

النحو

NAHIV

Dr. Zeki KOÇAK

(Ders Notları)

Hazırlayanlar:

Davut AĞBAL
Osman Nuri KARADAYI
Cengiz ÇOLAK

Erzurum 2011

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	2
------------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM	5
---------------------	---

KELİME	5
1- KELİME	5
2- İRAB VE BİNA.....	6
3- İ'RAB.....	7
4- İRAB ALAMETLERİ	7
4.1- Hareke İle Murab Olanlar.....	7
4.2- Harf İle Murab Olanlar	8
5- ZAHİRÎ İRAB VE TAKDİRÎ İRAB.....	9
6- MEBNİLER	10
6.1- Zamirler:.....	12
6.2- İsm-i İşaretler	15
6.3- İsm-i Mevsuller.....	16
6.4- İsim Fiiller	18
6.5- İsm-i İstifhamlar	20
6.6- Şart İsimleri	23
6.7- Mürekkep İsimler	25
6.8- Farklı İsimler	26

İKİNCİ BÖLÜM	28
--------------------	----

CÜMLE VE ŞİBİH CÜMLE.....	28
1- İSİM CÜMLESİ.....	28
1.1- Mübteda.....	28
1.2- Haber.....	31
1.3-Nevasih.....	35
1.3.1- كان و أحوالها	36
1.3.2- ليسnin Amelini Gören Harfler	39
1.3.3- Mukarebe, Şuru' ve Reca Fiilleri	41

1.3.4- Nasih Harfler إِنَّ وَاخْوَانَهَا	42
1.3.5- Cinsinden Hükümünü Nefyeden Lâ لالنافية للجنس	46
2- FiİL CÜMLESİ	49
2.1- Fail	49
2.2- Naibu Fail	52
2.3- Meful.....	52
2.3.1- Meful-u Bih.....	53
2.3.2- Meful-u Mutlak	57
2.3.3- Mef'ulun Lieclih.....	59
2.3.4- Mef'ulün Fih	60
2.3.5- Mef'ulün Maah.....	65
2.3.6- Tenazu'	67
2.3.7- İştigal	68
2.4- Hal	69
2.5- Temyiz:	73
3- Üslup Cümleleri.....	76
3.1- İstisnâ Cümlesi	76
3.2- Nida Cümlesi	79
3.2.1- İstigaase.....	82
3.2.2- Nüdbe.....	83
3.3- Emir, Neyh ve Arz Cümleleri.....	84
3.4- İstifham Cümleleri	87
3.5- Teaccüb Cümleleri.....	88
3.6- Medh ve Zemm Cümleleri.....	90
3.7- Şart Cümleleri.....	91
3.8- Kasem Cümlesi	93
4- Cümlelerin Konumu	95
4.1- İrapta Mahalli Olan Cümleler	95
4.2- İrapta Mahalli Olmayan Cümleler	98
5- Mecrurat	99
5.1- Şibih Cümle	99
5.2- İzafet	100

EKLER..... 103

1- Tevabî' 103

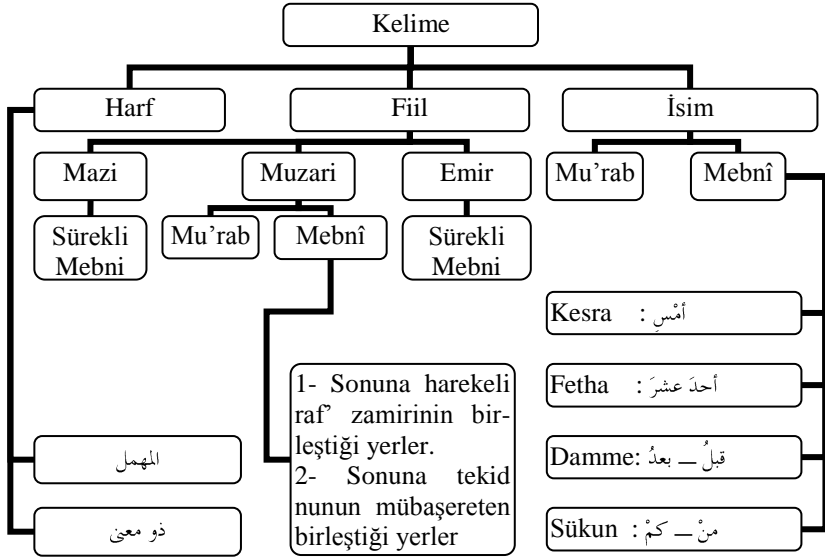
1- Na't "النعت"	103
-----------------------	-----

2- Te'kit “التوكيد”.....	106
3- Bedel “البدل”.....	108
4. Atfı Beyan “عطف البيان”.....	109
5. Atfı Nesak “عطف النسق”.....	110
2- Gayri Munsarıf.....	115
3- Sayılar.....	118
4- İsmi Tafdil.....	120

BİRİNCİ BÖLÜM

KELİME

1- KELİME

Arapça'da kelime¹ üç nevidir. İsim², Fiil³ ve Harf⁴.

İsim, zamandan mücerret olan kelimedir ve iki nevidir:

a) Mebnî, b) Mu'rab. İsimlerde asıl olan murab'lıktır. Mebnîlik ise isimde fer'dir.

Fiil, zamanla irtibatlı olan olaydır ve üç nevidir: **a) Mazi:** Mazi fiil lazımi mebnilerdendir. Mebniliğinde de asıl olan fetha üzere mebni

¹ الكلمة: قول مفرد / لفظ وُضِعَ لمعنى مفرد

² تعبير مجرد عن الزمان

³ حَدَثٌ مرتبط بزمان

⁴ لا يرتبط بزمان أو معنى

olmaktır. Mazi fiil şu dört yerde fetha üzere mebnidir: Müfret-gaib, Tesniye gaib, Müfret-gaibe, Tesniye-gaibe. Cemaat vav'ının bittiği yerlerde ise mazi fiil damme üzere mebnî; harekeli raf' zamirinin bittiği yerlerde ise sükun üzere mebnî olur. **b) Muzari:** Muzari fiilde aslolan murab olmasıdır. Ancak muzari fiil şu iki yerde mebnî olur. 1- Sonuna harekeli raf' zamirinin bittiği yerler. 2- Sonuna tekid nunun mübaşeretle bittiği yerler. **c) Emr:** Emir bigayrı lâm, lazımlî mebnilerdendir ve sükun üzere mebnî olması asıldır. Sonu illetli olursa ahirinin hazfî üzere mebnî olur; tesniye elifi, vav-ı cemaat ve muhataba yâ'sı bittiği -aslı muzari fiil olduğu için- nun'un hazfî üzere mebnî olur.

Harf, ne zaman ne de mana ile irtibatlı olan kelimedir. İki nevidir: a) مهممل, b) ذو معنى, lazımlî mebnilerdendir ve harflerin irabda mahalleri yoktur.

2- İRAB VE BİNA

Arapça'da kelime; Mebnî ve murab olmak üzere iki kısma ayrılır. Murab Kelime: Amilinin değişmesiyle, sonunun değiştiği kelimelerdir.⁵ Mebnî ise: Amili değişse bile sonu değişmeyen kelimedir.⁶

Eğer kelimenin sonun değilde başı veya ortası değişirse bu değişiklik irab olarak adlandırılmaz. Örneğin فُلَيْسٌ kelimesinin tasgire sokularak فُلَيْسٌ şekline getirilmesi gibi. Yine aynı şekilde başına gelen bir amil sebebiyle değilde başka bir nedenle sonu değişirse bu değişikliğe de irab denilmez. جلست حيثُ جلس زيد/ جلست حيثُ جلس زيد/ جلست حيثُ جلس زيد örneklerindeki حيثُ kullanımı gibi. Bu kelime, üç şekilde de kullanılmakta ancak kelime sonundaki bu değişiklik amilden kaynaklı olmadığı için irab sayılmamaktadır.

حضر زيدُ	حضر هذا
رأيتُ زيداً	رأيتُ هذا
مررتُ بزيدٍ	مررتُ بهذا

Not: Hiçbir kelime bu iki halin birinden uzak kalamadığı gibi, bir kelime bir durumda hem murab hem de mebnî olamaz.

⁵ هو ما يتغير آخره بسبب العوامل الداخلة عليه

⁶ هو ما لا يتغير آخره بسبب العوامل الداخلة عليه. Mebnî, başka bir ifadeyle: "Harekesi, sükûnu kendinden kaynaklanan kelimedir." Mebnilikte asıl olan sükun'dur. Fetha, damme ve kesra üzere mebnî olmak fer'dir.

*Mebnî bir kelimenin cümle içindeki irabı yapılırken; “ مبني على الضم، مبني ” ifadeleri kullanılırken; Murab bir kelimedede ise “ مرفوع بالضم، منصوب بالفتحة، مجرور بالكسرة، مجزوم بالسكون ” ifadeleri kullanılır.

3- İ'RAB

İ'rab, kelimenin sonunda vaki olan ve kelimenin, cümle içerisindeki konumunu/ vazifesini tahdid eden alamettir. Bu alamet de muayyen bir amilden kaynaklanması gerekir. İrab'ın bazı temel unsurları vardır. a) Amil⁷, b) Ma'mul⁸, c) Mevki⁹, d) Alamet¹⁰

4- İRAB ALAMETLERİ

Nahivciler; murab kelimeyi a) İsm-i mütemekkin¹¹, b) Sonuna doğrudan te'kid nunu veya Nun-u nisve bitişmemiş muzari fiil ile sınırlandırmışlardır.

İrab'ın dört hali ve her halinde bir alameti vardır.

- 1- Raf' Hali, alameti: Damme
- 2- Nasb Hali, alameti: Fetha
- 3- Cerr Hali, alameti: Kesra
- 4- Cezm Hali, alameti: Sükun

4.1- Hareke İle Murab Olanlar

- Müfret munsarîf ve Cemi mükesser munsarîf: Ref'i, damme; nasbı, fetha; cerri, kesra ile irab olur.

- Gayr-ı munsarîf: Ref'i, damme; nasbı ve cerri, fetha ile irab olur.

⁷ هو الذي يجلب العلامة

⁸ هو الكلمة التي تقع في آخرها العلامة

⁹ هو الذي يحدد معنى الكلمة أى وظيفتها مثل: الفاعلية، المفعولية.. الخ

¹⁰ هي التي ترمز إلى كل موقع

¹¹ İsm-i mütemekkin: Harfe karışmayan, söylenildiğinde insan zihninde, söylenen lafızların delalet ettiği şeyin suretinin hemen oluştuğu kelimelerdir ki, buna murab isim denilir.

- Cem-i müennes salim: Ref'i, damme; nasb ve cerri, kesra ile irab olur.

4.2- Harf İle Murab Olanlar

- Esmâ-i Sitte¹²; refi, “و”; nasbı, “ا”; cerri, “ي” ile olur.
- Tesniye; refi, “ا”; nasb ve cerri, “ي” ile olur.
- Cem-i müzekker salim; refi, “و”; nasb ve cerri, “ي” ile olur.
- Ef'al-i hamse; refi, “ن”un sübutu; nasb ve cezmi ise “ن”un sukutu ile olur.

* İletli fiiller, illet harfinin hazfi ile meczum olurlar. لا تمش في الأرض مرحا

Önemli Not: Cem-i müzekker salim şu şartlar üzere çoğul olan kelimelere denilir:

- 1- Cem-i müzekker olduğu söylenen kelimenin müfredi olmalıdır.
- 2- Bu kelime müfred ve müzekker olmalıdır.
- 3- Bu kelime, âkîl'e delalet etmelidir.
- 4- Cemi yapıldığında, müfret yapı muhafaza edilmelidir.

Örn.: ¹³ مدرّس — مدرّسون

Ancak kelime bu şartlardan birini eğer kaybeder ise, o zaman bu elde edilen çoğul cem-i müzekker salim olmaz. Cem-i müzekker salimin mulhâkı olur. Örneğin: “رجل” kelimesinin çoğulu “رجال”dür. Burada diğer şartları taşımasına rağmen müfret yapı cemide bozulduğu için c. müzekker olamaz, cem-i teksirdir. Yine “عالم” kelimesinin çoğulu “عالمون”dur. Burada da kelime gayr-i akile delalet ettiği için c. müzekker değil; c. müzekkerin mulhâkıdır. Sayılar da¹⁴ bunun gibi değerlendirilir ve c. müzekkerin mulhâkı olurlar.

¹² “أب، أُخ، حمّ، فمّ/فو، هنّ، ذو” Bu isimler şu şartları taşıdıklarında yukarıdaki iraba tabi olurlar. a. Müfret olurlarsa, b. Mükemmel isim olurlarsa, c. Ya-ı mütakellimden başkasına muzaf olurlarsa. Eğer bu altı isim, bu üç şarttan birini kaybedecek olursa normal bir iraba tabi olur.

¹³ Cem-i müzekker salimin alameti “و”dır. Sondaki “ن” ise müfredin sonundaki tenvidden ivazdır.

¹⁴ عشرون، ثلاثون، أربعون... الخ.

5- ZAHİRÎ İRAB VE TAKDİRÎ İRAB

Takdirî İrab'ın üç sebebi vardır:

1- Kelimenin sonunun irab alametini taşıyamaması (teazzür ve istiskal)

2- Kesre-i münasebet

3- Zaid harfi cerr veya buna benzeyenlerin varlığı

1- Teazzür ve istiskal dolayısıyla takdiri iraba konu olan kelimeler üç nevidir.

a. İsm-i Meksur: Sonunda, lazımi bir elifin bulunduğu mu'rab isimdir. Elif harekeyi kabul etmediğinden üç hareke de takdir edilir, bu takdiri irab teazzürden dolayıdır. جاء فتيّ، رأيت فتيّ، مررت بفتيّ. Bir kelime hem ism-i meksur hem de gayr-i munsarîf olursa bu isim tenvinlenmez. جاء

موسى، رأيت موسى، مررت بموسى

b. İsm-i Mankus: Sonunda, şeddesiz ve kendinden önceki harfin kesralı olduğu lazımi bir ya'nın bulunduğu murab kelimelerdir. Bu kelimelerin merfu ve mecrur halleri takdiri; mansub hali ise lafzî irab olur. جاء القاضي، مررت بالقاضي، رأيت القاضي. Eğer; mankus isim nekra ise sondaki ya hafzedilir ve kelimenin sonuna tenvin getirilir, bu tenvine, tenvin-i ivaz denir. جاء قاضٍ، مررت بقاضٍ، رأيت قاضياً. Eğer; Mankus isim, siga-i müntehe'l-cümü'dan gayr-i munsarîf bir kelime ise raf ve cerr alameti takdir edilir. Sonundaki ya hafzedilir ve sonuna bir tenvin-i ivaz getirilir. Nasb alameti ise açıkça verilir. مررت بجوارٍ، رأيت جوارياً. هذه جوارٍ،

c. Sonu İletli Fiil-i Muzari:

Nakıs fiilin sonu ا، و، ى dan biri olur. Eğer ا olursa nasb ve raf halinde, -İsm-i maksurdaki gibi taazzürî olarak- sonuna hareke "takdir" edilir. Cezm halinde i'rabî zahirî olur.

هو يسي إلى الخير، إنه لن يرضى بما تعرض عليه، لم تحش غير الله

Eğer sonu و، ى olursa sadece raf halinde –sıkalden dolayı- i'rab takdirî; nasb ve cezm halinde ise zahirî olur.

هو يدعو الناس إلى الخير، يجب أن يعفو عن المسيء، لا تدع إلا إلى الخير

2- Kesre-i Münasebet:

Mütekellim ya'sı ismin sonuna mübaşeretle bitiştiğinde, bitiştiği kelimenin son harfinin kesra olmasını gerektirir. Bu durumlarda da İ'rab, - üç halin üçünde de irab teazzürden dolayı- takdiri olur. İ'rab'ın takdiri yapılacağı kelime grubu ise üç tanedir: Müfred isim, cem-i teksir ve cem-i müennes salim. جاء صديقي ، رأيت صديقي ، مررت صديقي

* Mütekellim ya'sı eğer tesniye ve cem-i müzekker salime muzafun ileyih olursa i'rab zahiri olur.¹⁵ جاء صديقي ، مررت بصديقي ، رأيت صديقي ، جاء مهندسني

3- Zaid Harfi Cerr Veya Benzerlerinin Varlığı:

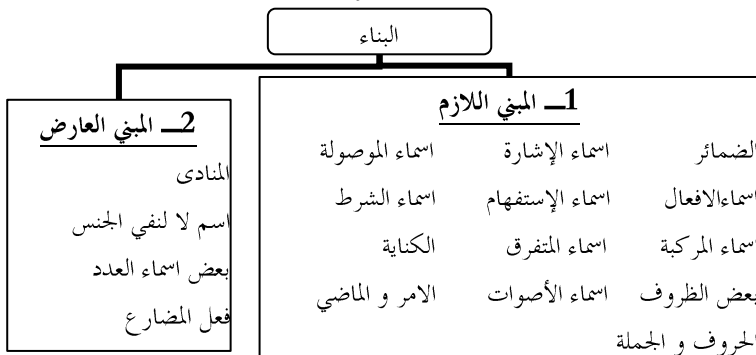
Zaid harfi cerr veya benzerleri¹⁶ bir kelimenin başında mevcut olduğunda, kelimenin sonundaki i'rabı zaid harf cer'in harekesi işgal eder. İ'rab da takdirî olur.¹⁷ هل من مخلصين يفعل ذلك ، رُبُّ ضارِّو نافعة

Not: İki harf üst üste gelirse ikincisi zaid olur. Özellikle de nefy ve istifhamdan sonra gelenler çoğunlukla zaidir.

6- MEBNİLER

Mebniler genel olarak üç kısımda ele alınır. A. Bütün harfler. B. Bazı fiiller. C. Bazı isimler

Not: Harfler: Kendi başına bir anlamı olmayan kelime grubu olup, mebnidirler ve i'rabda mahalleri yoktur.

¹⁵ Cem-i müzekker salim'in raf hali "İzhar"a göre takdirîdir.

¹⁶ (و ، رُبُّ) genelde şiiirlerde kullanılır.)

¹⁷ mübteda; نافعة haber. مخلصين mübteda; يفعل haber

Not: Fiili mazi ve emir mebnidir. Fiili mazi müfret gaib, tesniye gaib; müfret gaibe, tesniye gaibe’de fetha üzere; Cemi gaibde damme üzere; diğer dokuz yerde de sükun üzere mebnidir.

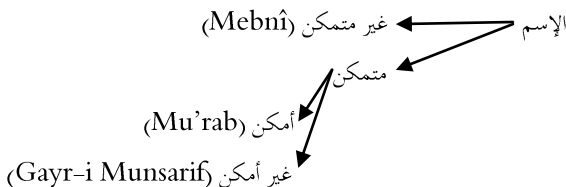
Emir fiil: Müfret muhatabda sükun, sonu illetli harf olursa illet harfinin hazfi üzere; Cemi muhatabada sükun; tesniye muhatab, cemi muhatab, müfret muhataba, tesniye muhatabada ise nunun hazfi üzere mebnidir.

Not: Emr-i hazırdaki tesniyerin, cemi müzekkerin ve müfret muhatabının sigaları, e’al-i hamseden müştak olduklarından mun’un hazfi üzere mebnidirler. Bu dört siga, emirdeki faillerini bariz zamir olarak aldıklarından te’kid nun mübaşeretden bitişmediği için irabları değişmez, cemi müennes muhataba sigası sükun üzere mebnidir. Çünkü nun-u nisve bitişmiştir.

Not: Hâ-i sekt’in tek harfli emir fiillere bitişmesi vaciptir

Muzari fiil: Nunu-u nisvenin bitiştiği yerde sükun üzere; te’kid nun’unun mübaşeretden bitiştiği yerlerde de fetha üzere mebnidir. Diğer bütün hallerde murabdır.

İsim Üç Kısma Ayrılır.

Tenvin:

هو نون ساكنة تتبع الحركة لا لتأكيد الفعل , التنوين: هو نون ساكنة تتبع الحركة لا لتأكيد الفعل , Arapça’da tenvin isimlere dahil olan tenvin altı kısma ayrılır.

1- *Tenvin-i Temekkün*: İsmın, ismiyette yerleşmesi için murab ismin sonuna gelen tenvindir ki bunun sayesinde fiil ve harfe benzemekten isim kurtulur ve munsarif olur. زيدٌ , رجلٌ gibi.

2- *Tenvin- Tenkir*: Dahil olduğu ismin nekreliliğini gösteren tenvindir. Bu tenvin isim filer gibi bazı mebni isimlere ve sonu “وَيَّة” ile biten alemlere dahil olur. Misal; Maruf olan Sibeveyh kastedilirse tenvinsiz

سيوييه denir. eğer herhangi bir Sibeveyh kastedilirse o zaman da سيوييه denilir. Muhatabın, bahsettiği bir konudan vazgeçmesi için صه (konuyu kapat) denir. anlattığı konunun yeterli olduğunu göstermek için مه denilir. Anlattığı konunun ziyade etmesi için إيه denilir. Ama muhatap için صه derse sözün tamamını kesmesini istemiş olur. مه derse; o şeyin yeter olduğunu ifade etmiş olur. إيه derse, ziyade açıklama istemiş olur.

3- *Tenvin-İ İvaz*: Muzafın sonuna dahil olup, muzafun ileyhten ivaz olan tenvine denir. üç kısma ayrılır: a) Müfret m. İleyh'ten ivaz olur. Bu da şu lafızlarda dır. "أياً، بعضاً، كلٌ": كلٌ يموت — كلٌ إنسان يموت

b) Tenvin cümleden (m. ileyh) ivaz olabilir. Bu durumda لا in sonuna lahik olur. و أنتم حينئذٍ تنظرون — و أنتم حينئذٍ بلغت الروح الحلقوم

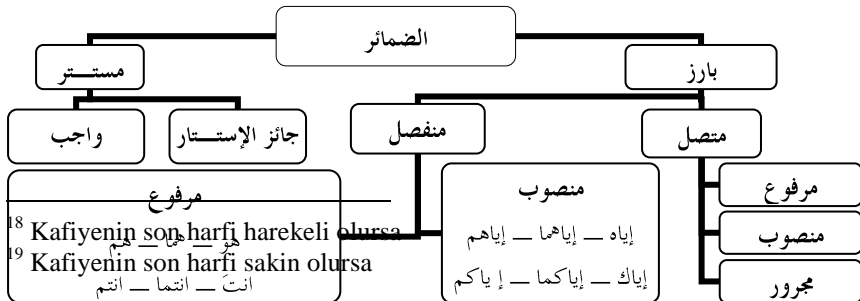
c) Menkus gayr-i munsarif olan isimlerin sonuna mahzup harflerinden ivaz olarak gelen tenvindir ki raf ve cer halinde bulunur. راج راجي ; nasb halinde ise harfler avdet eder.

4- *Tenvin-i Mukabele*: Cemi müzekker salimdeki nun'un, cem-i müennes salim'in tenvinine mukabil olarak bulunmasıdır. مسلمون — مسلمات

5- *Tenvin-i Terennüm*: Şiir'de, kafiye-i mutlakada¹⁸, harfî med ve harfî linlerin üzerine konan tenvindir. ألقى اللوم عاذلٌ و العتاب / و قولى ان اصبتُ لقد اصاباً

6- *Tenvin-i Gali*: Kafiye-i mukayyedenin¹⁹, sonuna getirilen tenvine denir. Sesi uzatmak içindir. وقاتم الاعماقِ خاوي المخترقن / مشتببه الاعلام مُماع الحفققن

6.1- Zamirler:

haberiye ile tefsir edilir. dikkat çekmek belirsizliği gidermek için gelir. “durum şu ki..., hişt!, gözünü aç, uyanıkl ol!...” gibi anlamlara gelir. müennesine zamir-i kıssa da denilir. Mübteda olabilir, mübtedaya haber olur, **إِنَّ** ve kardeşlerinin **كان** ve kardeşlerinin ismi olur, mef’ulun bih olabilir. Şe’n zamirinin mercii yoktur. **قل هو الله احد // إنه زيدٌ كريمٌ**.

Zamirlerin İstitarı:

Yukarıda zamirin istitari ile ilgili verilen tablodakilere ek olarak şu üç yerde zamirin istitari vaciptir.

1- **ما أفعل** kalıbında gelen taaccüb sigasında:

ما أكرم العربي: ما اسم تعجب مبتدأ، أكرم: فعل ماضٍ، فاعله مستتر وجوبا تقديره هو ، العربي، مفعول به

2- Kendisinden sonra nekra bir isim gelen **نعم** nin faili olan zamir:

نعم قائداً خالداً: نعم، فعل، فاعله ضمير ميتر وجوبا تقديره هو؛ قائداً، تمييز؛ خالداً، مبتدأ مؤخر

3- **حاشا** İstisna fiillerinin faili olan zamir:

جاء الناس خلا زيدا: خلا، فعل ماضٍ، فاعله ضمير ميتر وجوبا تقديره هو

Notlar:

1- Tüm zamirler bütün çeşitleriyle birlikte mebnidir. Zamirler ma ba’ dine değil ma kabline dönerler. Zamirler sıfat da mevsuf da olmazlar.

2- Nun-u Vikaye: Fiillerin veya isim fiillerin sonuna bitişen mütekellim ya’sından önce nun-i vikayenin gelmesi vaciptir. maksat önceki kelimenin sona harekesini korumaktır. **أكرميني**. Nun-u vikaye, hurufu müşebbehun bi’l-fi’le bitiştiğinde genellikle, sabit olur. **ليت** de çoğunlukla bulunur; **لعل**’de ise hazfi çoğunluktur. **يا ليتني كنت معهم / لعل أبلغ**.
والأسباب;

har-i **من** ، **عن** . **من** ، **إن** ، **أن** ، **كان**، **لكن** **ميني** ، **عيني** cerine getirilmesi ise vaciptir,

3- Zamire Atf Kuralları:

* إذا عطف على الضمير المرفوع المتصل، أكد بمنفصل أو فصل: ضربتُ أنا²⁰ و زيدٌ ، ضربت اليوم²¹ و زيدٌ

- * اذا عطف على الضمير المرفوع المستتر يجب تأكيده بمفصل: اسكن أنت و زوجك
- * اذا عطف على الضمير المحرور أعيد الخافض : الله بيني و بينك.
- * اذا أكد المضمّر المرفوع المتصل بالنفس و العين أكد اولاً بمفصل: زيد ضرب هو نفسه/عينه
- * و لا يُبدل الظاهر من المضمّر بدل الكل إلا من الغائب: ضربته زيداً²²

6.2- İsm-i İşaretler

المبهم؛ محتاج إلى الصفة أو الصلة الاول اسماء الاشارة و الثاني الموصولة

للبيعد	للمتوسط	للقريب	
ذلك — تلك	ذاك — تيك	هنا — هذه	المفرد
ذائك — تأئك	ذاتك — تانك	هذان — هاتان	المثنى
اولالك	اولئك	هؤلاء	الجمع
هنالك — ثم — ثمّة	هناك	هنا	المكان

* İsm-i işaretlerin tesniye sigaları hariç diğerleri lazım menilerdendir. Yalnız, tesniye sigalarında raf halinin " ا " üzere; nasb ve cerr halinin " ى " üzere mebni olduğunu söyleyenler de vardır. Sonlarına bitişen harfler hitap harfidir. İrabda mahalleri yoktur. Baş tarafına gelen ha-i tenbihtir. Onun da irabda mahalli yoktur.

* İsm-i işaretlerden sonra gelen sadece ال'la marife olan isim muşarun ileyhtir. Diğer marifeler haber olurlar.²³

* Eğer muşarun ileyh (ال'la marife olan isim) camid ise, ism-i işaretin bedeli; müştak ise sıfatı olur.²⁴

* Eğer ism-i işaretler sonda gelirlerse sadece sıfat olurlar. Kendilerine tekaddüm eden marifeler ise (ال'la marife olanlar da dahil) mevsufturlar.²⁵

²¹ فصل

²² زيداً: بدل من الضمير الغائب

²³ هذا درسٌ مفيدٌ: هذا، مبتدأ؛ درس، خبر

²⁴ هذا الدرس مفيد: هذا، مبتدأ؛ الدرس، بدل؛ مفيد، خبر (Yalnız T.Nahvi kitabına göre camid de olsa müştak da olsa bedel olur.)

* İsm-i işaretlere dâhil olan lam; mesafenin uzaklığını göstermek içindir. Lam-ı bu'diyet denilir. Üç yerde ism-i işarete bitişmez. a. Tesniyelerde, b. Med ile okunan cemi'ye, c. Ha-i tenbihin olduğu ism-i işaretlere dahil olmaz.

* Ha-i tenbih ile ism-i işaretin arasına bir zamir girerse; İsm-i işaret haber; zamir ise mübteda olarak irab edilir. هَأَنَذَا ، هَأَنَذَا ذِي ، هَأَنَذَا هُوَءَ .

İ'rab:

ذَٰلِكَ اللّٰهُ رَبُّكُمْ: ذ: اسم اشارة مبني على السكون في محل رفع مبتدأ. ل: حرف للبعد لا محل له من

الاعراب. كم: حرف الخطاب. اللّٰهُ: خبر. رب: بدل من اللّٰهُ

تلك الرسل فضلنا: ت: اسم اشارة. الرسل: بدل من ت. فضلنا...: خبر

6.3- İsm-i Mevsuller

İsm-i mevsuller de ism-i işaretler gibi tesniyeleri hariç mebniyyu'l-asıldırlar. İsm-i mevsuller; muzaf, mevsuf, hal ve temyiz olmazlar. Bunun dışında zahir isim gibi irab alırlar. İsm-i mevsuller Hâs ve Müşterek olmak üzere iki kısma ayrılırlar.

Hâs İsm-i Mevsuller:

جمع	مثنى	مفرد	
الذین	الذان / اللذین	الذی	مذكر
اللائی / اللوائی / الاثمی / الألی ²⁶	اللتان / اللتین	الیتی	مؤنث

Not: Has ism-i mevsuller: Sıfat veya cümlelin unsuru (fail, mef'ul v.s) olurlar. Müşterek ism-i mevsuller: Cümlede unsur olurlar; ancak sıfat olmazlar.

Aid Zamiri: İsm-i mevsullerin sılasında mevsule raci zamire aid zamiri denir. İsim veya fiil cümlesi şeklindeki cümlelerde bulunur. Bazen hafzedilir. Takdiri vaciptir. Aid zamiri şu dört yerde hafzedilir:

a. Müteaddi bir fiilin M. bih'i ise: لا أعبد ما تعبدون — تعبدونه

²⁵ Hadiste bulunan bütün ism-i işaretler حديث: حُرْمٌ عَلَيْكُمْ فِي يَوْمِ هَذَا فِي مَقَامِي هَذَا فِي شَهْرِ هَذَا سifat, onlara tekaddüm eden kelimeler ise mevsuftur.

²⁶ حديث: إِنَّ الْأُولَى قَدْ أَبَوْا عَلَيْنَا (Muhakkak, o kadınlar bize karşı geldiler.)

b. Sıla cümlesinin evvelinde haber olarak gelirse (Daha ziyade uzun cümlelerde)

c. Aid zamiri müştak ismin muzafun ileyi olursa

d. Aid zamiri harfî cer'le gelirse

Aid zamiri ism-i mevsulün sigasıyla mutabakat halindedir.

* İsm-i mevsullerden sonra gelen sıla, hâlen ve meâlen cümledir.

Harf suretindeki mevsullerden (ما المصدرية ve ال) sonra gelen sıla, hâlen cümle olsa da mealen müfrettir. İsm-i mevsulde aid zamiri lazımken harf-i mevsulde lazım değildir. عَجِبْتُ مِمَّا قُمْتُ — من قيامك. Sibeveyh'e göre Ma-i mastariye sıla ister; Ahfeş'e göre isimdir sıla istemez. Her ikisine göre aid istemediği kesindir.

جاء الذي رثيته في الشارع: جاء، فعل، الذي: اسم موصول فاعل، رثيته في الشارع: جملة صلة لا محل لها

من الاعراب، رثيت(ه): ضمير عائد // جاء الذي اسمه احمد / جاء الذي في الشارع / جاء الذي امام المدرسة

Müşterek İsm-i Mevsuller:

1- "ال" da ism-i müştakatın başına gelen "مَنْ، ما، أي، ذا، ذُو" bir de müştakatın başına gelen ism-i mevsuldür. Müşterek ism-i mevsuller; müfret, tensiye, cemi'; müzekker, müennes konumlarına göre değişiklik arz etmez.

2- "مَنْ، ما" ise genelde gayr-i akil için kullanılır. Bunlardan "مَنْ" âkil varlıklar için de kullanılır. akil için kullanılmasına rağmen bazen akil varlıklar için de kullanılır.

ضربتُ من ضربتي: مَنْ: اسم موصول مبني على السكون في محل نصب مفعول به. ضربتي: هو ضمير

مستتر فاعل ضمير عائد

و له ما في السموات و ما في الارض: له: جار مجرور شبه جملة في محل رفع خبر مقدم. ما: اسم موصول

مبني على السكون في محل رفع مبتدأ مؤخر. ما في السموات و ما في الارض: صلة

3- "مَنْ" ve "ما": İsm-i mevsul olabilmesi için istifham isimleri "مَنْ" ve "ما" dan sonra gelmelidir.

ماذا في يدك?: ما: اسم الاستفهام مبني على السكون في محل رفع مبتدأ. ذا: اسم موصول مبني على

السكون في محل رفع خبر. في يدك: صلة

4- "ذُو": Sadece Tay kabilesi lehçesinde ism-i mevsul olarak kullanılır.

جاء ذو قرأ	: ذو؛ اسم موصول مبني على السكون في محل رفع فاعل.
رئيت ذو قرأ	: ذو؛ مفعول.
سلمت على ذو قرأ	: ذو؛ مجرور

5- “اي”: Diğer ism-i mevsullerden farklı olarak ائ murabdır. Ancak şu üç şartı taşıdığıında (ـ) üzere mebni olur. a) Zamire muzaf olduğunda, b) Sıla cümlesi isim cümlesi olduğunda, c) Sıla cümlesinin mübtedası “اي”ye dönen aid zamir olup mahzuf olduğunda.

*Mebni olabilmesi için bu üç şartın hepsinin bir arada bulunması gerekir. Bu üç şarttan biri bulunmazsa “اي” murab olur.

ثم لنزعه من كل شيعه ائهم اشد على الرحمن عتياً: ائهم: اسم موصول مبني على الضم في محل نصب مفعول به وهو مضاف ؛ اشد، خبر لمبتدأ محذوف وجوبا تقديره "هو اشد"

Not: “اي” Daima muzaf olarak gelir. Sılası muzafun ileyhten sonra gelir. Bazen muzafun ileyh hazfedilir, takdir edilmesi gerekir. Bazen muzafuni ileyhtle birlikte sılasının mübtedası da hazfedilir. Bu durumların tümünde mu’rebtir.

6- “ال”: İsm-i fail, ism-i mef’ul ve mübalağa siğasının başına geldiğinde ism-i mevsul olur.

=< الذي كتب	جاءني الكاتب
=< أي الذي سرق و التي سرقت	والسارق و السارقة

6.4- İsim Fiiller

Belirli bir fiile delalet etmesi bakımından fiile benzer, içerisinde “zaman” anlamı içerdiğinden isimden ayrılır. Ancak tam bir fiil de denilemez. Çünkü fiilin aldığı alametleri almaz. İsim-fiillerde amilin etkisi yoktur. Mef’ulün bihi kendisine tekaddüm edemez, muzaf da olmaz. Mebni olup irabda mahalleri olmaz. Anlama delaletleri bakımından üç kısma ayrılırlar.

a) **Emir Anamlı İsim-Fiiller:** Bu türün isim fiillerin failleri vücben müstetir zamir olur.

مه : birak; صه : sus; آمينَ : cevap ver²⁷; هيّا : çabuk ol

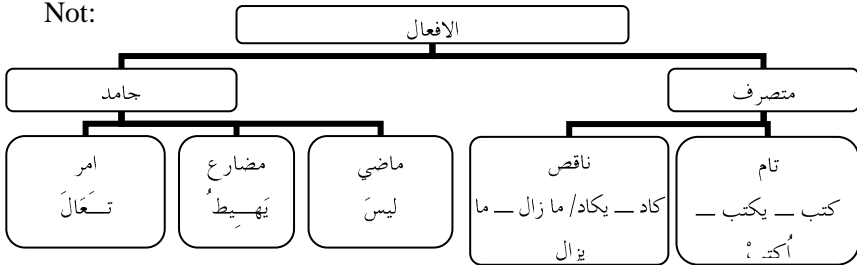
مه يا زيد : مه : اسم فعل مبني على السكون لا محل له من الاعراب وفاعله ضمير مستتر وجوباً تقديره انت

* İsim fiil: müfret, tensiye, cemi; müzekker, müennes sigalarına göre değişmeyen çekimi olmayan isimlerdir. Ancak sonuna “ك” bitişen, “ك” üzerinden çekimi olan sigalar da isim fiildir. Çünkü sonda bulunan “ك” ve türevleri, zamir olmayıp harftir. عليك الصدقُ

* هَلْمُ'nin Kur'an'da çekimsiz hali kullanıldığı için²⁸ isim fiildir. Çekimli olarak karşımıza çıkarsa camid emir fiil olur.

هَلْمٌ — هَلْمًا — هَلْمُوا // هَلْمِيَّ — هَلْمًا — هَلْمُنْ

Not:

Mutasarrıf fiil; Mazi, muzari ve emir sigalarından kullanımı olanlara denir. Her üç sigadan çekimi varsa tam mutasarrıf; sadece iki sigadan çekimi varsa nakıs mutasarrıf olur. **Camid fiil** ise mazi muzari ve emir sigalarından sadece birisinden kullanımı ve çekimi olan fiile denilir.

تَعَالَى — تَعَالِيَا — تَعَالَوْا هَاتِ — هَاتِيَا — هَاتُوا

تَعَالِيَّ — تَعَالِيَا — تَعَالَيْنِ هَاتِي — هَاتِيَا — هَاتَيْنِ

* Hitap Kâf¹ üzerinden çekim, çekim sayılmaz dolayısıyla bu gibi isimler isim-fiildir.

عليك — عليكم // عليكِ — عليكما — عليكنَّ

يا ايها الذين آمنوا عليكم انفسكم: اسم فعل مبني على السكون لا محل له من الاعراب وفاعله

ضمير مستتر وجوباً تقديره انتم. معني, إلزام. انفسكم: مفعول به

²⁷ استحب

²⁸ والقائلين لاخوانهم هَلْمٌ إلينا

* Bazı isim-fiiller, câr-mecrur ve zarf mazruftan oluşabilir. ²⁹ إليك عني،
وراءك³⁰، أمامك³¹، مكانك³²، عندك³³

* Sülâsi tam mutasarrıf fiillerden “فَعَالٍ” sigasında isim-fiiller türetilir. ³⁴ حَذَارٍ (احذر)، نَزَالٍ (انزل)، كِتَابٍ (اكتب)

* رُوِيَكَ, Aslı master olan ve emir anlamı taşıyan isim-fiil olarak kullanılan bir kelimedir. “yavaş ol” manasındadır. رُوِيَكَ

b) Mazi Anlamlı İsim-Fiiller: Bunlar da mebni olup irabda mahalli yoktur. Farklı olarak faillerini açıktan alabilirler.

هيها العقيقُ (بعَدَ) // شتَّانَ (افترق)

c) Muzari Anlamlı İsim-Fiiller: Mebnidirler; failleri vucuben müstetir zamir olur.

أَفَّ لَكُمْ : افَّ: اسم فعل مضارع مبني على الكسر لا محل له من الاعراب وفاعله ضمير مستتر وجوباً

تقديره انا، معناه اتَّضَحَّرُ

أَوَّهَ : اسم فعل مضارع مبني على السكون لا محل له من الاعراب وفاعله ضمير مستتر وجوباً تقديره انا، معناه

أَتَوَجَّعُ

6.5- İsm-i İstifhamlar

أَيُّ hariç istifham için kullanılan bütün kelimeler isimdir. أَيُّ hariç bütün istifham kelimeleri de mebnidir.

a- “أَيُّ”: Akil ve gayri akiller için kullanılır. أَيُّ; genelde izafetle kullanılır geri kalan istifham isimleri manaları itibar alındığında kendisinden sonra gelen ifadeye göre farklı irab alır.

أَيُّ طالبٍ نَجَّحَ؟ : أَيُّ : مبتدأ، طالب: مضاف إليه، نَجَّحَ: خبر.

²⁹ Benden uzaklaş

³⁰ Geriye git

³¹ İlerle

³² Sabit kal

³³ Al

³⁴ اسم فعل مبني على السكون لا محل له من الاعراب وفاعله ضمير مستتر وجوباً تقديره انت

ايّ رجلٍ رأيت؟ : ايّ : مفعول به مقدم.
بأيّ معلمٍ مررت؟ : بأيّ : اسم مجرور بحرف الجر

b- “مَنْ ، ما” akiller için kullanılır; ما, genellikle gayr-i akiller için kullanılmasına karşın akiller için de kullanıldığı vakidir. ما ile bir şeyin hakikati ve vasfı sorulur. Bu iki isim-i istifham cümledeki konumlarına göre irab edilirler. Bu da şu üç şekilde özetlenebilir:

b1. Kendisinden sonra isim cümlesi veya şibih cümle olursa mübteda olur. من خلقه كريم؟ ما في نيتك؟ من في البيت؟

b2. Kendisinden sonra fiil cümlesi olursa mübteda veya mukaddem mef’ulun bih olur. من رأيت اليوم؟³⁵ ما جاء بك؟³⁶

b3. Kendisinden sonra isim olursa mukaddem haber olur. من هذا؟ ما هذا؟

Üç şekilde irab edilebilir:

1- “bir kelime” olarak ele alınır, bu durumda mübteda olur. Kendisinden sonraki car-mecrur, mahzup olan habere mutaallaktır.

11- ماذا في يدك؟ - ماذا ayrılır; ما, isim-i istifham, mübteda; ذا, zaid; sonraki car-mecrur, mahzup olan habere mutaallak olur.

111- ماذا في يدك؟ - ما, isim-i istifham, mübteda; ذا, isim-i mevsul, haber; car-mecrur, sıla, irabda mahalli yok.

c- أين ذهاب علي؟ أين بيتك؟ أين den sonra fiil gelirse mukaddem mef’ulün fih³⁷; isim veya nakıs fiil gelirse mukaddem haber³⁸ olur.

d- متى جاء علي؟ متى السفر؟ متى dan sonra fiil gelirse mukaddem mef’ulün fih³⁹; isim veya nakıs fiil gelirse mukaddem haber⁴⁰ olur.

³⁵ من؛ في محل نصب مفعول به

³⁶ ما؛ مبتدأ والجملة الفعلية خبر

³⁷ Zarf-ı mekan

³⁸ Tatbiku’n-Nahvi’ye göre kendisinden sonra isim gelirse mukaddem, mahzup bir habere mutaallak olur.

³⁹ Zarf-ı zaman

e- **أيان متى** gibi zaman zarfı anlamlı bir istifham ismidir. **أيان متى** ile aynı şekilde irab edilir. **أيان تسافر؟ أيان يوم القيامة؟**

f- كيف : Tam fiilden önce gelirse mukaddem hal; İsim veya nakıs fiilden önce gelirse mukaddem haber olur. **كيف حالك؟ كيف كنت؟ كيف جئت؟**

g- كم : **كم**, müphem, istifham ismidir⁴¹ bundan dolayı da o kapalılığı giderecek, müfret mansub bir temyize ihtiyaç duyar. **كم**'in irabını yapabilmek için soruya verilen cevapta **كم**'in karşılığı olan kelimeyi bilmek gerekir.

كم: مبتدأ، طالبا: تمييز، حضر: خبر	كم طالبًا حضر؟
كم: خبر	كم مالك؟
كم: مفعول به للفعل الآتي	كم كتابا قرأت؟
كم: مفعول مطلق للفعل الآتي	كم ضربةً ضربت؟

Not: **كم**'in temyizi müfret ve mansub olmalıdır. Ancak **كم** bir harfi cer'le mecrur olduğunda; temyizinin nasb olarak da cer olarak da harekelenmesi caizdir. Fakat çoğunlukla cerr olara harekelenir. Burada vücben gizli bir **من** takdir edilir.⁴²

قرشًا ile mansub temyizdir. **قرشًا**: بكم قرشًا اشتريت هذا؟

قرش ile mecrur isimdir. **قرش**: بكم قرش اشتريت هذا؟

h- آنا : Sükun üzere mebni ve mef'ulün fih'tir. **آنا** üç anlamda kullanılabilir:

كيف	: آنا تفعل هذا أي كيف تفعل هذا
أين	: قال يا مريم أين لك هذا أي من أين لك هذا
متى	: زُرني إن شئت أي متى شئت

⁴⁰ Tatbiku'n-Nahvi'ye göre kendisinden sonra isim gelirse mukaddem, mahzuf bir habere mutaallak olur.

⁴¹ كم الإستفهامية

⁴² İzafetle mecrur değildir.

6.6- Şart İsimleri

Şart isimleri, أي hariç hepsi mebnidir. أي burada, tıpkı istifhamda olduğu gibi müfret'e muzaf olur.

أيُّ رجلٍ يعملُ خيراً يجزأه: أيُّ، اسم شرط مبتدأ و جملة الشرط خبر.

أيُّ عملٍ تعملُ تناسبٌ عليهنَّ: أيُّ، اسم شرط مفعول به لفعل الشرط

a- Cümledeki konumuna göre irabı yapılır.

من يذاكرُ ينجحُ : من، مبتدأ

مَنْ تصادقُ أصادقُهُ : من، مفعول به

بِمَنْ تَتَّقُ أَتَّقُ بِهِ : بمن، في محل جر، الجار و المجرور متعلقان بفعل الشرط، مفعول به غير

صريح

b- Cümledeki konumuna göre irabı yapılır.

c- مهما manasında kullanıldığında⁴³ mef. bih olurken; متى manasında kullanıldığında mef. fih olur.

d- أيان، متى : Sürekli olarak zarf-ı zaman olarak irab edilir. Amili, şart fiilidir. متى تَأْتِ أَكْرَمُكَ.

e- أين، حيثما : Sürekli olarak zarf-ı mekan olarak irab edilir. Amili, şart fiilidir. أين / أنى / حيثما يذهبُ يحترمه الناس.

⁴³ مهما تعملُ يعلمه الله

b) Harf Olanlar: لُو، لولا، لوما، أمّا دır. لُو şartiyesinin cevabının başına cevazen lam bitişir. Ancak لُو'in başında و varsa buradaki vav-ı haliye olduğundan dolayı cevap istemez. Bu durumda vasliye olup kendisi de zaid kabul edilir. لُو، لولا كره الكافرون genelde mazide olan işi yine mazide bitirir. Cevabının başında muzari de gelse maziye çevirir.

إن ise cevabında mazi fiil bile olsa muzariye çevirir. إذا vukuu kesin olanlara; إن ise vukuu şüpheli olanlara dahil olur. إذا'da mecburiyet vardır; إن'de yoktur. أمّا'nın cevabının başına ف'nın duhulü vaciptir. و أمّا اليتيم فلا تقهر

6.7- Mürekkep İsimler

Genelde üç kısma ayrılırlar:

a- 11-19 arası sayılar terki-i tazammunî olarak (adedî, ta'dadî)⁴⁴ her iki cüz'ü de fetha üzere mebnîdir. Sadece 12 sayısının 2'si tesniyenin irabını alır. Eğer 11-19 arası sayılar sıra sayısı ise 12'nin 2'si de dahil olmak üzere her iki cüz fetha üzere mebnîdir.

هذا هو الرجل الثاني عشر؛ تركيب عدد أو تضمني مبني على الفتح الجزئين في محل رفع نعت

b- Mürekkep Zarflar: فلان يأتينا صباح مساء⁴⁵ / يومَ يومَ / بينَ بينَ

c- Mürekkep Haller: فلان جاري بيت بيت⁴⁶، تساقطوا أخول أخول

Not: Bu İki kısımdaki terkiplerin tamamında harf (genelde و veya ل ve ve harf-i ceri) gizli olduğundan terki-i tazammunî demek daha uygundur. Terki-i mezcî بَعْلَبُكَ ve مَعْدِي كَرِبٌ gibi isimlerde olmalıdır. Çünkü bu iki misalin ikinci cüzleri harf tazammun etmez. Bu tür kelimelerin birinci cüz'ü kelimenin ortası olduğundan mebnîdir. İkinci cüzleri murebdir. Ancak terki ve alemiyet şartlarından hareketle ikinci cüzleri gayr-ı munsarîf gibi harekelemek sahih olan görüşü ifade eder.

⁴⁴ Tatbiku'n-Nahvi'ye göre Mezcî Terki'bir.

⁴⁵ اصله؛ في صباح و مساء

⁴⁶ اصله؛ هو جاري بيت له إلى بيت أو بيت له لبيت

Birinci cüz'ü muzaf olarak kabul edip ikinciye mebni kabul edenler de vardır.

جاءني معدي كربُ	هذا بعَلْبِكُ
رأيت معدي كربُ	رأيت بعَلْبِكُ
مررت بمعدي كربُ	مررت ببَعْلِكُ

6.8- Farklı İsimler

Burada herhangi bir başlık altında toplanamayan bazı mebnî kelimeler vardır:

a- Sonu **وَيْهِ** ile biten kelimeler⁴⁷ kesra üzere mebni olduğundan mahalli irab alırlar.

b- **فَعَالٍ** vezninde, müennesler için kullanılan zemm ifadeleri nida'da geçtiğinde kesra üzere mebni olurlar.⁴⁸

c- **فَعَالٍ** veznindeki, müennes alemler de kesra üzere mebnidirler. **حِذَامٍ**
سَجَاحٍ

d- Müphem zarflar, muzaf olup muzafun ileyhleri hazfedilir de buna mukabil manen o hazfedilen m. ileyhle irtibatı devam ederse⁴⁹ damme üzere mebni olurlar. Bu zarflar: **عَلٌ**⁵⁰ , **أول** , **بعد** , **قبل** 'dur. Cihat-i sitte⁵¹ ve bu anlama gelen diğer kelimeler de aynı hükme tabidirler.

يعمل زيد الآن في الصحافة، و كان من قبل أستاذًا

Not: Bu zarflar muzaf olduklarında, muzafun ileyhleri de mevcut olursa murab olurlar. Yahut izafetten manen değil de lafzen kesildiğinde mureb olurlar.

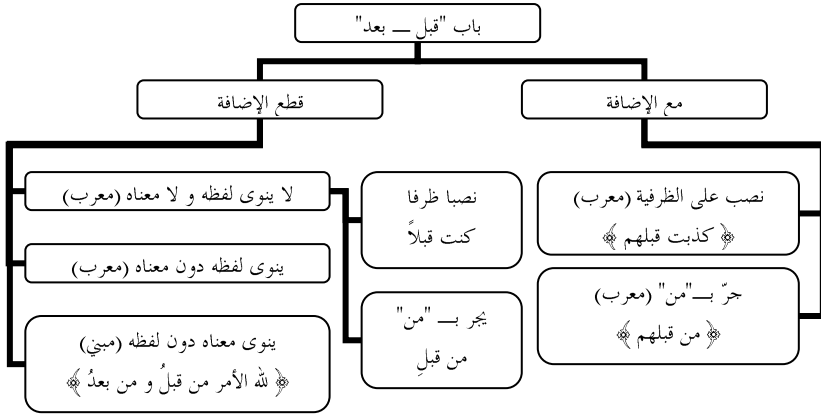
⁴⁷ سبويه ، نبطويه

⁴⁸ يا حباتٍ ، يا فساقٍ

⁴⁹ Mana olarak muzafun ileyhe niyet edilirse

⁵⁰ ظرف مكان بمعنى فوق

⁵¹ تحت ، فوق ، شمال ، يمين ، أمام ، خلف

e- **أمس** kelimesi bir önceki güne delalet ederse kesra üzere mebni olduğundan mahalli irab alır. Fail veya mef'ulün fihi olabilir.

مضى أمس ، واعتكفتُ أمس ، ما رأيته منذ أمس

Eğer mücerret manada geçmişini ifade etmek için kullanılırsa mureb olur. **الأمس** مضى بكل حوادثه.

f- **الآن** gibi bazı zarflar: **حيث** ve **إذ** cümleye muzaf olur. **الآن** izafetsiz kullanılır.

وإذ قلنا ادخلوا هذه القرية فكلوا منها حيث شئتم رغداً؛ "إذ"؛ ظرف زمان لما مضى في الزمان مبني على

السكون في محل نصب مفعول به و هو مضاف. "قلنا ادخلوا هذه القرية"؛ مضاف إليه. "فكلوا حيث شئتم"؛

ممنصوب بالعطف. "حيث"؛ ظرف مبني على الضم في محل نصب مفعول فيه و هو مضاف. "شئتم"؛ مضاف

إليه. "رغداً"؛ مفعول مطلق مجازاً، صفة حقيقةً أي أكلا رغداً.

İKİNCİ BÖLÜM

CÜMLE VE ŞİBİH CÜMLE

Not: Cümlede hüküm ifade eden ögeye müsned; müsnedle hüküm kazanan ögeye ise müsnedün ileyh denilir.

1- İSİM CÜMLESİ

1.1- Mübteda

a- Türleri:

Mübteda sürekli olarak tek kelime olur. Eğer cümle halinde bir mübteda olursa bu cümleye tek bir kelime olarak itibar edilir.

لا اله إلا الله خيرٌ ما يقول مؤمن: لا اله إلا الله؛ مبتدأ مرفوع مضممة مقدره منع من ظهورها حركة

الحكاية.

Mübteda:

a.1. Sarih isim olur: زيد قائم

a.2. Müvevvel mastar olur: وأن تصوموا خيرٌ لكم

Mübteda bu ikisinin haricinde bir de "الوصف"⁵² olabilir. Bu vasıf mübteda olarak geldiğinde kendisinden sonra merfu bir isme ihtiyaç duyar; bu da fail⁵³, naibu fail⁵⁴ olarak irab edilir.

؛ ما، حرف نفي؛ ناجح، مبتدأ؛ المهمل، فاعل سد مسد الخبر.	* ما ناجحُ المهملُ
؛ ما، حرف نفي؛ ناجح، خبر مقدم؛ المهمل، مبتدأ مؤخر.	* ما ناجحُ المهملُ
؛ ما، حرف نفي؛ ناجحان، خبر مقدم؛ المهملان، مبتدأ مؤخر.	* ما ناجحان المهملان
؛ ما، حرف نفي؛ ناجحون، خبر مقدم؛ المهملون، مبتدأ مؤخر.	* ما ناجحون المهملون

⁵² الوصف؛ فيقصد به الاسم المشتق و على وجه الخصوص اسم الفاعل، اسم المفعول و الصفة المشبهة

⁵³ İsm-i fail ve sıfat-ı müşebbehe'de (Çünkü bu ikisi malum fiil gibi amel eder.)

⁵⁴ İsm-i mef'ul'de (Çünkü ism-i mef'ul de meçhul gibi amel eder.)

* ما نَاجِحُ المَهْمَلان	؛ ما، حرف نفي؛ نَاجِح، مبتدأ؛ المَهْمَلان، فاعل سد مسد الخبر.
* أَمَحِبُّوبٌ أَخوك	؛ ا، حرف استفهام؛ مَحِبُّوب، مبتدأ؛ أَخوك، نائب فاعل سد مسد الخبر.
* ما حَسَنُ الإِهْمال	؛ ما، حرف نفي؛ حَسَن، مبتدأ؛ الإِهْمال، فاعل سد مسد الخبر.

* Bu tür mübteda, haberin yerine geçecek bir merfuya ihtiyaç duyar ki bu merfu ona kafi gelecek bir merfudur. Ancak daha sonrasında bir merfu daha gelirse o zaman irab farklı bir şekilde yapılır.

أَناجِحُ أَخواهِ زَيْدٌ ؛ أ، حرف استفهام؛ نَاجِح، خبر مقدم؛ أَخواهِ، فاعل؛ زَيْدٌ، مبتدأ مؤخر.

* Mübtedanın başına zaid harfî cerr veya zaide benzerler gelebilir. İ'rab şu şekilde olur:

وما مِن إِلَهٍ إِلاَّ اللهُ ؛ ما، حرف نفي؛ مِن، حرف جر زائد؛ إِلَهٍ، مبتدأ خبره محذوف.

كَيْفَ بَكَ عِنْدَ احْتِدَامِ الأَمْرِ؛ كَيْفَ، اسم استفهام خبر مقدم؛ بَكَ، ب حرف جر زائد، ك مبتدأ مؤخر.

⁵⁵لَعَلَّ زَيْدٌ قَائِمٌ؛ لَعَلَّ، حرف جر زائد؛ زَيْدٌ، مبتدأ؛ قَائِمٌ، خبر

Not: İstifham ve nefy ile başlayan cümlelerde isimler nekre ise umum ifade ettiği gibi nefy ve istifhamdan sonra gelen nekre isimlerin başlarındaki harfî cerler zaidir. (Mübteda, fail ve naibu failde) Bu zaid harfî cerle mecrur olan nekre kelime lafzan mecrur mahallen merfu şekilde irab edilir.

Not: لولا tür türlü vardır.

1- İsmın başında şart edatı olur ve لولا dan sonra isim daima mübteda olur. Haberi vücuben mahzuptur. Cevabının başına ل gelir. ولولا فضل الله عليك . Dur. (موجود) Devamlı surette mahzup olan haberinin takdiri و رحمته لهتت

2- Mazinin başına gelirse levem edatı olur. و قالوا لولا⁵⁶ أنزل عليك .

3- Muzarinin başına gelirse teşvik edatı olur. لولا⁵⁷ تستغفرون الله .

b- Mübtedanın Marife ve Nekra Oluşu:

⁵⁵ Şebih biz'zaid kabul edilen رُبُّ mübtedanın başına gelir. Ukeyl lugatına göre لَعَلَّ de böyledir.

⁵⁶ حرف توبيخ

⁵⁷ حرف العرض و التحضيض

Mübteda; herhangi bir hükmün kendisine bağlandığı unsurdur.⁵⁸ Marife olmayan bir şeye ise bir hüküm bağlanamaz bundan dolayı da mübteda marife olmalıdır. Ancak bazı durumlarda mübteda nekra olarak kullanılır. Mübtedanın nekra olarak kullanılmasının genel mantığı iki esasa dayanır ki bu da onun umum veya husus içermesidir. Mübtedanın nekra olduğu durumlar:

b.1- Umum ifade eden nekra kelimeler mübteda olabilir. كلُّ، مَنْ، ما. gibi:

كلُّ له قانتون؛ كل، مبتدأ؛ له، جار مجرور متعلق بالخبر الآتي، قانتون، خبر

b.2- Nefy ve istifhamdan sonra mübteda nekra gelebilir. Çünkü nefy ve istifhamın siyakındaki nekra umum ifade eder. ما جَشَعٌ بِنَافِعٍ، هل غنيٌ خَيْرٌ ما. غنى النفس

b.3- Haberi cümle ve şibih cümle olursa: في الصدق نجاةٌ

b.4- Hususî bir nekra mübteda olabilir. Hususi nekra ise şu şekilde dört şekilde olur:

b.4.1- Mevsuf olursa: رجلٌ كريمٌ في البيت

b.4.2- Musaggar sigada olursa: رَجُلٌ يتحدث

b.4.3- Nekraya muzaf olursa: رجلاً علم يتناقشان

b.4.4- Kendisine muteallık bir mamulün bulunması: سعيٌ في الخير جهادٌ

b.5- Nekra kelime duaya delalet ediyorsa mübteda olabilir: نصرٌ للملومين

b.6- Nekra olan kelime hal cümlesinin başında mübteda olarak vaki olabilir: كان يعمل و صديقٌ يساعده

b.7- Şartın cevabında ف'dan sonra vaki olan mübteda, nekra olabilir:

إن يكون منك إخلاصٌ فإخلاصٌ لك

b.8- Mübteda لولا'dan sonra vaki olursa: لولا أهمالٌ⁵⁹ لأفلحَ

c- Mübtedanın Hazfi:

⁵⁸ Mahkumun aleyh

⁵⁹ Haberi vücuben mahzuf: موجود

c.1- Cevazen Hazfi: Sorulara verilen cevaplarda olduğu gibi kavli bir delil olursa mübteda hazfedilebilir.

— أين علي؟ — مسافر. // — كيف الحال؟ — حسن

c.2- Vücben Hazfi:

c.2.1- Medh ve zemm ifadelerinde:

* نعم القائد خالد؛ نعم، فعل؛ القائد، فاعل؛ نعم القائد، خبر؛ خالد، مبتدأ.

* نعم القائد خالد؛ نعم، فعل؛ القائد، فاعل؛ خالد، خبر لمبتدأ مؤخر تقديره هو أي: نعم القائد هو الخالد

c.2.2- Kaseme mübteda olursa: والله (يمين/ قسم/ عهد) لأحافظن:

c.2.3- لاسيما dan sonra gelen merfu bir ismin mübtedası

olduğunda da hazfedilir.

أحبُّ الفاكهة لا سيما العنب؛ لا، نافية للجنس؛ سي، اسم لا، منصوب بالفتحة الظاهرة لأنه مضاف؛ ما،

اسم موصول في محل جر مضاف إليه؛ العنب، خبر لمبتدأ محذوف وجوبا تقديره هو. و الجملة من المبتدأ والخبر

صلة الموصول لا محل لها من الإعراب تقدير جملة الصلة؛ لا سيما هو العنب. و خبر لا لنفي الجنس محذوف تقديره

موجودٌ

1.2- Haber

a- Türleri: Haber müfret ve cümle olmak üzere iki kısma ayrılır:

a.1- Müfret Haber: Cümle olmayan haberdir. Camid veya müştak olabilir. القريا نحم، زيدٌ مجتهدٌ.

a.2- Cümle Şeklindeki Haber: İsim veya fiil cümlesi olabilir: زيدٌ

خلقهُ كريمٌ، عليٌّ يتحدث الفرنسية

Not: İnşâi cümlelerinde haber olması caizdir. الكتاب إقرأه

Ancak nida cümlesinin haber olması caiz değildir. عليٌّ يا هذا؛ لم يصح

b- Haberinin Cümle Olması Gereken Mübteda Türleri:

1- Zamir-i Şe'n: قل هو الله احد

11- Şart cümleleri mübteda olduğunda haberi şart cümlesidir: من يذاكر ينجح

111- Medh ve zemm ile mahsus olan isim öne geçtiğinde, haberi cümle olur: خالدٌ نعم القائد

iv- Mübteda ihtisas uslûbunda olursa: نُكْرِمُ الضيفَ — العربَ —

v- كَأَيِّنْ :وَكَأَيِّنْ من مريضٍ شفاه اللهُ mübteda olarak başa geldiğinde: كَأَيِّنْ mübteda; haber. شفاه اللهُ mübtedaya müteallak; من مريضٍ mübteda;

Haber; isim veya fiil cümlesi olduğunda haber cümlesini mübtedaya bağlayan bir rabıt bulunması vaciptir. Bu da şu şekillerde olur:

1- Zamir: العنبُ أَقَّةٌ بعشرين قرشاً أي؛ العنبُ أَقَّةٌ منه بعشرين قرشاً

2- İsm-i İşaret: النجاحُ ذلكُ أملٌ كُلُّ طالبٍ

3- Mübtedanın lafzen tekrarı: الحاققة ما الحاققة

4- Umum, mesela medih ve zemm cümlelerinde نعم ve بنس'nin faillerinin başındaki harf-i tarif umum ifade ettiğinden rabıt sayılır. نعم القائد خالدٌ

Şibih cümle: Şibih cümle car-mecrur ve zarf mazruf şeklinde gelebilir. Ancak şibih cümlelerin kendisi haber değil mahzup olan habere mutaallak olur. Burada şibih cümlelerin mutaallak olduğu mahzup haberler umum ifade ettiği için zikredilmeyebilir. Takdiri de موجود olur. Ancak haber eğer husus ifade ederse zikredilmesi gerekir. زيدٌ نائمٌ في البيتِ

* Zaman zarfı sadece olay الاحداث isimleriyle alakalandırılabilir. Bundan dolayı عليّ يوم الخميس denilmesi caiz değildir. denilebilirken. الصوم يوم الخميس

c- Haberin Başına ف'nın Gelmesi:

ف, cümlelerin cüzleri arasındaki alakayı kuvvetlendirilmesi için getirilir. Nahivciler bu hususa bir kaide bulmaya çalışmışlar ve şunu söylemişlerdir: “Mübteda cümle olup, haberi de şart cümlesine benzerse haberin başına ف gelir. ف şart cümlesinin başına belirli durumlarda dahil olur ki onlar da:

1- Mübteda ibham ve umum ifade etmelidir. (İsm-i mevsul ve nekra isimler gibi)

11- Mübteda'dan sonra içersinde şartiye kelimesi bulunmayan şibih cümle veya cümle gelmelidir.

111- Haber bu cümlelerin üzerine kurulmalıdır. الذي يجهتُ فناجح

Not: أما ile musadder olan mübtedanın haberinin başına ف'nın dühulu vaciptir. أما عليٌّ ف_____ كريمٌ و أما أخوه ف_____ شجاعٌ

Not: Mübteda müştekkattan olup da başına ال gelirse الذي manasına geldiğinden haberinin başına ف'nın dühulu caizdir. والسارق و السارقة

ف_____ فطعورا

d- Haberın Teaddüdü:

Sıfatın tekrar ettiği gibi haberin de atıfsız tekrarı caizdir.

Mana olarak uygun olduğunda haberi teaddüdü mümkündür. زيدٌ عربيٌّ

شجاعٌ كريمٌ cümlesinde altı çizili ibarelerin hepsi haberdır. Eğer mana olarak uygun olmazsa haber bir tane olur geri kalan ibareler ise sıfat olur. örneğinde olduğu gibi... هندسيٌّ تجاريٌّ

e- Haberın Hazfi:

e.1- Cevazen Hazfi:

* Sözlü bir delil olduğunda haberin hazfi caiz olur. عليٌّ — من مخلص؟

* Ya da haber, iza el-fücaiye'den sonra vaki olursa hazfi caiz olur.

خرجتُ فاذا صديقي أي صديقي موجود

e.2- Vücuben Hazfi:

* Mübteda لولا'dan sonra vaki olursa: لولا العقل لضاع الانسان.

Not: Burada da haber eğer umum ifade eden bir lafızsa vücuben hazfedilir ancak husus ifade eden bir durumsa eğer kendisine delalet eden bir karine olmazsa zikri vaciptir. لولا اللاعبين ماهرون ما فاز الفريق cümlesindeki mübtedanın zikredilişi böyledir, aksi takdirde eğer mübteda zikredilmemiş olsaydı “Oyuncular olmasaydı takım kaybederdi” gibi bir mana ortaya çıkar ki kastedilen bu mana değil, bilakis; “Oyuncular becerikli olmasaydı takım kaybederdi.” Dir.

* Kasemdeki sarıh isimden haberin olmasıdır.

لعمرك لينجحن المجدُّ أي لعمرك قسمي أو يميني...

f- Haberin Takdim ve Tehiri:

f.1- Haberin Vücuben Tehiri:

f.1.1- Mübteda, cümlede sadaret hakkına sahip olan bir kelime ise: من

فعل هذا؟ من يجتهد ينجح.

f.1.2- Mübtedanın başına Lamu'l-İbtida gelirse: للمجد ناجح

f.1.3- Haber fiil cümlesi olup faili mübtedaya dönen gizli bir zamir olursa: زيدٌ يلعبُ

f.1.4- Mübteda ve haber marifelik ve nekralıkta müsavi olursa: أخي صديقي

f.1.5- Mübteda habere hasır olunmuş ise: أما محمدٌ رسولٌ ، ما محمدٌ إلا رسولٌ

f.1.6- Haberin başına ف gelirse: الذي يجتهد فناجح

f.1.7- Zamir-i Şe'n'e haber olursa: قل هو الله احد

f.1.8- Haber zamiri fasıl ile ayrılmışsa: الله هو الكريم

g.2- Haberin Vücuben Takdimi:

g.2.1- Haber, cümlede sadaret hakkı olan bir kelime olursa: أين بيتك؟

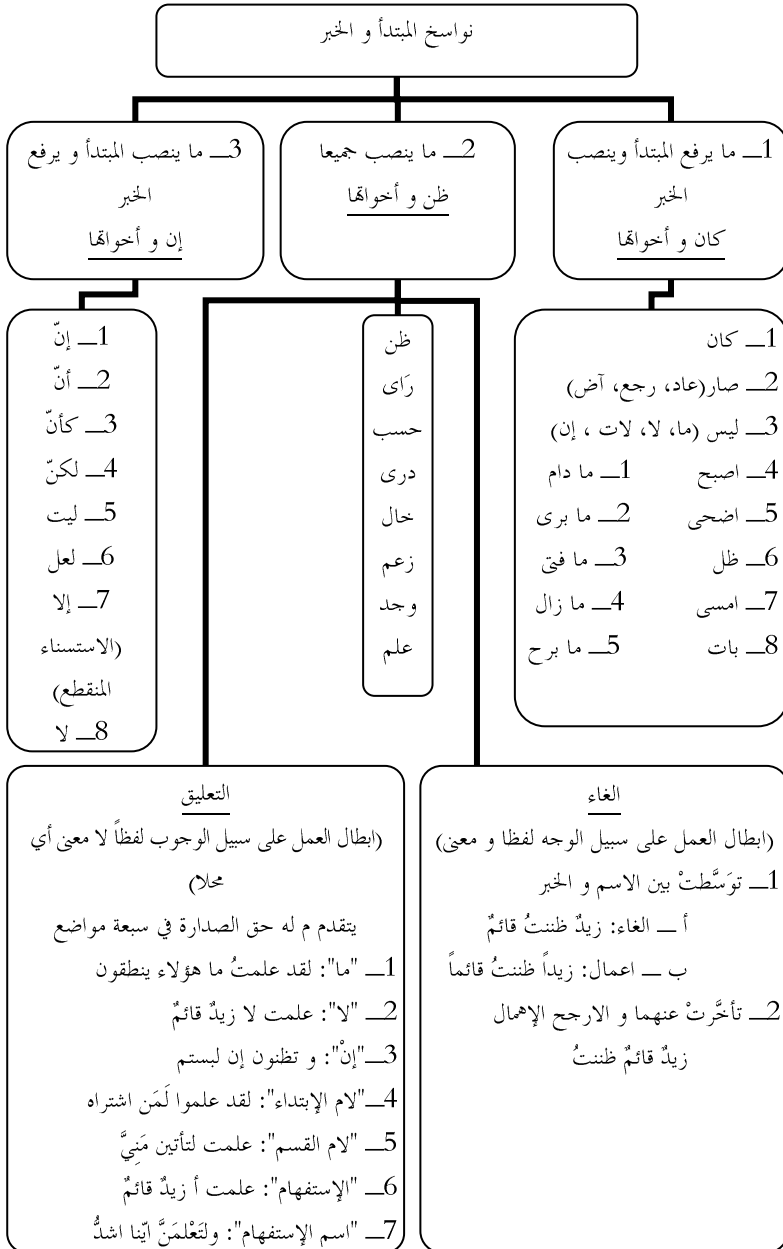
متي السفر؟

g.2.2- Haber, mübtedaya hasredilmiş ise: إنما في البيت عليٌّ

g.2.3- Mübteda tam bir nekra olup haber de car-mecrur veya zarf mazruf olursa: في الفصل طالبٌ، عندك كتابٌ، نفعك إخلاصُهُ صديقٌ

g.2.4- Mübteda'da, habere raci olan bir zamir bulunursa: في البيت أهله.

1.3-Nevasih

kane'nin haberi; كان tam fiili mazi, faili cevazen müstetir هو fiil ve fail birlikte cümle-i fiiliye mahallen mansub ve من'in sıfatı olur.

b- كان eğer mazi ya da muzari sigasında olur, başına nefy edatı gelir ve haberinin başında da إلا gelirse كان'nin haberinin başına و getirmek caizdir. ما كان من إنسان إلا وله أجل.

c- كان'nin ن'unun hazfedildiği yerler: Şu şartlar gerçekleşirse كان'nin ن'unun hazfedilir. a. Sülasi muzari olacak, b. Meczum olacak, c. Sonuna zamir bitişmeyecek, d. Kendisinden sonra gelen kelime sakin bir harfle başlamayacak. لم تَكُ من المصلين؛ ولم أكُ بعيا؛ وإن تك حسنة × لم يكن الذين كفروا

d- Bazı durumlarda hazfedilebilir. Örneğin; لأن كنتَ كريماً فأنت محبوبٌ cümlesinde ل tahfif için hazfedilir, كان hazfedilip ona bedel olarak zaid ma getirilir, كان'nin sonundaki zamir ت munfasıl zamire (أنت) çevrilir. ile أن idgam edilir ve cümle أما أنت كريماً فأنت محبوبٌ şekline dönüşür.

e- Bazı Durumlarda كان ismi ile birlikte hazfedilir.

قال رسول الله (ص): "الناس مجزيون بأعمالهم إن خيراً فخيرٌ و إن شراً فشرٌ." تقديره: الناس مجزيون بأعمالهم إن كان عمله خيراً فجزائه خيرٌ و إن كان عمله شراً فجزائه شرٌ

لو ve إن şartiyelerinden sonra da bazen haberiyle birlikte hazfedilebilir.

كل إنسان محاسب على عمله إن خيرٌ فخيرٌ و إن شرٌ فشرٌ. تقدير الكلام: كل إنسان محاسب على عمله إن كان في عمله خيرٌ فخيرٌ و إن كان في عمله شرٌ فشرٌ.

1.3.1.2- ظلّ : Devamlılık manası içerir. ظلّ زيدٌ قائماً

1.3.1.3- أصبح : Haberin sabah vakti gerçekleştiğini ifade eder. أصبح الطفلُ. ظل ساهراً حتى أصبح

1.3.1.4- أضحى : Haberin duha vakti gerçekleştiğini ifade eder. أضحى العاملُ. أضحى العلم ضرورياً. Bu fiil manasında da kullanılabilir: مستغرقاً في عمله

1.3.1.5- أمسى : Haberin akşam vakti gerçekleştiğini ifade eder. أمسى
المجهول معلوماً

1.3.1.6- بات : Haberin gece boyunca gerçekleştiğini ifade eder. بات
بات الغريبُ في بيتنا Bu fiil bazen tam fiil olarak da kullanılır. الطالب ساهراً

1.3.1.7- صار : Tahavvul ifade eder. صار العبدُ حرّاً. Burada صار manasında
kullanılan bazı fiiller vardır, bunlar: استحال، رجع، عاد، آض،

1.3.1.8- ليس : İsimden haberi nefyeden camid bir fiildir. ليس زيدٌ قائماً.
ليس gelmesi caizdir. و gelirse haberinin başına "ليس"nin haberinin başına
إنسانٌ إلا وله أجلٌ

1.3.1.9- زال : Not: بح، فتنى، انفك، زال fiillerinin başlarına nefy edatı
geldiğinde nakıs fiil olarak kullanılırlar. Mazi, muzariler amel eder. زال -
, dördüncü babdan geldiğinde nakıs fiil olarak kullanılır. Birinci babdan
gelirse "gitmek, helak olmak, uzak olmak" anlamlarına gelir. ikinci
babdan gelirse "uzaklaştırmak, ayırmak" anlamlarına gelir. ما زال زيدٌ قائماً ،
لا يزالُ بنيانُهُم الذي بنوا ربتةً

1.3.1.10- انفك : İstimrar manasında kullanılır. ما انفك زيدٌ قائماً

1.3.1.11- فتنى : İstimrar manasında kullanılır. ما فتنى الطالب يستذكر دروسه، قالوا
تالله (لا) تفتنؤ تذكر يوسف

1.3.1.12- برح : İstimrar manasında kullanılır. ما برح الحارس واقفاً، لن نبرح عليه عكفين.

1.3.1.13- دام : Not: دام'nin nakıs fiil gibi amel edebilmesi için başında
hem zarf hem de mastar görevi gören ما edatının gelmesi gerekir.
Bundan dolayı ما ya ma-i mastariyye-i zarfiye denir. şöyle ki ما ،
kendisinden sonraki cümleyi mastara çevirir, cümledeki konumu da
zarfiye olarak mefulün fih'e dönüştürür. Eğer bu ما nefy edatı olursa o
zaman tam fiil olur. Örneğin: مادام شيء أي: ما بقي شيء :
وأوصاني بالصلاة والزكاة ما دمت حياً (أي مدة دوام حياتي)

1.3.1.2- Kane ve Kardeşleri ve Mamullerinin Tertibi:

a- كان'nin ismi kendinden öne geçemez.

b- كان'nin haberi cümle ise, haberin كان ve isminde sonra gelmesi vaciptir. كان زيدٌ عمله عظيم؛ كان زيد يكتب

c- Haber müfret ya da şibih cümle olursa:

c.1- Eğer kane'nin ismi habere hasır kılınmış bir isimse haberin nasihten ve isminden sonra gelmesi vaciptir. إنما كان شوقي شاعراً

c.2- Kane'nin isminde habere dönen bir zamir varsa haberin isme takdimi vaciptir. كان في البيت صاحبه

c.3- Haber sadaret hakkına sahip bir kelime ise nasihten öne geçmesi vaciptir. كيف كان زيدٌ؟ أين كان زيدٌ؟

c.4- Bu durumların dışında haberin başta, sonda, ortada gelmesi caizdir. كان زيدٌ قائماً؛ كان قائماً زيدٌ؛ كان زيد في البيت؛ كان في البيت زيدٌ؛ في البيت كان زيدٌ.

1.3.1.3- Kane ve Kardeşlerinin Haberinin Başına ب'nın Gelmesi:

كان ve kardeşlerinin başına nefy edatı gelirse haberinin başına genellikle ما كان زيدٌ بمهملاً؛ ليت عليه بمسيطر. gelir. ب

1.3.2- ليس'nin Amelini Gören Harfler

Bu harfler dört tanedir: ما ، لا ، لات ، إن

1.3.2.1- ما: Hicaz lehçesine göre ليس gibi amel eder. (ما زيدٌ قائماً); Beni Temime göre amel etmez. (ما زيدٌ قائمٌ)

Amel Etmesinin Şartları:

a- Haberi isminden sonra gelmelidir. Takdim ederse amel etmez. ما قائم زيدٌ . Ancak ما'nın haberi şibih cümle olursa amel ettirilmesi caizdir. في البيت أحدٌ

b- ما إن زيدٌ قائمٌ. dan sonra zaid'in gelmemesi gerekir.

c- Haberinin başına إلا'nın gelmemesi gerekir. ما محمدٌ إلا رسولٌ

d- Haberine ait mamülün isminin önüne geçmemesi gerekir. ما كتاباً زيدٌ قارئٌ. Ancak bu mamul eğer şibih cümle olursa ve ismine takdim ederse amel etmesi caizdir. ما للشر أنت ساعياً أو ما للشر أنت ساع.

Not: ما'dan sonra atıf harfleriyle ما'nın haberine atıf yapılırsa mana bakımından karışıklığı gidermek için bu atıf caiz değildir. Atıf edatından sonra gelen isim "بل، لكن، بل" mahzup bir mübtedanın haberidir. ما زيدٌ قائماً بل جالسٌ، ما زيدٌ قائماً لكن جالسٌ

ما'nın haberinin başına zaid ب gelirse ليس gibi amel edip etmemesi caiz olmakla birlikte tercihe şayan amel etmesidir. ما زيدٌ بقائمٍ

1.3.2.2- لا: Hicaz lehçesine göre ليس gibi amel eder. (لا خيرٌ ضائعاً); Beni Temime göre amel etmez. (لا خيرٌ ضائعٌ)

Amel Etmesinin Şartları:

a- İsim ve haberinin nekra gelmesi gerekir.

b- İsmi önce; haberi sonra gelmelidir. لا ضائعاً خيراً < لم يصح.

c- Haberinin başına لا gelmemelidir. Çünkü gelirse manayı müsbete çevirir. لا خيراً إلا مثمراً.

d- Haberinin mamülünün isminin önüne geçmemesi gerekir. لا أحداً مؤمناً. Ancak haberin mamülü şibih cümle olursa amel etmesi caizdir. لا عندك خيراً ضائعاً.

1.3.2.3- إن: Amel Etmesinin Şartları:

a- Haberi mutlaka nekra gelmelidir. Ancak ismi nekra ya da marife olabilir. إن الخيراً ضائعاً.

b- Haberi isminin önüne geçmemelidir.

c- Haberinin başına لا gelmemelidir.

d- Haberinin mamülü isminin önüne geçmemelidir. Ancak bu mamul şibih cümle olursa isminin önüne geçebilir.

1.3.2.4- لات: لات'nin amel edebilmesi için

a- Hem isminin hem de haberinin zaman, saat, zaman, أوآن، وقت gibi zaman zarfı anlamlı isimler olmalıdır.

b- Ya isminin ya da haberinin hazfedilmesi gerekir. Genelde ismi hazfedilir.

تندم الآن و لات حين مندّم⁶¹ أو تندم الآن و لات حين مندّم⁶⁰

1.3.3- Mukarebe, Şuru' ve Reca Fiilleri

Not: Bunlar da isim cümlesine dahil olup كان gibi amel ederler; Ancak كان grubuna tam dahil edilmemelerinin sebebi haberlerinin fiil cümlesi şeklinde gelme zorunluluğundan kaynaklanır.

1.3.3.1- Ef'al-i Mukarabe: كارب ، أوْشك ، كاد' dir. Bunların haberleri muzari fiil cümlesi şeklinde gelir. كارب'nin muzarisi، كان gibi amel etmez. كاد'nin haberlerine genellikle أن bitişir. كارب و كاد'nin haberlerine çoğunlukla أن bitişmez. أوشك (يوشك) زيد أن يصل ، كاد (يكاد) زيد يصل .

1.3.3.2- Ef'al-i Şuru': هلهل ، هبّ ، بدأ ، هبّ ، هلهل

شرع زيد يقرأ: زيد، اسم شرع؛ يقرأ، خبر شرع

وظفقا يخصفان عليهما من ورق الجنة: طفقا (ا)، اسم طفق؛ يخصفان، خبر طفق.

1.3.3.3- Ef'al-i Recâ: انحلّوّلّ عسى ، حرى ، عسى "عسى"nın haberinin başına أن in gelmesi caizdir. Diğer ikisinin başına أن in gelmesi vaciptir.

"عسى" tam fiil olarak da kullanılır. "عسى", önce ismini; sonra haberini (أن'li cümle) alırsa nakıs fiil olur. عسى ربكم أن يرحمكم

اسم عسى خبر عسى

Önce أن'li cümleyi alırsa tam fiil olur. عسى أن ينفعنا أو نتخذها ولدا.

فعل التام فاعل

⁶⁰ Burada لات'nin ismi mahzuftur.

⁶¹ Bu cümlede لات'nin haberi mahzuftur.

1.3.4- Nasih Harfler **إِنَّ** و **أَخَوَاتُهَا**

İsim cümlesinin başına gelen, ismini nasb haberini ref' eden harflerdir. Bu harfler: لعل ، ليت ، لكن ، كأن ، أن ، إن ، dir.

إن te'kid ve mastar harfidir. Haberi müfret, cümle ya da mahzuf bir habere mutaallık şibih cümle olabilir.

إن زيدا قائمٌ ، إن زيدا خلقه كريمٌ ، إن الكتاب أمامك ، إن زيدا في البيت

* إن'nin ismi ile haberi arasında tertibin olması vaciptir. Ancak isminde haberine dönen bir zamir bulunursa haberin tekaddümü vaciptir → إن في البيت أهله . Ya da haberi car-mecrur olursa haberin tekaddümü caizdir → إن في البيت زيداً

Not: إن ve kardeşlerine dahil olan ma-i kâffe bu edatları amelden ilga eder. Sonrası isim cümlesiye, mübteda haber; fiil cümlesi ise fiil-fail olur. Eğer ma, mevsuliye veya mastariye görevi görüyorsa, bunlar nevasih'in ismi olur. Bunun için, bunlardan sonra sıla ve nevasih'a haber olacak ifadenin gelmesi gerekir.

إنما المؤمنون إخوةٌ: إن؛ حرف من حروف المشبهة بالفعل مبني على الفتح ملغى من العمل لا محل لها من

الإعراب، ما؛ حرف كاف، المؤمنون؛ مبتدأ، إخوةٌ؛ خبر

إنما صنعوا كيد ساحر: ما؛ اسم الموصول مبني على السكون في محل نصب اسم إن، صنعوا؛ صلة، كيد

ساحر؛ خبر إن.

1.3.4.1- Elif Nun Maddesinin Kesra Olduğu Yerler⁶²:

a- İbtida-i kelimada: إن زيدا قائمٌ

b- Sıla cümlesinin başında: أفدّر الذي إنه مُجدِّ

⁶² Elif nun maddesi ile ilgili formül sayılabilecek bir ifade ile: “Elif nun maddesi cümle makamında kesre, müfret (isim) makamında fetha okunur.” Denilebilir.

c- Sıfat cümlesinin başında: أقدر طالباً إنه مجدٌ. Eğer sıfat cümlesinin başında bulunmazsa o halde elif-nun maddesi fethalı okunur → أقدر طالباً عندى أنه مجد

d- Hal cümlesinin başında: أقدر الطالبَ إنه مجد. Eğer hal cümlesinin başında olmazsa, elif-nun maddesi fethalı olur. أقدر الطالبَ و عندى أنه مجد.

e- İster doğrudan isterse dolaylı olarak gelen mahkî cümlelerin⁶³ başında:

قال علي إن زيداً كريمٌ، قال لي صديقي و نحن في بيته في الأسبوع الماضي إنه سوف يواصل دراسته.

f- Ef'ali kulub fiillerinin mefullerinin başında⁶⁴ علمت إن زيداً مجدٌ

g- Haberinde ism-i zat vaki olursa: زيدٌ إنه مجدٌ. Burada mübtedanın başına bir nasihi getirilmesi de mümkündür. Örneğin: إن زيداً إنه مجدٌ

1.3.4.2- Elif-Nun Maddesinin Fetha Olduğu Yerler:

a- Mastar, fail konumunda olursa: يساعدين أنك موفق

b- Mastar, mef'ul konumunda olursa: عرفت أن زيدا مسافراً

c- Mastar, harfi cerden sonra gelirse: فرحتُ بأن زيداً ناجحٌ

d- Mastar, raf mahallinde mübteda olursa: من صفاته أنه يساعد المحتاج

e- Mübteda'nın ism-i mana olması kaydıyla; mastar haber konumunda olursa: الثابتة أنه فعل ذلك

f- Mastar, müstesna olursa: تعجبني أخلاقه إلا أنه كثير النسيان

Not: Eğer أن ve mamulleri לו şartiyyesinden sonra gelirse mahzup bir fiilin faili olarak irab edilir. Çünkü لو sadece fiil cümlesinin başına gelir. Burada أن ismi ve haberiyle birlikte mahzup bir fiilin falilidir. Cümlelerin takdiri de şöyledir. لو ثبتت مذاكرته لنجح

⁶³ Mahkî'den maksat; insanlar müfredi hikaye edemez. Sadece cümleler hikaye edilir. onun için قال'nin mekulü cümle gelmek zorundadır. Bundan ötürü de elif-nun maddesi kesra okunur.

⁶⁴ Burada haberinin başına lam-ı muallakayı kabul etmesi önemlidir. Bu lam-ı muallaka da ef'al-i kulub'dan sonra gelir.

* Eğer حَقًّا kelimesinden sonra gelirse fethalanması vaciptir ve bu durumda iki irabı vardır. حَقًّا (حقًا أنه كريمٌ), mahzuf bir fiilin (حَقًّا) mef'ulü mutlakı, أن, harf-i te'kid ve nasb; هـ, inne'nin ismi; كريم, inne'nin haberi. Mastarı müevvel olan inne ve mamulleri raf mahallinde fail olur.⁶⁵ İkinci irab ise حَقًّا, zarf-ı zaman raf mahallinde haberi mukaddem; İnne, ismi ve haberiyle birlikte ref mahallinde mübteda-i muahhar.

1.3.4.3- Elif-nun Maddesinin Fetha veya Kesra Olması Caiz Olan Yerler:

a- İza el-Fucaiy'e'den sonra gelirse:

خرجتُ فإذا إن صديقي واقفٌ أو خرجتُ فإذا أن صديقي واقفٌ

b- Şartın cevabında vaki olan fa-i cezaiyeden sonra gelirse: من يجتهد فإنه

ناجح أو من يجتهد فإنه ناجح

1.3.4.4- Lam-ı İbtida ve Lam-ı Muzahlaka:

Lam-ı İbtida isim cümlesinin sadrına te'kid için getirilen meftuh bir harftir ve genellikle mübtedanın başına gelir. لَزِيدٌ مُحَمَّدٌ. İsim cümlesinin başına إن geldiğinde bu lam إن'den uzaklaştırılır. Bundan dolayı da bu lam-a, lam-ı muzahlaka denilir. Çünkü إن'nin başa gelmesiyle iki te'kidin peşpeşe gelmesindenense aralıklı gelmesi evladır. Kullanımı şu şekildedir:

a- İnne'nin ismi muahhar olursa ismin başına gelir. إن في البيت لزيدٌ

b- Şu durumlarda إن'nin haberine dahil olur.

1- Haber müfret ve isimden sonra gelirse. إن زيدا لكريم

ii- Haber isim cümlesi olursa: إن زيدا لخلقهُ كريم

iii- Haber -fiili, muzari olan- bir fiil cümlesi ise: إن زيدا ليكريم الضيف

iv- Haber, şibih cümle olursa: إن زيدا لفي البيت

⁶⁵ تقدير الكلام: حَقٌّ كَرَمُهُ حَقًّا

v- 'in nin ismi ile haberinin arasına fasıl zamiri girerse fasıl zamirinin başına gelir. إن الاستقامة لِهِيَ الطريق إلى النجاح.

1.3.4.5- Müşedded Nasih Harflerin Tahfifi:

a- 'in nin tahfif edilmiş hali olan 'in in i'mali de ihmali de caiz olmakla birlikte çoğunlukla amel ettirilmez. إن زيداً لكريم أو إن زيداً لكريم

Not: 'in den sonra getirilen lam-ı mufaraka, in-i muhaffefeyi (ليس) ye müşabih) in-i nefy'den ayırmak içindir.

'in Nasih bir fiille başlayan bir cümlelerin başına gelirse iki şekilde irab edilir: إن كان زيد لكريمًا

Birinci İ'rab: 'in den muhaffef mühmel bir harf, sonraki cümle de kane+ismi+haberi

İkinci İ'rab: 'in den muhaffef te'kid ve nasb harfi; ismi, mahzup bir zamiri şe'n; kane+ismi+haberi, raf mahallinde 'in in haberi. Sözün takdiri: إنه كان زيد لكريمًا

b- 'in nin muhaffefi 'in dir. Şu şartlarla amel etmesi vaciptir.

1- İsmi vücuben mahzup bir zamiri şe'n'dir.

11- Haberi isim cümlesi olur: أوقن أن الصبر مفتاح الفرج

111- Haberi fiil cümlesi olursa, bu cümlelerin belirli şartları vardır:

a) Fiili dua anlamında olur: b) ونادى المسلمون أن نصر الله جيوشهم

Fiili camid olur: c) ونوفن أن نعم أجر العاملين

d) 'in başına قد gelirse: e) وأيقنت أن قد أفلح المحد

f) 'in başına سوف, سوف gibi harflerle gelirse: أوقن أن سيفلح المحد

Fiilin başına لو gelirse: أوقن أن لو جد الإنسان لأفلق

c- 'in nin muhaffefi 'in dir. Tahfif edildiğinde vücuben amel eder. 'in için gerekli şartlar bu harf içinde geçerlidir. İsmi de mahzup bir zamirdir. يثور كأن حيوان هائج < يثور كأنه حيوان هائج

d- لَكُنْ: Muhaffefi olan كُنْ vücben amel etmez.

Not: أَنْ , muhaffefe edilince nasb edatı أَنْ ile karıştırılabilir. Fark olarak أَنْ edatından önce üç çeşit fiil gelir.

1) أَنْ ya da bu anlamda bir fiil bulunur. Bu durumda muhaffef olan أَنْ , amel eder ve ismi mahzuf zamir-i şe'n'dir. hazfi de vaciptir. Haberi ise devamında gelen cümledir. Asla müfret gelmez. (هـ) الحمد لله . رب العالمين.

* Eğer haberi fiil cümlesi ise bu da camid fiil veya dua anlamındaysa fiilin başına her hangi bir edat gelmez. وَأَنْ هـ) ليس للإنسان إلا ما سعى ، والخامسة أَنْ . (هـ) غضب الله عليه .

* Eğer أَنْ edatının haberi mutasarrıf bir fiil cümlesi ise başına şu beş edatın birisinin gelmesi vaciptir. (س، سوف، قد، لو، اداة النفي "لم، لا، لن") , yine bu durumda أَنْ'den önce ya علم ya da aynı anlamda bir fiil gelir. علم أن سيكون منكم مرضى، أفلا يرون أن لا يرجع إليهم قولا، وتعلم أن قد صدقتنا، أفلم يبين الذين آمنوا أن لو شاء الله

2) أَنْ'den önce ظَنَّ ve benzeri bir fiil gelirse أَنْ edatı hem muhaffef hem de nasb edatı kabul edilir. وحسبوا أن لا تكون

3) أَنْ edatından önce علم ya da ظن gibi bir fiil geçmiyorsa bu durumda والله يريد أن يتوبَ عليكم . والله يريده أن يتوبَ عليكم .

1.3.5- Cinsinden Hükmünü Nefyeden Lâ النافية للجنس

İsim cümlesinin başına gelir ve إِنَّ'nin ameli gibi amel eder. لا إنسانٌ مُخَلَّدٌ . لا إنسانٌ مُخَلَّدٌ .

1.3.5.1- Cinsinden Hükmünü Nefyeden Lâ'nın Amel Şartları:

a- لا , nahiye⁶⁶, zaide⁶⁷ ve leys'e benzeyen lâ olmamalıdır.

⁶⁶ لا تحزن إنَّ الله معنا

⁶⁷ ما منعك ألاَّ تسجد إذ أمرتك

b- İsim ve haberi nekra olmalıdır. Eğer marife olursa ibareye bir sınır konulmuş olur halbuki cinsinden hükmünü nefy eden lâ'da istiğrak söz konusudur. Dolayısıyla bu eğer marife gelecek olursa lâ, linefyi'l-cins olmaktan çıkar ve mühmel bir nefy harfi olur. لا زيد قائمٌ da olduğu gibi.

c- Haberi, isminin önüne geçmemeli ve aynı zamanda haberi ile isminin arasında bir fasıla olmamalıdır. لا في البيت رجلٌ و لا امرأةٌ.

Not: Bu şartlar yerine gelirse lâ, inne'nin ameli gibi amel eder. Ancak son iki şart bozulursa atıfta tekrarı vaciptir.

1.3.5.2- Cinsinden Hükmünü Nefyeden Lâ'nın İsminin Hükmü:

Cinsinden Hükmünü Nefyeden Lâ'nın isminin hükmü; ya nasb'tır ya da nasb mahallinde mebnî olmaktır. Eğer ismi müfret⁶⁸ olursa bu müfret kelime ne ile mansub oluyorsa o hal üzere mebni olur.⁶⁹ Eğer ismi muzaf ya da şibh-i muzaf⁷⁰ olursa o zaman mansub olur, mebni olmaz.

Önemli Not: Nakıs irab alan cem-i müennes salim sadece buradaki kullanıma has olarak feth üzere mebnî olabilir. لا مجداتٍ/مجداتا فاشلاتٌ

1.3.5.3- Cinsinden Hükmünü Nefyeden Lâ'nın Tekrarı Durumunda Aldığı İrab:

Eğer لا ismi ile birlikte tekrar ederse beş vecih caizdir.

1- لا حولٌ و لا قوةٌ إلا بالله العلي العظيم - Bu vecihte و atıf; لا, nafiye li'l-cins; قوةٌ de لا'nın ismi olarak mebni olur.

2- لا حولٌ و لا قوةٌ إلا بالله العلي العظيم - Burada قوةٌ'nin mahalline atfen mansub olur. Öncesindeki لا ise zaid ve amelden mülga olur.

⁶⁸ Burada müfretten maksat muzaf veya şibhi muzaf olmayandır. لا بائعٍ صحفٍ موجود.

⁶⁹ Örneğin; cem-i müzeker salim ve tesniyeler “ya” ile; müfret munsarif ve cem-i mükesserler fetha ile mansub olduğu için bu halleri üzere mebni olurlar.

⁷⁰ Şibhu izafet, önce gelen ismin anlamıyla alakalı olup onsuz anlamın tamamlanmadığı terkiplere denir. Bu taalluk, şebih bi'l-muzaf konumunda olan ismin şebih fiil (müştakkat) olarak fail, naibu fail ya da mef'ulün bih şeklinde gelmesidir. Harf-i cerri gerekli kılan bir ifade de olabilir. لا فاهمَ الدرسَ في الصف.

3- لا حولَ (موجود) ،قوَّةٌ إلا بالله العلي العظيم - Bu vecihte ise : لا حولَ و لا قوَّةٌ إلا بالله العلي العظيم -3 cümlesinin mahalline atıf olur.⁷¹ Bu vecihte de 'قوَّةٌ'un öncesindeki لا zaid ve amelden mülga olur.

4- لا حولُ و لا قوَّةٌ إلا بالله العلي العظيم -

5- لا حولُ و لا قوَّةٌ إلا بالله العلي العظيم -

1.3.5.4- Cinsinden Hükmünü Nefyeden Lâ'nın Aldığı Sıfatın İrabı:

Eğer Lâ'nın ismi mebnî olup fasılasız bir şekilde sıfat alırsa, sıfat üç şekilde irab alır.

لا طالبَ مجدًّا فاشلٌ : لا؛ نافية للجنس. طالب؛ اسم لا مبني على الفتح في محل نصب. مجدًّا؛ نعت مبني على الفتح لتركيبه مع معنوته تركيب خمسة عشر.

لا طالبَ مجدًّا فاشلٌ : لا؛ نافية للجنس. طالب؛ اسم لا مبني على الفتح في محل نصب. مجدًّا؛ نعت منصوب على اعتبار أنه يتبع معنوته على المحل، و محل المعنوت هو النصب.

لا طالبَ مجدًّا فاشلٌ : لا؛ نافية للجنس. طالب؛ اسم لا مبني على الفتح في محل نصب. مجدًّا؛ نعت مرفوع على اعتبار أنه يتبع محل لا مع اسمها، و محلها المبتدأ.

Not: 1- Eğer mevsuf olan lâ'nın ismi muzaf ya da şibh-i muzaf olursa bu durumda sıfat, fetha üzere mebni olmaz ancak diğer iki (raf' ve nasb) vecih cazidir. لا طالبَ علمٍ مجدًّا فاشلٌ / لا طالبَ علمٍ مجدًّا فاشلٌ

2- Aynı şekilde lâ'nın isminin sıfatı müfret⁷² değilse, sıfatın fetha üzere mebni olması caiz olmaz ancak diğer iki (raf' ve nasb) vecih cazidir. لا طالبَ كريم الخلق فاشلٌ / لا طالبَ كريم الخلق فاشلٌ

* Lâ'nın haberi eğer malum olursa çoğunlukla hazfedilir. هو ناج لا شك. cümlesinde lâ'nın haberinin takdiri: ذلك في شك لا شك olur.

* Nafiye lilcins; إله: Lâ'nın ismi, mebni; Lâ'nın haberi mahzup olup takdiri, Lafza-i Celalin ise üç irabı vardır: 1-

⁷¹ İbtida-i kelim olduğu için cümle, mahallen merfudur. Bundan dolayı da merfuya matuf olan da merfû irabı alır.

⁷² Burada izafetin zıddı olarak kullanılmaktadır.

Lâ'nın ve isminin mahallinden bedel olarak merfu olur. 2- Lâ'nın mahzûf olan haberinin müstetir zamirinden bedel olarak merfu olur. إلا إله
موجود (هو) إلا الله. 3- Müstesna olarak fetha üzere mansub olur.

* لا سيّما + ما سيّما. Kendisinden sonraki ismin irabı için üç vecih geçerlidir: raf', nasb ve cerr.

1- الو: Mef'ulün bih; الكتب: Fiili muzari; أحب: أحب الكتب و لا سيما كتب الأدب -
İsti'nafiye; لا: linefyi'l-cins; سيّ: Lâ'nın ismi mansub, muzaf; ما: İsm-i
mevsul, muzafun ileyh mecrur; كتب: Vücuben mahzûf mübtedanın
haberi olup takdiri: هو كتب. Mübteda ve haberiyle birlikte isim cümlesi
ise sıla olur.

2- سيّ: Lâ'nın ismi mebni; linefyi'l-cins: لا: أحب الكتب و لا سيما كتب الأدب -
ما: harf-i zaid; كتب: Mahzûf olan أحص أعني، fiilinin mef'ulü olarak mansub.

3- سيّ: Lâ'nın ismi mansub, muzaf; لا: أحب الكتب و لا سيما كتب الأدب -
ما: harf-i zaid; كتب: Muzafun ileyh.

2- FİİL CÜMLESİ

2.1- Fail

Fail, cümlede fiili gerçekleştiren öğedir. Hükümü ise merfu olmaktadır. Fail ve naibu failde asılan -müsnedün ileyh olduğu için- müfret⁷³ ya da müevvel mastar olmaktadır. يسعدني أن تزورني.

Ancak çok az da olsa cümle mahkî irab alarak fail ve ya naibu fail olabilir. Bunun en meşhuru وإذا قيل لهم ve türevlerinin makulü'l-kavlidir.

لا تفسدوا في الأرض = < نائب فاعل

Not: يمكن، يجوز، يجب، ينبغي. Fiillerinden sonra gelen müevvel mastarın fail olarak kullanımı yaygındır. يمكنك أن تذهب الآن / يجوز أن يحضر اليوم.

⁷³ Burada cümle ve şibih cümlenin karşıtı olarak kullanılmaktadır.

faildir.⁷⁷ Eğer önce gelen zamiri fail olarak kabul edersek sonra gelen ismi de bedel olarak kabul ederiz. جاء الطالب / جاء الطالبان / جاء الطلاب / جاءت الطالبات

Not: Fail hazfedilemez ancak amili cevazen veya vücuben hazfedilebilir.

1- Karine-i kavliye varsa, failin amilinin hazfi caizdir.

— من حضر اليوم؟ — علي.

2- Fail; şartiyeler gibi, fiilin başına gelmesi gereken bir edattan sonra gelirse amili vücuben mahzuz fiil olur ve takdir edilir.

و إن امرأة خافت من بعلها = < و إن خافت امرأة خافت من بعلها

2.1.2- Fiil-Fail Uyumu:

Fiile Müenneslik Tâ'sının Bitişmesi

a- Cevazen Bitişmesi Gereken Yerler:

a.1. Eğer fail mecazi müennes ise cevazen bitişir.

طلع الشمس / طلعت الشمس

a.2. Fail hakiki müennes olmakla birlikte araya fasıla girerse

حضر القاضي امرأة / حضرت القاضي امرأة

a.3. Eğer fail cemi mükesser ise

قال الأعراب أمنا / قالت الأعراب أمنا

a.4. نعم ve بنس fiillerinin failleri hakiki müennes olsa bile tâ-i te'nisin bitişmesi caizdir.⁷⁸ نعم المرأة هند / نعمت المرأة هند

b- Vücuben Bitişmesi Gereken Yerler:

b.1. Fail hakiki müennes olur, fiille arasına fasıla girmezse ve cemi teksir de değilse: حضرت امرأة القاضي

b.2. Fail önceden geçen mecazi müennes denen müstetir bir zamir ise: الشمس طلعت و إذا النجوم سعت

⁷⁷ Eal-i medh ve zemm'de aslanan, fail hakiki müennes olsa da ta-ı te'nisin bitiřmemesidir.

⁷⁸ Eal-i medh ve zemm'de aslanan, fail hakiki müennes olsa da ta-ı te'nisin bitiřmemesidir.

2.2- Naibu Fail

Naibu fail, mahzûf olan failin yerine geçer. Genelde de malum cümledeki mef'ulün bihtir. Naibu fail cümle olmaz, sarîh bir isim ve ya müevvel mastar olması gerekir. فُهَمَ الدرسُ / عَلِمَ أَنَّ زَيْدًا نَاحِحٌ

2.2.1. Naibu Failin Amilleri:

- a- Meçhul fiil : فُهَمَ الدرسُ
 b- İsm-i Mef'ul : هذا رجلٌ محبوبٌ خلقُهُ
 c- İsm-i Mensub :

2.2.2. Cümlede Naibu Fail Olan Kelimeler:

- a- Mef'ulun bih : فُهَمَ الدرسُ
 b- Tahsislik kazanan mef'ulü mutlak: فُهَمْتُ فُهَمًا صَاحِبًا
 c- Mastar : فُهَمَ فُهَمٌ صَاحِحٌ
 d- Car-Mecrur : Cümlede mefulün bih ve mefulün mutlak yok ise şibih cümleler ya da müfret zarflar naibu fail olurlar.

اختلف العلماء في بداية رمضان = < اُخْتَلِفَ في بداية رمضان

انتظرتُ امام المدرسة = < اُنْتَظَرْتُ امام المدرسة⁷⁹

Önemli Not: Arapça'da bazı fiiller meçhul siga ile kullanılırlar. Bunlar yapı olarak meçhul olsa da naibu fail değil; fail alırlar. Bu fiiller:

دُهَشَ ، شُدِيَ ، شُغِفَ ، أُولِعَ ، هُرِعَ ، أَهْرِعَ ، عُنِيَ بِهِ ، أُغْنِيَ عَلَيْهِ ، أُمْتَقِعَ لَوْنَهُ ، تُؤَفِّي ، سُمِّيَ

2.3- Meful

Arapçada cümle esasen fiil ve fail/naibu failden oluşur. Ancak bazen esas manaya bir şeyler izafe etmek gerekir ki bunlar da meful, hal, temyiz vb.lerdir. nahivciler bunlara fudla demişlerdir. Bunların ilki mef'ulu bih'tir.

⁷⁹ Bu cümlede mef'ulün bih olmadığından zarf, naibu fail olmuştur. Yani mef'ulün bih, zarf olduğu için mansub hareketlenir, anca mahallen merfudur.

2.3.1- Meful-u Bih

Mef'ulu bih, failin fiilin üzerinde gerçekleştiği kelimedir. Fiilin müteaddiliği arttıkça mefuller de artar. Mef'ulu bih amilinin müteaddilik gücüne göre bir, iki veya üç tane olabilir. Arapçada çoğunlukla fiiller mütaeddidir. Meful istemeyen fiillere lazım fiil denir. Lazım fiiller meful almadıkları için bu hususta bir öneme haiz değildirler. Lazım fiilden sonra mensup isim gelirse teyviz olur. سال الوادي ماءً في الربيع

Mefulu bih ya sarih isim ya da müevvel mastar olur. فهمتُ الدرس/أود أن أزوره

Fiillerin dışında meful alan kelimeler de vardır:

1- Mastar: Mastarda zaman kaydı yoktur. Mazide, halde, istikbalde amel eder. Mastarda hal murat edilirse ma-i mastariye kullanılır; mazi ve istikbal murat edilirse en-i mastariye kullanılır.

Mastarın Amel Şartları:

a- Tenvinli olmalıdır: أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْجِعٍ يَتِيمًا⁸⁰ ذَا مَقْرَبَةٍ

b- Mastar, Fail ya da mefulüne muzaf olmalıdır: وَلَوْ لَا دَفَعُ اللَّهُ النَّاسَ / وَأَخَذَهُمُ الرَّبُّ و قد نُهُوا

c- Mastar, şazz olarak 1^{al} geldiğinde de amel edebilir.

العلمُ باللهِ خيرٌ <= العلمُ (المُرَأ) باللهِ خيرٌ

مصدر فاعل مخلوف وجوبا مفعول به

2- İsm-i Fail: İsm-i fail 1^{al} olunca üç zamana da delalet eder. Onun için امس gelmesi uygundur. Eğer lam-ı tarif yoksa o zaman beş şeye itimat etmesi⁸¹ yanında hal ve istikbale de delalet etmesi gerekir ya da mazi de olsa hal ile te'vili mümkün olmalıdır. Hikâye tariki ile olduğu

⁸⁰ إطعام'ın mefulün bihi

⁸¹ Nefiy (هل قارئٌ زيدٌ كتاباً), İstifham (ما قارئٌ زيدٌ كتاباً), Mübteda (محمدٌ قارئٌ كتاباً), Mevsuf (جاءني زيدٌ راكباً علامته) ve Zi'l-hal (رأيتُ رجلاً قارئاً كتاباً)

gibi.⁸² Bu şartlar şibih fiillerde; ism-i fail, ismi mef'ul, sıfat-ı müşebbehe ve mübalağalı ism-i fail için de geçerlidir.

3- Mübalağa Sigası: İsm-i failin amel ettiği şartlar gereğince mef'ulün bih alır. هو حمالٌ أعباءَهُمْ

4- İsim-Fiil: دونك الكتاب

Not: Çift mef'ul alan fiillerin ikinci mef'ulleri birinci mef'ullerine mübayindir. Yani mübteda, haber olamazlar. وأتيناهم ملكاً / اعطيتُ زيداً كتاباً

Fiil meçhul olduğunda ilk mef'ul, naibu fail; ikincisi de yine ikinci mef'ul olur.

اولئك يؤتون أجراً مَرَّتَيْنِ
 فعل نائب الفاعل مفعول به ثانٍ

İki Mef'ul Alan Fiiller:

1- “Verme”ye delalet eden fiiller: أعطى، منح، وهب، كسا، ألبس، سقى، زاد، نقص، آق، جزى، سقى، وقى= < مثل: أعطيتُ زيداً كتاباً

Not: Bu fiillerin bir mef'ulü veya her iki mef'ulü de karine olsun olmasın hazfedilebilir. اعطيتُ زيداً (دون أن تحدد ما أعطيتُ مالا / اعطيتُ مالا (دون أن تحدد من أعطيتَهُ)

2- Ef'al-i Kulub: Kalbi fiiller genelde kalben bir şeyi bilmek, hissetmek, dönüştürmek, tercih etmek gibi anlamlara gelen fiillerdir.

إنا وجدناه صابراً / زعم الذين كفروا أن لن يُعْتَبُوا / أفهم يرونه بعيدا و نراه قريباً

Kabî fiiller, mübteda habere dahil olduğu için, mübteda haberle ilgili kurallar burada da aynen geçerlidir. Ef'al-i kulub iki kısımdır. 1- Yakîne delalet eden fiiller. 2- Ruchan'a delalet eden fiiller:

ظنّ، حسب، زعم، عدّ، خال، حجا، هبّ بنعني إحْسَبَ

3- Ef'al-i Tasyir: Bunlar tahavvul ifade ederler. En meşhurları şunlardır: صير، جعل، ترك، ردّ، اتخذ

Not: Ef'al-i Kulub ve tahvil fiillerinin iki mef'ulünden birisinin hazfi caiz değildir. Bundan dolayı ظننتُ زيداً veya صير الحائكُ القماشَ kullanımları yanlıştır.

⁸² وكلّهُمّ باسطة ذراعيه بالوصيد: باسط: اسم فاعل؛ (هو): فاعل؛ ذراعيه: مفعول به

آن تاسير fiilleri hariç yukarıda geçen fiiller آن ve mamullerinin veya آن ve fiilin başına gelebilir. Bu durumda müevvel mastar iki mef'ul yerine geçer. ظننتُ أنّ زيداً كريماً / مَنْ ظنَّ أنّ ينجحَ بلا عملٍ فهو واهمٌّ.

Ef'al-i kulub'un ikinci mef'ulü tek kelime olduğu gibi cümle, bazen de şibih cümle olabilir. علمتُ الجِدَّ يُؤدِّي إلى النجاح / تعلّم الإهمالَ عقبتُهُ وحيمةً.

Ef'al-i Kulub'un Ameli

Ef'al-i kulub'un amel bakımından üç durumu vardır:

1- İ'mal: Kalbi fiil, her iki mef'ulünden önce gelirse amel eder: ظننتُ زيداً

كريماً

2- İlga⁸³: Eğer kalbi fiil, her iki mef'ulün arasında veya mef'ullerden sonra gelirse amel etmez. Ortada olması durumunda amel etmesi tercih edilirken sonda gelince amel etmemesi tercih edilir. زيداً ظننتُ كريماً أو زيدٌ ظننتُ كريماً.

3- Ta'lik⁸⁴: Kalbî fiilin mef'ullerinden önce sadaret hakkı olan herhangi bir edat gelirse kalbî fiil lafzen amel edemez. Ancak manaca yani mahallen amel eder. Eğer bu mef'ullere başka bir mübteda haber cümlesi atfedilirse kalbî fiil onlarda amel eder. علمتُ ما زيدٌ كريماً و علياً بخيلاً.

Ta'lik'a Sebep Olan Edatlar:

1- Lamu'l-İbtida	: علمتُ لزيدٌ كريماً
2- Kasemin Cevabına Dahil Olan Lam	: علمتُ لَيَنجَحَنَّ الجِدُّ:
3- İstifham	: لا أدري أزيدٌ حاضرٌ أم غائبٌ:
4- Nefy (ان ، لا ، ما)	: علمتُ ما زيدٌ بخيلاً:
5- Lel	: لا أدري لعل الأمر خيرٌ:
6- Lev-i Şartiye	: اعلم لو جدّ زيدٌ لَنَجَحَ:
7- Lam-ı Muzahlaka	: اعلم إنّ زيداً كريماً:
8- Kem-i Haberiye	: اعلم كم كتابٍ قرأ زيدٌ:

⁸³ الإلغاء : ابطالُ العملِ على سبيلِ الوجوبِ لفظاً و معنىً أي محلاً

⁸⁴ التعليق : ابطالُ العملِ على سبيلِ الوجوبِ لفظاً لا معنىً لا محلاً

Not: Ta'lik'a sebep olan bu edatlar iki mef'ulü ta'lik ettiği gibi bir mef'ulü de ta'lik edebilir. **أَعْلَمُ زَيْدًا لَهُوَ كَرِيمٌ**

İhtisas:

Hazfedilmesi vacip olan bir fiilin saraheten mef'ul almasıdır. Genelde isim cümlesinde mübteda olarak zamir bulunur. Mübtedadın sonra mahzup bir fiil ve bu fiilin mef'ulü bihi bundan sonra da haberi gelir. Zamir olan mübteda genelde mütekellim zamiridir (أنا، نحن). Bazen muhatap zamiri de olabilir. Ancak gaib zamiri olması caiz değildir. Mübteda ve haber arasında bulunan mef'ulü bih **أَمْذُ** أعني، أمدح، أقصد، أخصص، vb. fiillerin mef'ulüdür. Bu mef'ulü bihe MUHTASS ismi verilir. Muhtass isimde şu şartlar bulunur:

- 1- Harf-i tarifile muarref olmalıdır. **نحن العربُ نُكْرِمُ الضَّيْفَ**
- 2- Harf-i tarifli bir isme muzaf olmalıdır: **نحن معاشِرَ الأنبياءِ لا نورث**
- 3- Muhtass isim alem olmalıdır: **أنا زيدا أَدافعُ عن الحقِّ**
- 4- Muhtass ismin kendisine teşbih edatının bitişmesi (أي، آية); ancak bundan sonra ال'lı bir ismin gelmesi gerekir: **أنا — أيها العربيُّ — كريمٌ**

Tahzir ve İğra:

Tahzir, muhatapı bir işten sakındırma; İğra ise, muhatapı bir işe teşvik etmek demektir. Tahzirden hazf edilen fiil احذر v.b.; İğrada hazfedilen fiil الزم v.b.'dir. Ancak bu fiillerin mef'ulleri açık gelir. Eğer mef'ul mükerrer veya mef'uller arasında atıf söz konusu ise o zaman fiil, vücuben hazfedilir. **الإهمالُ الإهمالُ فإنه طريق الفشل / الإهمالُ و الانحرافُ فإنهما طريق الفشل**

Not: Tekrar durumunda tekrar eden isim lafzî te'kid olur. Atıf; müfredin müfrede atfı şeklinde olur.

İğra ve tahzirden mef'ulu bih'i bazen muhatap zamirine muzaf olabilir. **نفسك نفسك فإنها أمارة بالسوء / أحاك أحاك**

Yaygın bir kullanım olarak إياك ve türevleri olan munfasıl zamirler tahzirda kullanılır. Bu durumda zamir, tahzir fiilinin mef'ulü bihi konumundadır. إياك⁸⁵ إياك⁸⁶ الإهمال / إياك والإهمال / إياك من الإهمال

Bazen mef'ulü bih tekrarsız ve atıfsız gelebilir. Bu durumda fiili, cevazen mahzuttur. الجُدُّ فإنه طريقُ النجاح

2.3.2- Meful-u Mutlak

Fiil ya da şibhi fiilin mastarının veya yakın anlamda olan başka bir ifadenin te'kid amacıyla getirilmesi ile yapılır. Üç farklı amaçta kullanılır:

1- Fiilin anlamını te'kid: وكَلَّمَ اللهُ موسى تكليماً

2- Fiilin sayısını bildirmek için kullanılır: قرأت الكتاب قراءة / قراءتين / ثلاث قراءات

3- Fiilin yapılaş şeklini/nev'ini bildirmek için kullanılır: فأخذناهم أخذاً عزيزاً

مُتَّيِّرٍ / و قل رب ادخلني مدخل صدقٍ و أخرجني مخرج صدقٍ

Mef'ulü Mutlak'ın Amili:

Mef'ulü mutlak'ın amili genelde fiildir. Bazen şibh-i fiiller de amil olabilir:

1- Mastar: إِنَّ التَّوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ تَوَكُّلاً حَقِيقِيًّا يَقُودُكَ إِلَى الْفَوْزِ فِي الدَّارَيْنِ

2- İsm-i Fail: إِنَّ التَّوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ تَوَكُّلاً حَقِيقِيًّا فَائِزٌ فِي الدَّارَيْنِ

3- İsm-i Mef'ul: هذا الرجلُ محبوبٌ حُبًّا شَدِيدًا بَيْنَ قَوْمِهِ

Mef'ulü Mutlak'ın Niyabeti:

Mef'ulü mutlak ya asaleten ya da niyabeten gelir. Asaleten geldiğinde mef'ulü mutlak, amilinin hem köküne hem de babına uygun gelir. Niyabeten mef'ulü mutlakta ise ya kök birliği ya da bab birliği ihlal edildiğinde söz konusu olur. وَتَبَيَّنَ لَهُ تَبَيُّنًا (أَي تَبَيَّنًا) / قَعَدْتُ حُلُوسَ الْمَلِكِ

Mef'ulü Mutlak Olarak Kullanılabilen Kelimeler:

1- İsmu'l-Mastar: لم أعرف بهذا من أحدٍ آخر بل كَلَّمَنِي بِهِ هُوَ كَلَامًا

⁸⁵ Mahzuf fiilin mef'ulü

⁸⁶ Te'kid-i lafzî

زيدٌ يجذُّ كلَّ الحدِّ / (كل، بعض) 2- Umum ve Ba'zıyye'ye delalet eden lafızlar

اعمل مجدِّ ثم رُوِّح عن نفسك بعض الترويح

3- İsm-i İşaret: يقرأ عليّ تلك القراءة التي يسمعهما من الأستاذ

4- Aded: فاجلدوهم ثمانين جلدةً / قال ربنا امتنا اثنتين و احبيتنا اثنتين

5- Bazı Masterlar: جلس زيدٌ القُرْفُصَاءَ

6- Mastara Dönen Aid Zamiri: أحبّ زيداً حبّاً لا أُحِبُّه أحداً غيره/ فإني أعذبه عذاباً لا

أعذِّبه أحداً من العالمين

Not 1: Bazen mef'ulü mutlak hazfedilir. Onun yerine sıfatı niyabeten mef'ulü mutlak olur. واذكر ربك كثيراً أي واذكر ربك ذكراً كثيراً

2: Şibih cümlesi fiilden önce gelirse mukaddem mef'ulü mutlak; isimden önce gelirse ya da devamındaki cümleye bağlantısı yoksa haber olur. كذلك يحيي الله الموتى أي إحياء / قال (هذا⁸⁷) كذلك⁸⁸ يخلق ما يشاء

3: Arapça'da yaygın olarak kullanılan; amili mahzuf mef'ulü mutlaklar:

a- قياماً... جلوساً أي قوموا قياماً / واجلسوا جلوساً

b- Dua'da: اللهم نصرأ أي انصرنا نصرأ

c- Sorularda: إهمالاً و أنت مسؤولٌ أي أهملُ إهمالاً

d- صبراً، لا جزعاً، حمداً و شكراً لا كفراً

e- إني أعرفه يقيناً / كنت سعيداً به حقاً / هذا كتابي قطعاً

Kendi nev'inden fiili olmayan bazı masterların mef'ulü mutlak olarak kullanımı: ...سَعْدَيْكَ... دَوَالِيكَ... حَنَانِيكَ...

Mef'ulü mutlak olan bazı kullanımlar:

سبحان الله : تزيها لله و براءة له من السوء؛ معاذ الله : استعانة به و لجوء إليه؛ حاش الله : تزيها له

87 مبتدأ

88 خبر

2.3.3- Mef'ulun Lieclih

Mef'ulün lieclih (leh) : Fiilin oluş, yapılış sebebini, nedenini, niçinini ifade eden mensub bir mastardır. لِمَ sorusunun cevabıdır.

- 1- "ألحقتُ بالمركز طلباً للعلم"
- 2- "ألحقتُ بالمركز طلبَ العلم"
- 3- "ألحقتُ بالمركز لطلبِ العلم"

Birinci ve ikinci kullanımda mastar şeklinde geldiğinden mef'ulü leh'tir. Üçüncü kullanımda bu müellife göre mensubluğunu göstermediğinden anlamca mef'ulün leh olmaya müsait olsa da şeklen uygun değildir. Kadim ulema ise harfi cerli gelen mef'ulü lehleri kabul etmiştir. Bu müellif ise harf-i cerli olanları mütaallak açısından değerlendirmiştir.

Mef'ulü leh'in harfi cersiz gelebilmesi için temelde iki şart gerekir.

- 1- Fiilin faili ile mef'ulü leh'in faili aynı kişi olmalı ضربت زيدا تأديياً . Örneğinde olduğu gibi;
- 2- Fiilin oluş zamanı ile mef'ulü leh'in oluş zamanı aynı olmalıdır. Bu iki şarta ilaveten mastar-ı kalbî olması, nekra olması ve muzaf olmaması da ilave edilebilir. Bu şartlar olmazsa genelde lam harf-i cerri ile gelir veya bunun manasına gelen ب ، harf-i cerleri ile kullanılır.

أ— هو الذي خلق لكم ما في الأرض جميعاً :

1— متعلق بخلق عند المؤلف (عبده الراجحي)

2— الجار والمجرور في محل نصب مفعول له عند القدماء

ب— و لا تقتلوا أولادكم من إملاق نحن نرزقكم و إياهم.

1— متعلق بقتلوا من سببية عند المؤلف (عبده الراجحي)

2— الجار والمجرور في محل نصب مفعول له عند القدماء

Mef'ulün leh bir başka açıdan da iki kısma ayrılır:

1- Tahsilî: ضربته تأديياً

2- Husulî: فررت جنباً — قعدت عن الحرب

Bu ayırım fiil ile mef'ulün gerçekleşme nedeni göz önüne alınarak yapılan bir ayırımdır. Yani “Dövdüğüm için edeplendi.” “Korktuğu için kaçtı.”

* Mef'ulü leh'in kullanımı çoğunlukla iki şekildedir:

1- Nekra olur : قمت إجلالاً لإستاذي

2- Muzaf olur : يجتهد زيدٌ طلبَ التفوقِ

* Mef'ulün leh'in amili esasen fiil olmakla birlikte şibih filer de amil olabilir. Bu diğer amiller de şunlardır:

a- Mastar : لزوم البيتِ طلبَ الراحةِ ضرورةً بعد العمل الشاقِ

b- İsm-i Fail : زيدٌ مجتهدٌ طلباً للتفوقِ

c- İsm-i Mef'ul : هو محبوبٌ إكراماً لأخيه

d- Mübalağa Sigası : هو مقدمٌ في الحرب طلباً للشهادة أو النصرِ

e- İsim Fiil : صهٌ إجلالاً للقرآنِ

* Mef'ulün lieclih'in, amilinin önüne geçmesi caizdir. طلباً للتقوى يجتهد زيدٌ

2.3.4- Mef'ulün Fih

Cümlede zaman ya da mekân anlamı ifade etmekle birlikte manaca fi anlamı ihtiva eden ifadeler mef'ulü fih'tir. متى، أين sorularının cevabıdır. Mef'ulü fih'in zarfı zamanının müpheminden ve mahdudundan harf-i cerrin hazfî kıyasıdır. Zarfı mekânın müpheminden harf-i cerrin hazfî kıyasıdır (Cihat-ı sitte ve mekadir-i memsuhe⁸⁹ gibi.). Zarf-ı mekânın mahdudundan hafî cerrin hazfî caiz değildir. Ancak سكن، نزل، دخل gibi fiilerden sonra kesretü isti'mal nedeniyle harfî cer hazfedilir.

* Eğer zarf في anlamını taşımazsa cümledeki konumuna göre i'rab alır.

1— هذا يوم ينفع الصادقين بصدقهم : يوم؛ خبر

2— من قبل أن يأتي يوم لا بيع فيه : يوم؛ فاعل

3— إنا نخاف من ربنا يوماً عبوساً قمطريراً : يوم؛ مفعول به

⁸⁹ 3000 adım; فرسخ; 12000 adım; برید; 48000 adım

Not: Bütün zarflar, harf-i cerler gibi, mütellak ister.

Mef'ulün fih; zarf-ı zaman ve zarf-ı mekan olmak üzere ikiye ayrılır. Hükümü lafzen ya da mahallen mansubtur. Amili, mef'ulün fihin kendisine müteallak olduğu kelimedir.

2.3.4.1- Mef'ulün Fih'in Amili: Mef'ulün fih'in amili çoğunlukla fiil olur bazen şibhi fiilde amel olabilir. Onlar da:

- e.1.1- Mastar : السهرُ ليلاً مرهقاً
 e.1.2- İsm-i Fail : زيدٌ قادمٌ غداً
 e.1.3- İsm-i Mef'ul : المحل مفتوحٌ صباحاً و مغلقٌ مساءً
 e.1.4- Mübalağa Sigası : الكريم كريمٌ طولَ حياته

Not: Mef'ulün fih'in takdimi caizdir. Mana olarak tahsis ifade eder.

غدا يحضر زيد ، زيدٌ غداً قادم

* Mef'ulün fihin amili dört yerde vücben hazfedilir:

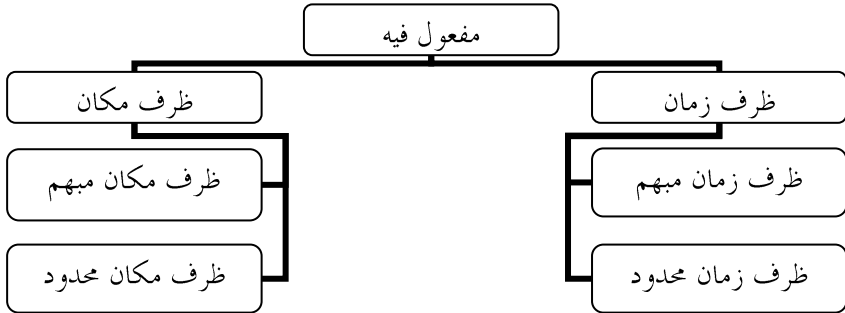
- 1- Haber Olursa : السفرُ غداً (السفر حاصل غدا)
 11- Hal Olursa : الكتاب ساعةً الوحدة خيرٌ جليس (الكتاب مصاحباً...)
 111- Sıfat Olursa : اشتريت الكتاب من مكتبةِ أمَامِ الجامعة
 1v- Sila Olursa : اشتريت الكتاب من المكتبة التي أمَامِ الجامعة

Not: Mef'ulün fih zarflar arasında farklılık olması şartıyla birden fazla gelebilir. Yani teaddüdü caizdir. Aynı anlamda bulunursa -harf-i cerlerde olduğu gibi⁹⁰- teaddüdü caiz değildir. انتظرتك يومَ الخميس أمام البيت

Eğer aynı cins iki zarf olur da aralarında bir umum-husus ilişkisi olursa bunlardan ikincisinin bedel olduğunu ifade eden görüşün olmasına rağmen A. Racihi bunu uzak bir ihtimal olarak görmekte ve ikisinin de zarf olacağını kabul etmektedir. انتظرتك يومَ الخميس ساعةً örneğinde olduğu gibi...

2.3.4.2- Zarf'ın Çeşitleri:

⁹⁰ لا يجوز تعلق الجارين بمعنى واحدٍ بدون العطفِ بفعلٍ واحدٍ

* Zarf-1 mekan, bazen amilinin kökünden türemiş bir kelime de olabilir. وأنا كُنَّا نَقْعِدُ مِنْهَا مَقَاعِدًا ، جَلَسْتُ مَجْلِسَ زَيْدٍ .

* Zarf-1 mekan olan isimler, zaman anlamı ifade eden kelimelere muzaf olduklarında zarf-1 zaman olurlar.

أذهب إلى المركز بين الساعة السابعة و الساعة السابعة و نصف ؛ بين؛ ظرف زمان لأنه مضاف إلى الزمان

2.3.4.3- Zarf'a Naib Olan Kelimeler: Burada, zamana ve mekâna delalet etme konusundan zarfa niyabet eden bazı kelimeler vardır ki bu kelimeler de zarfiyet üzere mansub olurlar. İrab yapılırken de zarf olarak irab edilirler. Bunlar:⁹¹

1- Mastar: انتظرتك انصراف الطالب

11- يحضر زيد كل اليوم، سار مثل ميل ثم عاد، قرأت بعض الأوقات gibi kelimeler: مثل، أي، بعض، كل،

111- قرأت ثلاث ساعات: Akabinden zaman veya mekân ibaresi gelen adedler:

، سرت خمسة أميال

2.3.4.4- Zarf Anlamında Kullanılan Bazı Kelimeler:

إذ - : Geçmiş zamanı ifade etmek için kullanılan bir zarftır.

، eğer muzafun , kesinlikle cümleye muzaf olur. كم سعدنا إذ نحن أطفال. . . . حينئذ ، يومئذ ، وقتئذ ، ساعتئذ... .

⁹¹ Bu maddelerden özellikle “11” ve “111” kısımdaki kelimeler zatı itibariyle zarf değildir. Bir zarf'a muzaf olduklarından dolayı zarfiyet kazanırlar. Eğer zaman anlamı ifade eden bir kelimeye muzaf olursa, zaman; mekân anlamı ifade eden bir kelimeye muzaf olursa, mekan zarfi olur.

Önemli Not: Fiil onun içerisinde vaki olmuyor da onun üzerinde cereyan ediyorsa o zaman **إذ** mef'ulün bih olur. Örneğin: **و إذ قال ربك للملائكة** و إذ ذكر 'ün mef'ulüdür. Dolayısıyla mana “Hatırla o vakti ki..” olur. Bundan dolayı da mef'ulün bih'tir. Çünkü hatırlama işi o vaktin içerisinde olmadığı için **إذ**, mef'ulün fih olmaz...

ii - **إذا** : Gelecek zamanı ifade etmek için kullanı-lan bir zarftır. Yalnız çoğunlukla şartiye olarak kullanılır. Şartiye olarak kullanıldığında kendisinden sonraki şart cümlesinin muzafı(خافض); cevap cümlesinin de mef'ulün fihi olur(منصوب). **إذا جئتَ أكرمتك**.

* Mücerred “zaman” anlamı ifade ederse şartiye değildir. Amilinin mef'ulün fih'i olur. **والليل إذا يغشى**

* **إذا**, eğer fucaiye olursa harftir ve irabda mahalli yoktur.

iii - **الآن** : Fetha üzere mebnidir.

iv - **أمس** : Bir önceki güne delalet ettiğinde kesra üzere mebnidir.

v - **بعداً** : İzafette olursa mu'rebdir. **حضر زيدٌ بعدَ الظهرِ**

vi - **مع** : Murabdır, İzafet edildiği kelimeye göre zaman ve mekân anlamı ifade edebilir. **سافر زيدٌ معَ الفجرِ، جلست معَ زيدٍ**

* **مع**, tevinli olarak geldiğinde hal olarak kullanılır. **جاء الأولاد معاً**

vii - **بدل** : Mu'rab zarf-ı mekândır. **سافر عليٌّ بدلَ زيدٍ**

viii - **بين** : Çoğunlukla zarf-ı mekân olarak kullanılır; bazen zaman'a da delalet ettiği de olur. Mu'rebdir. **جلس زيدٌ بينَ أصدقائه**

* **بين**: **بيذهب زيدٌ إلى المكتبة بين وقت و آخر، جلست بين زيدٍ و عمرو**
lafzını tekrar etmeksizin vav ile atfedilir. Ancak mecrur bir zamire

atfedileceği zaman cer eden amil (خافض) in tekrar edilmesi gerekir.⁹² دع هذا

الأمر بينك و بين أخيك

ix - حيث : Daima mebnidir. Çoğunlukla izafetle kullanılır ve genelde de cümleye muzaf olur. جلستُ حيثُ جلس زيدٌ

x - ريث : Mebnî zaman zarfıdır. Genellikle ما birleşir ve bu ما zaid olarak irab edilir. انتظرُ ريثما يحضر علي

xi - ذات : Kendisine muzaf olduğu zamana delalet için kullanılan zarftır. قابلته ذات يومٍ

xii - عند : Genellikle mekân zarfı olup murabtır. الكتاب عندك / عند الإمتحان يكرم المرء أو يهان

xiii - قط : Geçmiş zamanın tamamını kapsayan zarfı zamandır. Nefy ile kullanılır.⁹³ لم يكذب علي قط

xiv - أبداً : Murab bir zarf-ı zamandır. Gelecekte devamlılığı ifade eder. hem nefy hem de isbat ifadeleri ile kullanılır.

خالدين فيها أبداً رضي الله عنهم و رضوا عنه/ لن أفعل ذلك أبداً

xv - لدن : Hem zarf-ı zaman hem de zarf-ı mekândır. Daima mebnîdir. Cümleye veya müfrede muzaf olur. زيدٌ مجئُ لدنُ دخل المدرسة

xvi - لدى : Mureb, bir zarf-ı mekândır. عند manasında kullanılır. الكتاب لدى زيدٍ

Not: لدى , zamire izafe edildiğinde sonundaki elif, ya'ya kalbedilir.

الكتاب لديك / لدي / لديها

xvii- لما : Zaman zarfıdır. İki cümleyi birbirine bağlar. İlk cümle لما'nın muzafun ileyhi; ikinci cümle de لما'yı nasb eden amilidir.⁹⁴

⁹² إذا عطف على الضمير المحرور أعيد الخافض

⁹³ عوضُ kelimesi de bu manada kullanılan bir zarftır.

لَمَّا حَضَرَ زَيْدٌ خَرَجَ أَهْلُهُ / تَجِبُ التَّوْبَةَ مَذِ يَوْمِ الْبُلُوغِ
 لاَ سَتِقْبَالَهُ

xviii- مُذٌ ، مُنذٌ : İkisi de mebni, zaman zarfıdır. Fiil ya da isim cümlesine -çoğunlukla da fiil cümlesine- muzaf olur. Amilinin fiili mazi olması gerekir.⁹⁵

تَجِبُ الصَّلَاةَ مِنْذِ يَوْمِ الْبُلُوغِ / تَجِبُ التَّوْبَةَ مَذِ يَوْمِ الْبُلُوغِ
 حَضَرْتُ مَذِ (مَنْذٌ) زَيْدٌ مُسَافِرٌ / حَضَرْتُ مَذِ (مَنْذِ) سَافِرٌ زَيْدٌ

Eğer bu kelimelerden sonra mecrur bir isim gelirse o halde bu iki kelime zarf değil harf-i cer olur. حَضَرْتُ مُذٌ (مَنْذٌ) سَفَرِ زَيْدٍ

Eğer bu kelimelerden sonra merfu bir isim gelirse iki şekilde irab edilebilir.

حَضَرْتُ مَذِ يَوْمَانِ: مَذٌ؛ مَبْتَدَأُ مَبْنِي عَلَى السَّكُونِ فِي مَحَلِّ رَفْعٍ، يَوْمَانِ؛ خَبِرٌ مَرْفُوعٌ بِالْأَلْفِ.
 حَضَرْتُ مَذِ يَوْمَانِ: مَذٌ؛ ظَرْفٌ زَمَانٌ مَبْنِي عَلَى السَّكُونِ وَ شِبْهُ الْجُمْلَةِ مُتَعَلِّقَانِ بِمَحذُوفٍ خَبِرٌ مُقَدَّمٌ فِي مَحَلِّ رَفْعٍ، يَوْمَانِ؛ مَبْتَدَأُ مَوْخَرٌ مَرْفُوعٌ بِالْأَلْفِ.

2.3.5- Mef'ulün Maah

Mef'ulün maah da diğer mef'uller gibi fudladır. Öncesinde maiyyet ifade eden cümle ya da şibhi cümleden sonra gelen vav-ı maiyyetin bulunduğu mef'uldür.

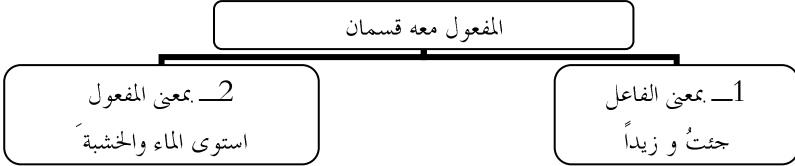
İki temel şartı vardır.

1- Mef'ulün maah'in atf kuralına lâfzen uymaması gerekir. Mesela müşareket anlamı ifade eden fiiller birden fazla fail gerektirdiğinden bu failer arasındaki و , maiyyet vavı olmaz. Atf vavı olması uygundur. تعانق
 örneğinde olduğu gibi. افتعال ve تفاعل babı müşareket anlamı içerdiğinde failini atf yoluyla birden fazla alabilir.

⁹⁴ اذا gibi

⁹⁵ Bu iki zarf için şöyle bir farktan da söz edilebilir. مَذِ mazide başlayıp biten fiiller için kullanılır; مَنْذِ mazide başlayıp hal-i hazırda devam eden fiiller için kullanılır.

2- Mana olarak da atıfa uygun olmamalıdır. سرت والنيل cümlesinde atıf caiz değildir. Çünkü atıf olabilmesi için munfasıl zamirle tekidi vaciptir. Manaca da atfı uygun değildir.

2.3.5.1- Mef'ulün Maah'ın Amili: Mef'ulün maah'ın amili öncelikle fiildir. Ayrıca şibhu fiiller de amel olabilir. Bunlar:

- a- İsm-i Fail : أنا سائر و الشاطيءَ
- b- İsm-i Meful : زيدٌ مُكْرَمٌ و أخاه
- c- Mastar : سيرك و الشاطيءَ في الصباح مُغْبِئًا
- d- İsim Fiil : رُوِيَكَ و المريضَ

2.3.5.2- و'dan Sonra İsm'in Halleri:

a- Mefulü maah olmak üzere nasb olduğu durum: Bu da iki şekilde dir

1-Manaca, “atfı” mümkün olmadığından mefulün maah olur: سار زيدٌ و الشاطيءَ

2- Lafzen atıf caiz olmadığından mefulü maah olur: عجبت منك و زيداً أئى: عجبت منك و من زيداً⁹⁶

b- Matuf olarak irab edildiği durum: حضر زيدٌ و عليٌّ قبله⁹⁷، تضارب زيدٌ و عليٌّ⁹⁸

c- Hem mefulü maah hem de ma'tuf olarak irabının caiz olduğu durum: سرتُ و زيداٌ أو سرتُ و زيداً⁹⁹

⁹⁶ اذا عطف على الضمير الجورر أعبد الخافض

⁹⁷ Bu örnekte zarfın varlığı maiyyet anlamını bozduğundan mefulün maah olması muhaldir.

⁹⁸ Bu örnekte de müşareket anlamı ifade eden fiil, atf ile failini birden fazla aldığı için mefulün maah olmaz.

Not: Konuşma dilinde mef'ulü maah'ın istifhamdan sonra kullanımı da yaygındır. كيف أنت و الامتحان؟ أي: كيف تكون أو تصنع أو تفعل و الامتحان؟

Not: Mef'ulün maah'ın tekaddümü de teaddüdü de caiz değildir.

2.3.6- Tenazu'

İki amili bir mamulde amel etmek için çekişmesi demektir. Dört şekilde tahakkuku mümkündür.

1- İki amil, bir mamulde amel etmek isteyebilir.

آتوني افرغ عليه قطراً / ضربتُ و اكرمتُ زيداً / ضربيني و اكرمني زيداً

2- İki amil, birden çok mamulde amel etmek isteyebilir.

ضرب و أكرم زيداً و عمراً

3- İkiden fazla amil, bir mamulde amel etmek isteyebilir.

كما صليتَ و باركتَ و ترحمتَ على ابراهيمَ

4- İkiden çok amil, ikiden çok mamulde amel etmek isteyebilir.

تسبحون و تحمدون و تكبرون دبر كل صلاة ثلاثاً و ثلاثين

Tenazuun Hükümü:

Basralılar mamule yakın amilin amelini yakınlık sebebiyle ihtiyar ederken diğerinin de cevazını kabul ederler; Kufeliler ise ilk amilin ilklği sebebiyle amelini ihtiyar ederken ikincinin amelini caiz görürler.

ضربتُ و أكرمتُ زيداً

فعل و فاعل مفعول

= عند البصريين

ضربيني و اكرمني زيداً

فعل (هر) فاعل مفعول فعل مفعول فاعل

= عند الكوفيين

ضربيني و اكرمني زيداً

فعل مفعول به فعل (هر) فاعل مفعول به فاعل

Not: اضمارٌ قبل الذكر لا يجوز

⁹⁹ Bu durumda ikisi de caiz olmasına rağmen mef'ulü maah olarak irabı tercih edilir. Çünkü atıf için ayrıca lafzi kurallar da gerekir. Kural: “اذا عُطِفَ عَلَى الضَّمِيرِ” سرتُ أنا و زيدٌ Bundan dolayı cümle şöyle olmalıydı: ”المرفوع المتصل أكد بمنفصل أو فصل

- 1— جاز: ضرب غلامه زيداً (Lafzen muahhar rütbeten mukaddem. Çünkü fiil)
(failini velyeder
2— امتنع: ضرب غلامه زيداً (Lafzen ve rütbeten muahhar.)

2.3.7- İştigal

Mef'ul, fiiline tekaddüm edip fiilde de mef'ule raci bir zamir bulunursa buna iştigal diğer adıyla¹⁰⁰ ما أضمر عامله على شريطة التفسير¹⁰⁰ denilir. Dört şekilde gelmektedir.

- الاشتغالُ : ما أضمر عامله على شريطة التفسير
- 1— (ضربتُ) : زيدٌ ضربتُهُ؛ زيد: مشغول عنه؛ ضربت: مشغول؛ ه: مشغول فيه
- 2— (جاوزت) : زيداً مررتُ به
- 3— (آمنتُ) : زيداً ضربتُ غلامهُ
- 4— (لابستُ) : زيداً حسبتُ عليه

Notlar:

1- زيد'in merfu okunmasının vacip olması: eğer isimden önce isim cümlesine mahsus bir edat bulunursa bu karineden dolayı merfu okunması vaciptir. إزا-i fucaiye sadece isim cümlesine dahil olduğundan زيد'un merfu okunması vaciptir.

2- Mansub olmasının vacip olması: Eğer isimden önce fiile has edatlar bulunursa ismin mansub okunması vaciptir. Şart edatları ve tahdid harfleri gibi...¹⁰¹ إن زيداً رأيتُهُ فأكرمه / هلاً زيداً أكرمتُهُ¹⁰¹

3- Nasbın tercih edildiği yerler: a- İsimden sonraki fiil, talep fiili ise (emir, nehiy, dua) mansub okunması tercih edilir. اللهم عبدك ارحمهُ / زيداً لا تُهِنهُ
b- Eğer atıf harfiyle mukarin olan isim sabık bir fiil cümlesine atfedilirse atıfta tenasüb (uyum), tehalüften evla olduğundan mansub okunması tercih edilir. خلق الإنسان من نطفةٍ فإذا هو خصيمٌ مبينٌ و الأنعام خلقها/ قام زيدٌ و

¹⁰⁰ Tefsir şartıyla amilinin gizlenmesi

¹⁰¹ Tahdid harfleri: لولا ، لوما ، هلا ، الا

c- عمرو أكرمته Eğer ismin başında genelde fiillere dahil olan bir edat/harf bulunursa nasb tercih edilir. أبشراً مَتَا وَاحِدًا تَتَّبِعُهُ / مَا زَيْدًا رَأَيْتَهُ / أَزِيدًا ضَرَبْتَهُ

4- Raf ve nasbın caiz olduğu durumlar: Matuf olan cümlenin kendisinden önceki suğra ve Kübra olan cümleye atfedilmesi halinde raf² da nasb da caizdir. زَيْدًا قَامَ أَبُوهُ وَ عَمْرُو أكرمته عنده / زَيْدًا قَامَ أَبُوهُ وَ عَمْرُو أكرمته عنده

5- Buraya kadarki sayılan haller dışında raf² tercih edilir. جنات عدنٍ يدخلونها Kıraat-ı seb'a raf² hali için icma etmiştir. Şazz olarak nasb okuyanlar da vardır. Asıl raf² olduğu için burada tercih edilen odur.

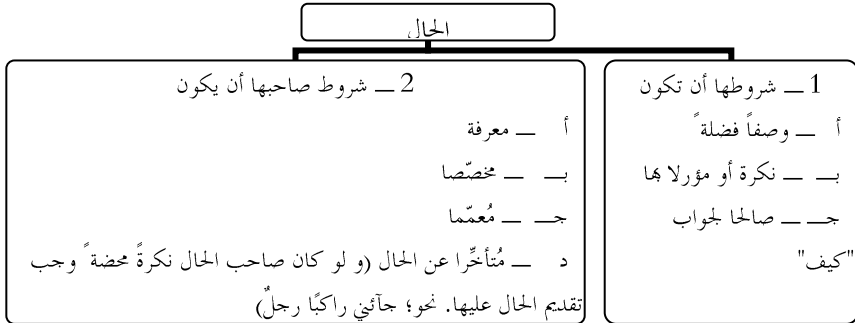
2.4- Hal

* الحال: هو وصف فضلة يقع في جواب "كيف". نحو؛ ضربت اللصَّ مكتوفاً

* الحال: يبين هيئة الفاعل أو المفعول به لفظاً أو معنًى

Hal, cümlede umde olmayıp fudladır.¹⁰² Hal ile cümle kemale erer. Hal, kendisinden önce geçen bağılı bulunduğu bir ismi ya da başka bir şeyi açıklamak için gelir. bu açıkladığı isme “sahibu’l-hal” veya “zi’l-hal” denilir. Sahibu’l-hal; cümlede genelde fail, mef’ulün bih ya da hem fail hem de mef’ulün bihi birlikte açıklar. Mübteda veya muzafun ileyh de bazen sahibu’l-hal olur. Ancak m. ileyhin sahibu’l-hal olabilmesi için bazı şartlar vardır.

Halin hükmü mansubiyet üzere olmasıdır.

¹⁰² Fudla zaiden farklıdır. Cümleden atılması doğru olmaz ancak onsuz cümle askari olarak tamamlandığından hal'e fudla denilmiştir.

2.4.1- Sahibu'l-Hal'in Çeşitleri:

- a- Fail : أقبِلْ زيدٌ ضاحكًا
- b- Mef'ulün Bih : ركب زيدٌ السيارةَ مُسرعةً
- c- Fail+Mef'ulün Bih : استقبل زيدٌ عليًا ضاحكين
- d- Mübteda : الخضروات — طازجة — مفيدة:
- e- Muzafun İleyh : Muzafun ileyhin sahibu'l-hal

olabilmesi için üç şart gereklidir:

e.1. Muzaf, muzafun ileyhten bir cüz olmalıdır.

أعجبتني شرفةُ البيتِ فسيحًا

e.2. Muzaf, muzafun ileyhin cüzü gibi olmalıdır.

أعجبتني مقالةُ زيدٍ موضِّحًا¹⁰³

e.3. Muzaf, muzafun ileyhte (başka bir cihetten) amil olmalıdır. أعجبتني كتابة الكتابِ واضحا

2.4.2- Hal'in Amilleri:

Hal'in amili mutlak olarak fiilin kendisidir. Diğer amiller ise lafzî ve manevî şeklinde ikiye ayrılır:

a- Lafzî Amiller:

- a.1. Sarih Master : تعجبتني قراءتهُ مُجودًا
- a.2. İsm-i Fail : هذا طالبٌ كاتبٌ مقالتهُ واضحةٌ
- a.3. İsm-i Mef'ul : هذه مقالةٌ مكتوبٌ موضوعها واضحا
- a.4. İsim Fiil : كَتَبَ شارِحًا

b- Manevî Amiller:

- b.1. İsm-i İşaretler : هذا عملك مُمتازا
- b.2. Temenni Harfi : ليت المواطنُ ممتثلًا — يساعد غير المثقفين
- b.3. Teşbih Harfi : كأنَّ زيدًا — خطيبًا — ساحرًا يأخذ بالألباب
- b.4. Şibih Cümle : الموضوع أمامك واضحا / الموضوع في ذهنه واضحا

¹⁰³ Makale, Zeyd'in bir parçası değil ancak; Zeyd'in onu yazması bakımından aralarında bir ilişki mevcuttur. İşte bundan dolayı da hükmi bir ba'ziyet söz konusudur.

Önemli Not: Hal’de aslolan, hal’in müştakkattan olmasıdır. Ancak müştakkata tevil edilen camid hallerin geldiği de mevcuttur. Bu da şu şekilde olur:

- 1- Aslı eğer müşebbeh bih olursa: ¹⁰⁴ هجم الحارِب أسداً
- 11- Mufaale yani “müşareket” anlamı taşır: سلمت الكتاب بدأً بيدٍ
- 111- “Değer, fiyat” anlamına delalet eder: اشتريت القمحَ كيلةً بخمسين
- 1v- “Tertip” anlamı ifade eder: ¹⁰⁵ دخلوا القاعة ثلاثةً ثلاثةً
- v- Sarih mastar olursa: جرى زيدٌ خوفاً (أي خائفاً)

* Ancak müştaka tevili mümkün olmayan haller de mevcuttur.

- 1- Sahibinden bir fer’ olursa : يليس الذهب حاتمًا
- 11- Sahibi hal’den bir fer’ ise : يليس الخاتم ذهبًا
- 111- Aded olursa : تم عدد الطلاب ثلاثين طالبًا
- 1v- Müştakla mevsuf olursa : ارتفع البحر قدرًا كبيرًا

Not 1- Hal’de aslolan nekralıktır. Ancak bazı marife kelimeler de hal olarak kullanılır. وَحَدُّهُ kelimesi de böyledir. وَحَدُّهُ kelimesi mutlaka izafetle kullanılır. İki konuda ¹⁰⁶ hal’in şartlarına aykırı olsa da sadece hal olur. Bunun gibi عُدَّةٌ, طاقة, جُهدٌ kelimeleri de zamire muzaf ve hal olurlar.

2- Hal’in müfret olması esastır. Cümle veya şibih cümle olmaz. Yalnız “mahz marife”den sonra gelen cümle veya şibhi cümle hal olur. ¹⁰⁷ الصيفُ على الجبال أجملُ منه على الشاطئِ. Hal olarak gelen cümle de isim veya fiil cümlesi olabilir. رأيت زيدا وهو خارج / رأيت زيدا يخرج

¹⁰⁴ Burada hal olan أسداً kelimesi camid bir isimdir. Ancak bu kelime “مقداما —” manalarına tevilen camid olmasına rağmen hal olarak irab edilir. مُجْتَرِيٌّ — مفترسا

¹⁰⁵ ثلاثة يمكن تأويلها بمشتق هو: مترتين

¹⁰⁶ Bu iki konu: 1- Haller nekra olur bu kelime marifedir. 2- Haller müştak olur bu kelime camiddir.

¹⁰⁷ Mahz nekradan sonra gelen cümle veya şibhi cümle de sıfat olur.

İstisna: Bazen marife kelimededen sonraki cümle sıfat da olabilir. كمثل حال “حامل أسفارا” nazmı “حامل أسفارا” ayetindeki durum böyledir. Burada: “حامل أسفارا” şeklinde irab edilebilir.

3- Sıfat, nekra olan mevsufuna tekaddüm ettiğinde hal olur. لزيد مفيداً كتاب

4- Haller amillerinin zamanıyla mukayyettir.

5- Haller irabda ve ta’rifte zi’l-hale tabi değildir. Ancak ifrad, tesniye, cemi, tezkir ve te’niste zi’l-hale tabidir.

6- Hal’de, haberde ve sıfatta aslolan müfret olmaktır. Cümleden haber ve sıfat olduğu gibi hal de cümle veya şibih cümle şeklinde gelebilir. Mahallen mansubtur.

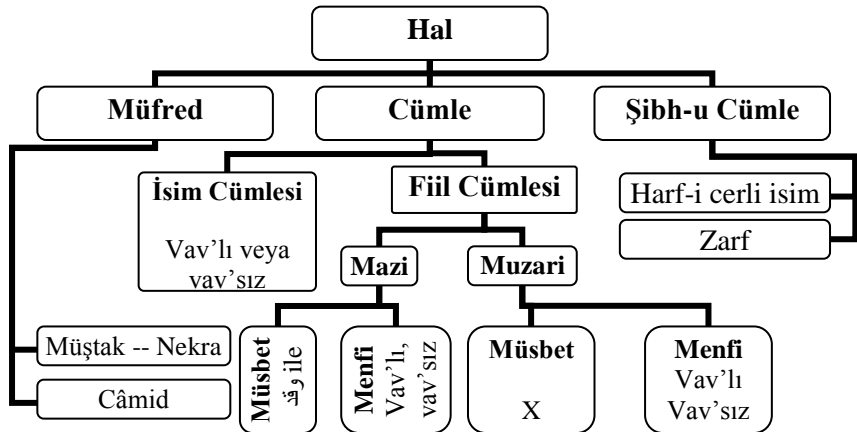
2.4.3- Hal’in Çeşitleri:

1- *Hal-i Müekkedde*: Sahibinin ya da fiilin mazmununu te’kid edici olarak gelen hale denilir. قاموا معا/ جميعا؛ جاء الناس قاطبة / كافة

2- *Hal-i Mukaddere*: Hal-i müstakbele de denilir. Fiilin işlendiği anda mevcut olmayan haldir. فادخلوها خالدين/ لايتين فيها أحقابا / خلق الإنسان هلوعا

3- *Hal-i Mütedahile*: Halin teaddüdü suretinde birinin zamirinden vaki olan haldir. جاء راكبا كاتباً / فأخرج منها مذؤوما مدحورا

4- *Hal-i Muvattie*: İsm-i camidden olup bir sıfat ile mevsuf bulunan haldir. إنا أنزلناه قرآنا عربيا / فتمثل لها بشراً سوياً

Tablo İle İlgili Notlar:

* Müsbet mazi ile başlayan hal cümlesini sahibu'l-hale bağlayan bir zamir bulunmazsa vav-ı haliyenin gelmesi vaciptir. حضر المسافرون و قد طلعت الشمسُ.

* Hal cümlesi müsbet muzari ile başladığında başında قد olursa vavu'l-haliye'nin gelmesi vaciptir. لِمَ تَأذونني و قد تعلمون أنني رسول الله إليكم.

* Muzari menfi;

a- hal cümlesi لم veya لِمَا ile menfi muzari ile başlarsa, önünde umumiyetle vav-ı haliye bulunur.

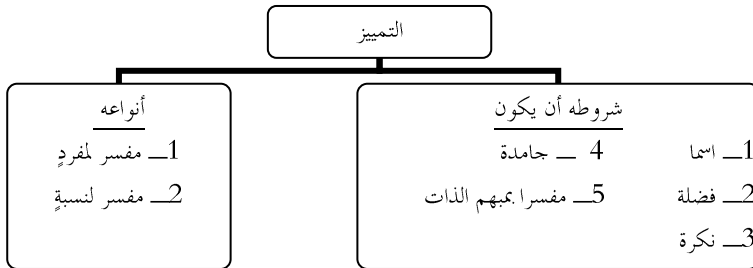
b- hal cümlesi ما veya لا ile menfi olan muzari ile başlarsa, önünde umumiyetle vav-ı haliye bulunmaz.

Not: Hal cümleleri, manası gerçekleşmiş veya gerçekleşmesi mümkün haber cümlelerinden olur. Emir, nehiy, soru, temenni, dua ve teaccüb ifade eden cümlelerden olmaz.

2.5- Temyiz:

التمييز وهو يرفع الإيماء عن ذات مذكورة تامة بأحد الأشياء الخمسة¹⁰⁸ أو مقدرة في جملة أو ما ضحاها أو في إضافة. لا يجوز التعدد التمييز و لا تقديمه.

التمييز هو اسم فضلة، نكرة، جامدة، مفسر لما انهم من الذوات وهو موقف للحال في الأمور الثلاثة الأول و مخالف في امرين آخرين لأن الحال مشتق بين الهيئات و التمييز جامد بين الذوات.

نون شبه الجمع؛ جائئ عشرون -4، نون التثنية؛ منواي ثمنا -3، التنوين؛ رطل زيتاً -2، بنفسه؛ ربه رجلاً -1¹⁰⁸ الإضافة؛ ملئه عسلاً -5، رجلاً

2.d. Temyiz, teaccübe delalet eden kalıplardan sonra da gelebilir. Bu kullanımda temyiz failden muhavvel olarak tevîl edilebilir.

2.e. كفى شهادةُ الله : كفى بالله شهيدا

2.f. Medh ve zem üslûplarından sonra da temyiz gelebilir.

* Temyiz bazen müştak gelebilir: امتلأت¹¹¹ القاعة طلاباً

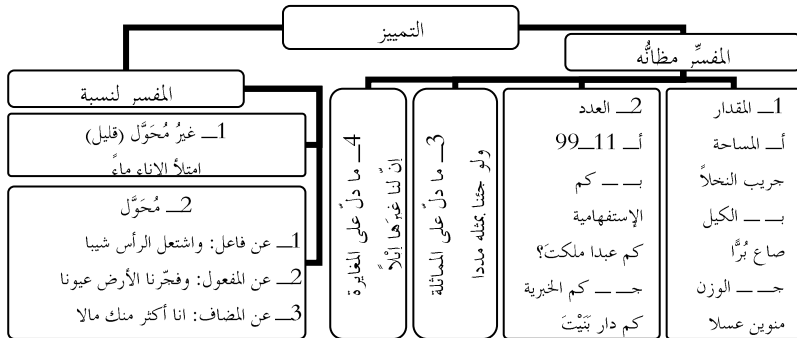
* Temyiz, başına من harf-i ceri getirilerek de kullanılır. قال الله عزَّ من قائلٍ

2.5.2- Temyizin Amili:

Temyizin amili, ibhamını kaldırdığı mübhem kelimedir. Ancak Temyiz-i cümle'de amil; fiilden, şibh-i fiilden ya da nisbetinden cümlelerin manasında bulunan mefhumdur.

Not: Arapça'da كم, istifhamiye ve haberiye olarak iki şekilde kullanılır. 1- Kem-i istifhamiyedeki mana عدديّ sorusuna cevap anlamındadır. Bunun temyizi mansub müfrettir. كم عبداً ملكت؟ 2- Kem-i haberiye'nin temyizi daima mecrur gelir. bazen de cemi olarak gelir. كم عبداً ملكت كما تقول عشرة عبد ملكت. Bazen de müfret olur. Yüz ve üzerindeki sayılar da olduğu gibi كم عبداً ملكت كما تقول مئة عبد ملكت

Not: Temyizin tekerrürü de tekaddümü de caiz değildir.

¹¹¹ امتلأ ve benzeri fiillerden sonra genellikle temyiz gelir.

3- Üslup Cümleleri

3.1- İstisnâ Cümlesi

İstisna: Arap dilinde istisna لا v.b. harflerle veya bu anlamda kullanılan isimler ve fiillerle yapılır. Üç asli unsuru bulunur. 1- İstisna harfi, ismi veya fiili ۱۱- Bunlardan önce gelen müstesna minh¹¹² ۱۱۱- İstisna harfi, ismi veya fiilinden sonra gelen müstesnadır.¹¹³

İstisna-i Tam: Müstesna minhin mevcut olduğu istisna cümlesi

İstisna-i Müferrag: Müstesna minhin bulunmadığı istisna cümlesi

İstisna-i Muttasıl: Müstesna'nın, müstesna minhin cinsinden olduğu cümlelerdir.

İstisna-i Munkatı: Müstesna'nın, müstesna minhin cinsinden olmadığı cümlelerdir.

3.1.1- Müstesna'nın Hükümü:

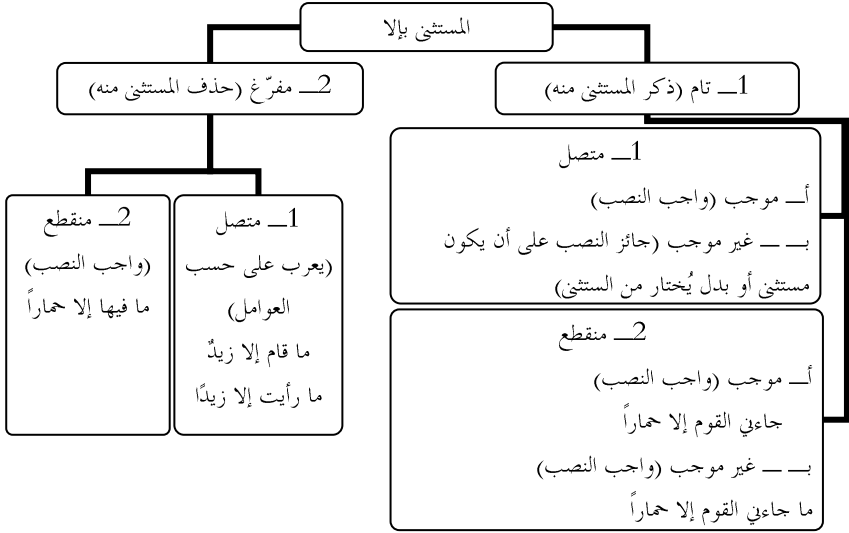
a. İstisna-i müferrağda müstesnanın i'rabı لا'dan önceki amile göredir. Asla müstesna olmak üzere mansub olmaz. Hasr ifade eder. Müferrag istisna genelde menfî cümlede söz konusu olur. ما جاءني إلا زيدٌ

b. Eğer cümlede müstesna minh mevcut olup cümle de muceb olursa ister istisna-i muttasıl, ister istisna-i munkatı olsun müstesnanın mansub olması vaciptir. Müstesna'nın tekaddümü halinde de mansub gelmesi vaciptir.

* Eğer cümle gayr-ı muceb ise yani nefy başta olmak üzere teşvik, temenni, terci, emir, nehiy, dua, arz ve istifham ile başlamışsa bu durumda müstesnanın mansub okunması caiz olmakla birlikte bedel olması tercih edilir. ما جاءني القوم إلا زيدا (إلا زيدٌ)

¹¹² Kendisinden istisna edilen

¹¹³ İstisna olan

* Müstesna'da amel, istisna kelimesidir.

* وإن كُلاً لما جميعٌ لدينا. وإلا kelimesi de bazen إلا gibi istisnada kullanılır.

محضرون

Not: Lafzen mecrur ve mahallen merfu veya mahallen mansub olan müstesna minhin bedelinde mahalle mutabaat muteberdir. إلا ما جاءني من أحدٍ إلا

عبد الله / ما رأيت من أحدٍ إلا زيداً

Not: إلا'dan sonra vav-ı haliye bulunabilir ancak; vav-ı atif bulunamaz.

إلا'dan sonra aslolan kendinden sonra ya sarahaten veya hükmen isim bulunmasıdır.

Not: إلا kelimesinin te'kid kastıyla mükerrer zikrolduğunda ma-badine tesiri olmayıp, ma-ba'di ya bedel olur veyahut إلا matuf olarak makabline tabi bulunur. ما مررتُ بأحدٍ إلا زيدٍ إلا أخيكَ = إلا زيدٍ أخيكَ؛ قام القوم إلا زيداً و إلا عمرًا = إلا زيداً و عمرًا

Eğer إلا'nın tekrarı te'kid'in dışında, tesis için (başka bir maksat ve mana için) olursa o halde istisna eğer müferreğ ise ilk müstesna ma-

kablinin gerektirdiđi irab ile mu'reb olup, bakisi mansub olur. ما قام إلا زيدًا
إلا عمرًا إلا بكرًا

Müstesnalar, müstesna minh'ten muahhar ise kelimda muceb ise hepsi mansub olur. قام القومُ إلا زيدًا إلا عمرًا إلا بكرًا

Eğer kelim gayr-i muceb ise birinciye muhtar olan i'rab, diđerlerine mansub irab verilir. ما قام أحدٌ إلا زيدٌ (زيدًا) إلا عمرًا إلا بكرًا

İstisna tam olup müstesna, müstesna minh'e tekaddüm ederse ister kelim muceb ister gayr-i muceb olsun hepsi mansub olur. قام إلا زيدًا إلا عمرًا
إلا بكرًا القومُ

3.1.2- İstisna İsimleri:

İstisna isimleri "غير ، سوى ، سواء" kelimeleridir. Bu kelimelerin irabı, İla'dan sonra gelen müstesnanın i'rabı ne ise o'dur. غير kelimesinde müphemlik olduğundan sıfatlık esastır. İla'ya hamlen istisna kelimesi (ismi) olur. İla'da da esas olan istisna edatı oluşudur. Eğer istisna teazzürlü olursa o zaman sıfat olan غير'ya hamlen İla'nın ma-ba'di sıfat olur. Müstesna olmaz. لو كان فيهما آلهة إلا الله لفسدنا

sوی kelimesinin zarf olarak mansub olduğu söylenirken irabı takdiridir. Her ikisinden sonra gelen isimler muzafun ileyh olarak mecrurdur. Ancak izafetle marife olmazlar sadece iki zıt arasında gelirse marife olurlar. صراط الذين أنعمت عليهم غير المغضوب عليهم

غير'nun Diğer Halleri:

1. Harf-i cerle mecrur olur : وما أهلّ لغير الله/ و يقتلون النبيين بغير حقّ
2. Hal olur mansubdur : فمن اضطرّ غير باغٍ ولا عادٍ/ و اسمع غير مُسمعٍ
3. Mef'ul olur mansubdur : فعمل غير الذي كُنّا نعمل / أغير الله تدعون / وما زادهم غير تديب:
4. Sıfat olur metbuuna tabidir: إنه عمل غير صالح / حتى تنكح زوجا غيره
5. Haber olur : وهو في الخصام غير مبين :
6. İne ve benzerlerinin ismi olur: واعلموا أنكم غير مُعجز الله:

7. Muzafun ileyh olur:

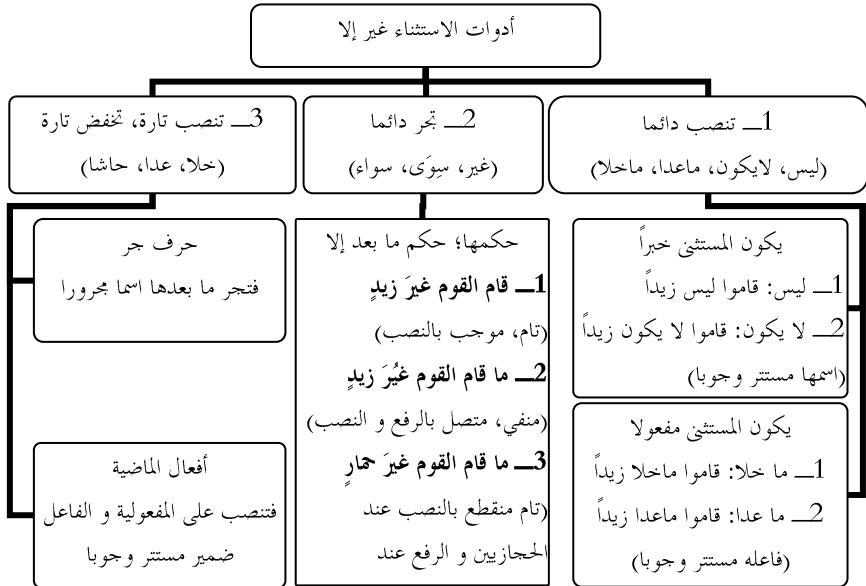
3.1.3- İstisna Fiilleri:

İstisna fiilleri "حاشا ، خلا ، عدا"dır. fiil olmakla birlikte harf-i cer olarak da kullanılırlar.

* Eğer bunların başına mastar olan ما getirilirse bu durumda mutlaka mazi fiil olurlar ve kendilerinden sonraki ismi de mef'ulün bih olarak alırlar. Failleri ise istitarı vacib ile müstetirdir.

* Eğer bunların başında ما bulunmazsa; a. Ya mazi fiil olup mef'ulün bih alırlar (failleri istitarı vacib ile müstetirdir.) b. Ya da harf-i cer olarak bir ismi cer ederler. ليس ve لا يكون istisna fiil olarak kullanılırlarsa ما ma عدا ve خلا gibi amel ederler.

حضر الطلاب ما عدا زيدا ، حضر الطلاب ما خلا زيدا ، حضر الطلاب ما حاشا زيدا

3.2- Nida Cümlesi

Münada ve Mahiyeti: Nida lugatte seslenmek, davet etmek ve çağırma anlamında kullanılır. Nahiv ıstılahında ادعوا ve انادي fiillerinin

yerine kaim olan harfler anlamındadır. Nida harfleri yedi tanedir. “أيا، أياء،” En çok kullanılan "يا" dır. Şiirde de "ف" kullanılır.

Münada: Nida harfinden sonra gelen kelimeye (isme) denilir. Münada da aslolan marifeliktir. Münada davet edilen, çağrılan olduğundan asla cümle olamaz. Müfret isim olmak zorundadır. Yalnız ismin cümle içindeki konumları dikkate alındığında farklı şekillerde geldiğine şahit oluruz.

a- Münada; müfret, marife olursa müfret kelimenin durumuna göre yani o kelime hangi alametle merfu oluyorsa o alamet üzere mebni olur. “مبني على ما يرفع به” denilir. Bu durumda ahirinde istigaase ile nudbe elifi bir de evvelinde lam-ı istigaase, taaccüb veya tahdid lamı olmamalıdır. يا مرئيم؛ مبني على الضم/ يا أحمدان؛ مبني على الألف

b- Münada; nekra-i maksude olursa yani kendisine kasden seslenilen, bilerek çağrılan kişi müfred alem gibi olur. Burada cins isimler söz konusudur. Bu da “مبني على ما يرفع به” dir. / يا رجل؛ منادى مبني على الضم لأنه نكرة مقصودة / يا نار¹¹⁴؛ مبني على الضم كوني برداً و سلاماً

c- Münada; muzaf veya şebih bi'l-muzaf olursa mansub olur. Yani murebtir. Ayrıca nekra-i gayr-i maksude dediğimiz tanınmayan şahsa veya bir varlığa seslenildiğinde de münada mansub olur.

يا رسول الله / يا خيراً من زيد / يا حسرة على العباد / يا كريماً صديقاً (فاعل) / يا معروفاً برؤ (نائب فاعل) / يا رجلاً

Not 1- Müfret olan münada eğer ابن veya بنت kelimeleri ile sıfatlanmış ise kendisi müstakil münada olduğu için damme üzere mebni veya fetha üzere mebni olur; kendisinden sonraki terkip izafet terkibi olduğu için bu müstakil münadanın mahallinden sıfat olması sebebiyle mansuptur. İrabı şöyle yapılır:

يا عليُّ بنَ زيدٍ أقبل: عليّ، منادى مبني على الضم في محل نصب؛ بن صفة منصوب بالفتحة الظاهرة

يا عليُّ بنَ زيدٍ أقبل: عليّ، منادى مبني على الضم المقذور منع من ظهوره حركة الإبتاع في محل نصب

¹¹⁴ Burada tenvinin düşmesinin sebebi, kelimenin bu konumda mebni olmasından dolayıdır.

ceri¹¹⁶ bulunan kelime gelir ki ona da müstegasun leh denilir. **يا لله**
 للمسلمين¹¹⁷

Not: Müstegasun bih ve müstegasun leh isimlerinin başlarında bulunan harf-i cerle birlikte nida harfinin delaletiyle gizli bir fiile müteallık bulunurlar. Bu fiiller **ادعوا** ve **انادي** dir.

* İstigasede sadece **يا** harfi kullanılır.

* Eğer **يا** tekrar ettirilmezse müstegasun bihin başındaki **ل**, kesra ile okunur.

* Eğer müstegasun bihin ahirine "ا" getirilirse başındaki **ل** düşer. Çünkü **ل**, **ا** dan ivazdır. İkisi birden bulunamaz. **يا زيدا وعمور**

* Eğer müstegasun bihin başındaki **ل** ve sonundaki **ا** hazfedilip getirilmezse münadanın hükmü gibi olur. **يا زيداً وعمور**, **يا عبد الله لزيد**

* Eğer müstegas'tan sonra müstegasun leh değil de müstegasun aleyh¹¹⁸ gelirse bu durumda **ل** harf-i ceri hazfedilir bunun yerine **من** harfi getirilir. **يا لله من المنافقين**

* Lam harfi, teaccüb ifade eden nida cümlesinde **يا** dan sonra kullanılır. **يا للعجب**, **يا لكامل**, **يا للهول**

3.2.2- Nüdbe

Nüdbe de bir nida nev'idir. Kendisi için acı ve keder hissi duyulan durumlarda kullanılır. Mendub'un, i'rab ve bina konusundaki ahkâmı münada gibidir. **وا زيداً**

¹¹⁶ Eğer müstegasun leh; ya-i mütেকellim haricinde bir zamir olursa bu durumda fetha üzere mebni olur. **يا لناصر لنا**

¹¹⁷ لله؛ مستغاث به، للمسلمين؛ مستغاث له

¹¹⁸ Yani; kendisi için yardım istenilen değil de, kendisine karşı yardım istenilen gelirse

* Fa-i Sebebiye ve vav-ı maiyye: fiili muzarı bu iki harften sonra vücben gizli olan bir اُن ile mansub olabilmesi için öncesinde şu anlamlardan birisinin geçmesi gerekir. Buna talepten sonra da denir. talepten maksat emir, nehiy, nefy, dua, arz, istifham, temenni, terecci, tahdîd(teşvik)tir.

لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فِيمَوتُوا : Sebebiye

وَاطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَيَتَفَشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ : Sebebiye

يَا لَيْتَنَّا نَرُدُّهُ وَلَا لُكْذَبَ : Maiyye

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّىٰ لَا تَكُونَ فِتْنَةً

فَلَا تُخْضَعَنَّ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ*

* Lam-ı Cuhud, mutlaka menfi كان ve türevlerinden sonra gelmektedir. Lam-ı cehd denmesi nefy'den sonra gelmesindedir. Lam aslında harf-i cerdir. Nefyi te'kid için getirilir. لم يكن الله ليغفر لكم / وما كان الله ليعدنهم أنت فيهم

* edatından sonra اُن'in cevazen gizlenmesine örnek Kur'an-ı Kerim'de mevcuttur. وما كان لبشر أن نكلمه الله إلا وحيا أو من وراء حجاب أو يرسل رسولا (إلا). Ancak اُن'in vücben müstetir olduğuna misal Kur'an-ı Kerim'de yoktur. اُن'in; إلا ya da إلى anlamında gelmesi gerekir. لأقتلن الكافرين أو يُسليم // لألرمتك أو¹²³ تقضيي حقي

Sonuç: En-i muzmara ل'dan sonra üç hali vardır.

1- Lam-ı cuhuddan sonra izmarı vaciptir.

2- La-i nafiye'ye mukarin olan fiilin başında izharı vaciptir.

3- Her iki vechin caiz olduğu haller; Lam-ı ta'lil, lam-ı akibet و أمرنا

لئسليم لرب العالمين /// و أمرت لأن اكون

122 إلا

123 إلى

* En-i muzmara'nın lam'dan sonra açığa çıkması için la-i nafiye için dâhil olduğu fiile dâhil olması gerekir. Misal لا يكون للناس على الله حجة = لأن لا
 لا يعلم أهل الكتاب = لأن لا = أي: يعلم أهل الكتاب. Bazen de la-i nafiye zaid olabilir.

3.4- İstifham Cümleleri

İstifham cümlesi de talep cümlelerindedir. İstifham'ın iki vazifesi vardır. a- Tasdik isteği, b- Tasvir isteği.

a- Tasdik isteği: “Evet” veya “hayır” ile cevaplanan soru cümleleridir. Bu cümlelerde “هَلْ”, “أَمْ” harfleri kullanılır. Bu iki harfin kullanımı ile ilgili bazı özel durumlar vardır.

1- İkisi de hem isim hem de fiil cümlesinin başına gelir. أزيّد موجود؟ أ سافر. زيّد؟ هل زيّد موجود؟ هل سافر زيّد؟

11- “هَلْ”, hem olumlu hem de olumsuz cümlelerin başına gelirken, “أَمْ” sadece olumlu cümlelerde kullanılır.

أزيّد موجود؟ أليس زيد مسافر؟ أ سافر زيّد؟ أ لم يسافر زيّد؟ // هل زيّد موجود؟ هل سافر زيّد؟

111- “أَمْ” şartiye cümlelerinin başına gelirken, “هَلْ” için bu caiz değildir. Bu yüzden “هل إن نجح زيد تكافئه” kullanımı yanlıştır.

1v- “أَمْ”, “هَلْ”nin başına gelebilirken, “هَلْ” de bu caiz değildir.

أإنه لشاعر؟ (صحيح) / هل إنه لشاعر؟ (غير صحيح)

v- “أَمْ”, ma'tuf cümlelerin başında gelirse atıf harfinden önce gelebilirken, “هَلْ” için bu söz konusu değildir.

حضر زيّد أو حضر عمرو؟ أفحضر عمرو؟ أمّ حضر عمرو؟ // حضر زيد و هل حضر عمرو؟ فهل حضر عمرو؟

b- Tasvir isteği: Bu soru türünde, bir öncekinde olduğu gibi sorulan konuyu tasdik ya da tezkib istenmemektedir. Bilakis kendisi hakkında soru sorulan mefhum ya da nesnenin tarifi/tasviri amaçlanır. كيف، متى، ماذا، كیف، متى، ماذا، gibi soru isimleri ile sorulan sorular böyledir.

c- İstifhamın Cevabı: İstifham cümleleri talep cümleleri olduğu için cevap isterler. Ancak bu cevap cümlelerinin irabda mahalleri yoktur.

1- Tasdik-Tekzib sorularında:

* Cümle müsbet ise; isbat için “نعم”, nefy için “لا” kullanılır. هل حضر زيد؟ — نعم. — لا.

Burada isbat manasında “أجل” ve “إي” kelimeleri de kullanılır. Ancak “إي” genelde kasemden önce kullanılır. قل إي و ربي.

* Cümle menfi ise; isbat için “بلى”, nefy için “نعم” kullanılır. ألم يحضر زيد؟ — بلى: حضر زيد، — نعم: لم يحضر زيد

11- Tasvir Talebinde: Cevap harfleri kullanılmaz. Sorulan şeyin tarifi ile cevap verilir. أحضر زيد أم عمرو؟ — زيد.

*أم nereden varsa ondan önce ’nin bulunması vaciptir. أأنذركم أم لم تنذركم. “هل” ile kullanılmaz.

3.5- Teaccüb Cümleleri

Teaccüb; sebebi gizli olan bir şeyin anlaşılmasıyla nefsin hareket etmesi etkilenmesidir.

Teaccüb amacıyla en fazla kullanılan iki kalıp vardır. ما أفعلَ ، أفعلُ به . Bunlarda ما أفعلَ cümlesi isim; diğeri ise fiil cümlesidir. أفعلُ ve أفعلُ fiillerinin ikisi de camid mazi fiildir ve bu fiillere te’nis, tesniye ve cem’ alametleri birleşmez. Ve yine racih olan görüşe göre bu iki fiil zamana delalet etmez. Ancak bir karine olursa o halde zamana delalet eder.

*Teaccüb ziyadeliği ve noksanlığı kabul eden fiillerde ortaya çıkar. العقل الحسن، العقل gibi. Ayrıca teaccüb yapılacak fiil malum, müsbet mutasarrif ve tam bir fiil olmalıdır. Ayrıca teaccüb fiili sülasi mücerret bablarında renk, ayıp ve sabit hilkati ifade etmeyen fiillerden yapılır.

İki meful alan fiiller teaccübde kullanıldığında ikinci mefulü ancak harf-i cerle alabilirler. ما أعلمَ زيداً بشيءٍ gibi.

Ziyadeli bablardan rubai mücerretten teaccüb yapabilmek için mastarlarının evveline أحقر أقوى، أشدّ، أكثر، gibi ifadeler getirilir. ما أشدّ درجة الولد للحجر¹²⁴ / ما أكثر استجداد الفقير.

Eğer fiil nakıs olur da mastarı bulunursa (كان) mastarı getirilerek; mastarı yoksa (كاد) ma-i mastariye getirilerek teaccüb kalıbına sokulur.

Eğer aynel fiili illetli bir fiilden teaccüb yapılırsa i'lal yapılmaz. Sadece muzaaf fiillerde idgamın fekki caizdir. ما أطولَه و أطول به / أشدُّ بسواهِ عينيّه

ما أَجْمَلَ السَّمَاءَ : ما؛ اسم تعجب ميني على السكون في محل رفع مبتدأ. أَجْمَلَ؛ فعل ماضٍ مبني على الفتح و الفاعل ضمير مستتر وجوبا تقديره هو عائد على ما. الجملة من الفعل و الفاعل في محل رفع خبر. السَّمَاءُ؛ مفعول به منصوب بالفتحة الظاهرة أَجْمَلَ بِالسَّمَاءِ : أَجْمَلَ؛ فعل ماضٍ جاء على صيغة الأمر. الباء؛ حرف جر زائد. السَّمَاءُ؛ فاعل مرفوع بضمّة مقدرة منع من ظهورها اشتغال المحل بحركة حرف الجر الزائد.

* Fiil menfi olursa, menfi muzari fiilin başına bir أن getirilerek teaccüb yapılır. ما أعدلُ أَلَّا ينجحَ المهملُ

* Fiil eğer meçhul olursa, başına ma-i mastariye getirilerek teaccüb yapılır. ما أَجْمَلَ ما كُوفِيَءِ المجدُّ

Meçhul olarak kullanılan fiiller ile teaccüb yapılacağı zaman normal kalıpta teaccüb yapılır. هُرْعَ = < ما أهرعَ زيداُ

* Teaccüb kalıbında bazen zaid bir كان de gelebilir. Bu . ما كان أكرمَ علياً. Kan'nin irabda mahalli yoktur.

* "ب" harfinin hazfî; ma'mul, müevvel mastar¹²⁵ kalıbında أَفْعَلُ به olursa caizdir. أَجْمَلَ أَنَّا ضيفُنَا / أَجْمَلَ أَن يورثنا زيدُ / أَجْمَلَ أَنَّا ضيفُنَا

124 ما: مبتدأ ، أشد: خبر ، درجة: مفعول به

125 أن ve fiili veya ism-i ve haberi ile müevvel mastar olması hali

* Fiil, mastarı olan nakıs bir fiil olursa, teaccüb sigası ما أعظم كونه زيدٍ şeklinde yapılır. Ancak nakıs fiil eğer mastarı olmayan bir fiil ise, başına ma-i mastariye getirilerek ما أكثراً ما كاد المهمل يهلك şeklinde yapılır.

3.6- Medh ve Zemm Cümleleri

Arap dilinde medhi ve zemmi oluşturmak için genelde iki camid mazi fiil kullanılır. Muzarileri ve emirleri yoktur. Mübalağa ifade ederler. Medh için نعم asıl olup حَبَّ de kullanılır. Zemm fiili için بنس asıl olup ساء de kullanılır. Fail alırlar, lazım anlamlı oldukları için mef'ul almazlar. Failden sonra faille müfred müzekker, cemilik ve tezkir-i te'niste uyumlu mahsusu isim alırlar. Mahsusun bi'l-medh veya mahsusun bi'z-zem denir. Mahsus'un karine ile hazfî caizdir. نعم العبدُ (أيوب) // نعم الماهدون (نحن)

Not: نعم ve بنس kelimelerine فَعْلٌ vezninden getirilen kelimeler de mülhak edilebilir. Aynı ameli ifade ederler.

كَذُوبَ الرَّجُلِ فَلَانَ / فَهَمَّ التَّلْمِيزُ عَلِيَّ
فعل فاعل متعصم بالمدح

Medh ve Zemm Fiillerinin Faillerinin Şartları:

- 1- Muarrefun bi'l-lam olmalı، نعم الرجلُ زيدٌ
- 2- Muarrefun bi'l-lam'a muzaf olmalı، نعم قائد المسلمين عليٌّ
- 3- Muarrefun bi'l-lam'a muzaf olana muzaf olmalıdır. نعم قائد جيش المسلمين عليٌّ
- 4- Fail vücuben müstetir zamir olunca faili açıklayan temyiz gelmesi، نعم رجالاً زيدٌ / بنس للظالمين بدلاً
هو الحال تمييز

- 5- Fail mevsuliyye olmalıdır. نعم ما تفعل الخير / نعم من تصادق gibi ما ve من

126 زيد

126 نعم؛ فعل. من؛ فاعل. نعم من تصادق؛ خبر مقدم. زيد؛ مبتدأ مؤخر

<u>نعم</u> رجلًا زيدٌ ف. (هـ) فاعلٌ مُميّزٌ	<u>زيدٌ نعم الرجلُ</u> م. ف فاعلٌ	<u>نعم الرجلُ زيدٌ</u> ف فاعلٌ (هـ) م. ح.	<u>نعم الرجلُ زيدٌ</u> فعلٌ فاعلٌ م.
	خير		خير

* حَبٌّ kelimesi hem نعم hem de بئس anlamında kullanılır. Eğer müsbet ise حَبُّ الصَّادِقِ / لا حَبُّ الكَذِبِ بئس manasındadır. لا getirilirse نعم; eğer baş tarafına لا getirilirse بئس manasındadır.

* حَبٌّ isim-i mevsulü faildir. Mahsus ne olursa olsun her zaman müfret müzekker gelir değişmez. حَبُّ هُنْدٌ / حَبُّ زَيْدُونَ

حَبُّ'nın mahsusunun ve temyizinin tekaddümü caiz değildir. Dolayısıyla رجلاً حَبُّ خَالِدٌ ve حَالِدٌ حَبُّ رَجُلًا cümleleri yanlıştır.

Eğer fail حَبُّ'nın haricinde bir isim olursa bu durumda حَبُّ'nın fethi ve damme ile okunması caizdir. Ancak damme ile okunduğunda ne fiil meçhul ne de kendisinden sonraki isim naibu fail olur. حَبُّ الصَّادِقِ زَيْدٌ / حَبٌّ

3.7- Şart Cümleleri

Şart cümlesi iki cüzden oluşur: Şart ve Cevap cümlesi bu iki cümleyi birbirine bağlayan şart kelimesidir ki bu da ya Harf ya da İsim'dir. bu iki cümle arasındaki alaka çoğunlukla bir illiyet alakasıdır. Yani şart, cevabın illetidir. Şart cevap ilişkisi ile ilgili birkaç durum vardır:

a- Cümlelerin ipham ve umum ifade etmesidir ki bu cümlelerde bir şahsa, zamana veya mekana tahsis yoktur. من يجتهد ينجح // متى يأت يلق ترحيباً // أين يذهب يلق ترحيباً

b- Şart kısmında mütalaa edilen bazı kullanımlar vardır ki bu kullanımlarda şart-cevap ilişkisinde illiyet bağı değil de zamansal bir bağ vardır. لمَّا حضر زيد سافر عمرو كلما حضر زيد سافر عمرو.

c- Şart cümlesi, gelecek manası ifade eder. إن يجتهد تنجح / من يجتهد ينجح / إذا اجتهدت نجحت / متى يأت يلق ترحيباً bu kullanımların hepsinde mana müstakbeldir.

* Şartın cevabı olarak gelen kelime eğer yalın haldeki fiili muzari ise kendisi meczum olur. Aksi halde fa-i rabıta'nın gelmesi vaciptir. Bu da on iki yeredir. Bunlardan birkaçı:

- a- Cevap, isim cümlesi olursa : إن تَجْتَهِدُ فَأَنْتَ نَاجِحٌ
b- Talep ifade eden fiil olursa : إن تَجْتَهِدُ فَأَبْشُرْ بِالنَّجَاحِ
c- Fiil camid bir fiil ise : إن تَجْتَهِدُ فَنَعْمَ الْعَمَلُ
d- Fiilin başına س ve سرف olursa : إن تَجْتَهِدُ فَسَتَنْجَحُ
e- Fiili menfi olursa : إن تَجْتَهِدُ فَلَنْ تَفْشَلَ

* Şartın cevabındaki cümle gayr-ı mensuh¹²⁷ ise ve menfi değilse o halde bu cevap cümlesinin başına اذا fucaiye'nin gelmesi caizdir. أن تَجْتَهِدُ

إذا أنت متفوق

* Cevap olarak gelen cümleyi şart yapmak istediğimizde eğer şart olması mümkün değilse -isim cümlesi gibi- bu cümle cevap cümlesi olduğunda başına fa'nın dühulu vaciptir. إن تَجْتَهِدُ فَأَنْتَ نَاجِحٌ

* Cevap cümlesinin irabda mahalli yoktur. Ancak cezm eden şartın¹²⁸ cevap cümlesinin başına ف dahil olursa o zaman cümlelerin irabda mahalli olur ve mahallen meczumdur.

إن تَجْتَهِدُ تَنْجَحُ : تنجح؛ فعل مضارع مجزوم لوقوعه في جواب الشرط، والفاعل ضمير مستتر وجوبا تقديره أنت. الجملة من الفعل و الفاعل جواب الشرط لا محل لها من الإعراب.

إن تَجْتَهِدُ فَأَنْتَ نَاجِحٌ : الفاء؛ واقعة في جواب الشرط، و أنت مبتدأ، و ناجح خبر. والجملة في محل جزم

جواب الشرط.

* Şart cümlesi (şart ve cevabıyla birlikte); haber, sıfat ve sıla olarak cümlede yer alabilirler.

زيدٌ إن تَجْتَهِدُ يَنْجَحُ = < خبر،

¹²⁷ Başına nevasih'in gelmediği isim cümlesi ise

¹²⁸ Örneğin إذا و إذا gibi cezm etmeyen şart kelimelerinin cevabına ف dahil olsa da cevap cümlesinin irabda mahalli yoktur. إذا اجتهدت فأنت ناجح "أنت" cümlesinin, başına ف gelmesine rağmen irabda mahalli yoktur.

Cevap cümlesinde menfi fiil varsa, bu fiilin başına sadece nefy harfi gelir. والله ما خان مؤمن وطنه / والله لا يسعى مؤمنٌ حقاً إلاّ الخير .

Şart ve Kasemin Birlikte Gelmesi:

Hem şart cümlesi hem de kasem cevap ister. İkisi bir araya geldiğinde ise mevcut cevap; şart ve kasemden hangisi daha önce ise ona aittir.

“إن تجتهد والله تنجح” cümlesinde “تنجح” cevaptır. Burada şart cümlesi önce geldiği için “تنجح” cevabın şartıdır. Kasem’in cevabı ise mahzup olup; şartın cevabı, kasemin cevabına delalet eder.¹²⁹ Şartın cevabı olan “تنجح” cümlesinin başına ف gelmediği için irabda mahalli yoktur.

“فأنت ناجح” yine şartın cevabı olup, mahzup olan yeminin cevabına delalet eder ve mahallen meczumdur.

“لئن تجتهد والله إن تجتهد لنتجحن” cümlesinde ise yemin önce geldiğinden dolayı “لنتجحن” cevabı, yemine ait olup; mahzup olan şartın cevabına da delalet eder.¹³⁰ İrabda mahalli yoktur.

Önemli Not: Arapça’da إن şartiyesi ile birlikte bir ل kullanılır. Bu lam, kasemin cevabında vaki olan lam olmayıp, kaseme hazırlık -موطفة- lamıdır. Bundan dolayı da bu lam’a لام التوطئة denilir. Bu lam, kendisinden önce bir kasemin olduğuna delalet eder, dolayısıyla da cevap şart cümlesinden önce gelen mahzup bir kasemin cevabı olur.

لئن اجتهدت لنتجحن: اللام موطفة للقسم، وإن حرف الشرط، و اجتهدت فعل و فاعل، واللام واقعة في جواب القسم، و تنجحن فعل مضارع مبني على الفتح لاتصاله بنون التوكيد المباشرة، و الفاعل مستتر وجوبا تقديره أنت، والجملة جواب القسم لا محل لها من الإعراب، و جواب الشرط محذوف دل عليه جواب القسم.

“ل” da aynı şekilde mahzup bir kasemin göstergesidir.

Ancak dâhil olduğu cümle kasemin cevabıdır. أفسم بالله لقد صدق الله cümlesi mukadder kasemin cevabıdır. Yani بالله لقد صدق الله

¹²⁹ أما جواب القسم فمحذوف يدل عليه جواب الشرط

¹³⁰ أما جواب الشرط فمحذوف يدل عليه جواب القسم

Önemli Not: Şart ve kasem mübtedadan sonra gelirse; şart ve kasem cümlelerinden hangisi önce gelirse gelsin cevap daima şart cümlesinindir. زيدٌ والله إن يجتهدَ ينجحَ

* Vavu'l-kasem ve ta-u'l-kasem أقسم fiili ile kullanılmadığı için bunların yerine ب harfi kullanılır. والتين = أقسم بالله، والشين = أقسم بالتين. edilmesi vaciptir.

* Kasemin cevabı لا النافية إنَّ، لَ، ما، لا النافية ile başlar, irabda mahalli yoktur.

4- Cümlelerin Konumu

4.1- İrapta Mahalli Olan Cümleler

Cümlelerin irapta mahalli yoktur. Ancak bazen cümle içindeki yerine göre ref, nasb, cer ve cezm mahallinde gelebilir. Bu durum cümlenin müfred mahallinde yer aldığını ifade etmektedir. Çünkü ref, nasb, cer ve cezm müfredin i'rabıdır. Buradaki müfretten kasıt cümle ve şibih cümle olmayan kelimedir.

Nahivcilere göre cümle; mübteda, fail ve naibu'l-fail olamaz. Ancak bazıları te'vil yoluyla buna cevaz vermişlerdir.

İrapta mahalli olan cümleler:

1- Haber cümlesi: bu cümlede mübtedaya dönen bir rabit bulunması şarttır.

زيد خلقه كريم	: raf' mahallinde; haber
زيد يدرس الطب	: raf' mahallinde; haber
كان زيد خلقه كريم	: nasb mahallinde; كان' nin haberi
كان زيد يدرس الطب	: nasb mahallinde; كان' nin haberi
إن زيدا خلقه كريم	: raf' mahallinde; إن' nin haberi
لا ظالم يفلت من عقاب الله	: raf' mahallinde; لا' nin haberi
كاد زيد يفوز	: nasb mahallinde; كاد' nin haberi
البنات كنّ يلعبن	: nasb mahallinde; كنّ' nin haberi

Nahivciler arasında yaygın görüşe göre inşai cümle talep ve istifham ifade ederse haber olabilir. زيد لا تهتئ ؛ زيد كافأه

2- Mefulu bih cümlesi: Mefulu bih cümlesinin şu durumlarda i'rapta mahalli vardır. Şartları:

a- Mahki cümle olursa: قال زيدٌ إنَّ علياً ناجحٌ

Nahivciler mahki cümlelerin meçhul fiilden sonra gelirse naibu'l-fail olacağı konusunda ittifak etmişlerdir. قيل إنَّ زيداً ناجحٌ

b- ظننتُ زيداً يقرأ ve kardeşlerinde birinci mefulden sonra gelirse:

Birinci meful yerinde asla olamaz. Çünkü birinci meful mübtedadır, mübteda da cümle olamaz.

c- أعلمتُ زيداً عمراً أخوه ناجحٌ fiillerinde ikinci mefulden sonra gelirse:

d- İster efal-i kulûbun isterse diğer fiillerin bir muataalakı olursa: سأعلم أيَّ الطالب مجداً

3- Hal cümlesi: zilhale dönen ya bir aid zamirin ya da و'ın bulunması gerekir. رأيتُ زيداً كتباً في يده / رأيتُ زيداً يقرأ / رأيتُ زيداً والكتاب في يده

4- Sıfat cümlesi: تحدّث في الحفل خطيب لسانه فصيحاً

“Nekradan sonra gelen cümleler sıfat, marifeden sonra gelen cümleler hal olurlar.” Eski nahivciler bu kaideyi bir kayda bağlamışlardır: Cümle, mahz nekradan sonra sıfat; mahz marifeden sonra gelirse hal olur. Mahz olmayan marife ya da nekradan sonra gelirse hal ya da sıfat olur. Bunların hepsi cümlelerin sıfat ya da hal olmasını engelleyen bir şeyin olmamasına bağlıdır.

Mahz nekradan sonra sıfat: رأيتُ طالباً يقرأ

Mahz marifeden sonra hal: رأيتُ زيداً يقرأ

Mahz olmayan nekradan sonra sıfat ya da hal: رأيتُ طالباً علم يقرأ (lafzına hamlen sıfat, manasına hamlen hal olur. Efdal olanı sıfat olmasıdır.)

Mahz olmayan marifeden sonra sıfat ya da hal (efdal olanı hal olmasıdır): زيدٌ مثل الأسد جرأته أصيلةٌ

Sıfat ya da hal olmasına engel durumu: هذا مهملٌ لا تصاحبه . Çünkü İnşai cümleler sıfat ya da hal olmaz. Cümle-i isti'nafiye olur. İrapta mahalli yoktur. هذا مهملٌ لا تصاحبه.

* Marifeden sonra gelen cümlenin başında istikbale delalet eden gibi edatlar bulunursa cümle hal olmaz. Çünkü hal cümlesinin zaman itibariyle hale delalet etmesi esastır. Bu durumda isti'nafiye olur. إعتذر زيدٌ سأسأله

* Mahz nekradan sonra gelen istisna edatını müteakip gelen cümle hal olur. Çünkü sıfatla mevsuf arasına istisna edatının girmesi caiz değildir. ما جائي رجلٌ إلا قال خيراً

5- İstisna cümlesi (istisna-i munkatı'): لن أعاقب مجداً إلا المهمل فعقابه شديد

6- Muzafun ileyh cümlesi: Cümleye muzaf olan bazı kelimelerden sonra cevazen ya da vücuben gelen cümledir. Cümleye muzaf olan kelimeler:

Zarf olsun ya da olmasın zamana delalet eden kelimeler: يوم- إذ- إذا- لما

* إذ isim ve fiil cümlesine muzaf olurken إذا sadece fiil cümlesine muzaf olur.

جلسْتُ حيثُ جلس زيدٌ/ جلسْتُ حيثُ زيدٌ isim ve fiil cümlesine muzaf olur. جالس

ريثٌ - ريثٌ munsarîf ve müsbet olmak şartıyla fiil cümlesine muzaf olur. انتظرت ريثٌ حضر زيدٌ\ هو مجدٌ لدن كان طفلاً

7- Şartın cevap cümlesi: Cezmeden edatlardan sonra gelen cevap cümlesinin başında fa ve iza-i fücäiye bulunursa bu cümlenin irapta mahalli vardır, meczumdur. إن تصادق زيداً فهو مخلص\ ان تشدد على العدو اذا هو هارب

8- İrapta mahalli olan bir cümleye tabi olan cümleler, atıf ve bedel cümleleri: (atıf) زيدٌ بنح و فاز بالجائزة (bedel) قلتُ له اذهب لا تبق هنا

4.2- İrapta Mahalli Olmayan Cümleler

Müfred kelimenin mahallinde yer alamayan, bundan dolayı da ref, nasb, cer, cezm hali olmayan cümlelerdir. Çeşitleri:

1- İbtidaiye cümlesi:

2- İsti'nafiye cümlesi:¹³¹ Öncesiyle alakası kesilmiş cümledir. İbtidai cümle olarak kabul edilir. مات زيدٌ رحمه الله\ زيد كريم أظنُّ.

Medh ve zem cümlelerinin ikinci i'rabında mübteda ve haber cümlesi cümle-i müste'nefedir. نعم القائد (هو) خالد.

3- Mu'teriza cümlesi: Birbirine lazım olan iki şey arasında gelen cümlelere cümle-i mu'teriza denir. İ'rapta mahalli yoktur.

* Fiille merfu (faili) arasında : سافر- اخبيرت- زيد\كوفئ -اظن- زيدٌ

* Mübteda-haber arasında : زيد- انا موقن - كريم

* Fiille-meful arasında, şart ile cevap arasında, kasmle cevabı arasında, sıfatla mevsuf arasında, ism-i mevsul ile sıla arasında, muzaf ile muzafun ileyh arasında, car ile mecrur arasında, harf-i tenfis ile fiil arasında قد ile fiil arasında, harf-i nefy ile menfi arasında gelen cümleler cümle-i mu'terizadır.

4- Tefsiriye cümlesi: Kendinden öncesini açıklayan cümleye cümle-i tefsiriye denir. Bazen tefsir harfiyle gelir bazen de harfsiz gelir. نظر

الحيوان في استعطاف أى أعطني طعاماً

5- Kasemin cevabı: والله ليفلحنَّ الحمدُ

Cezm etmeyen şart edatlarının cevap cümlesi: Cezmetmeyen şart edatları şunlardır. لو- لولا- لما - إذا

لو حضر زيد لأكرمه

¹³¹ İsti'nafiye cümlesi, ya mukadder suale cevap olan cümlelerdir. Ya da kendisinden öncesiyle lâfzen iliřiđi kesilip, manen ilişkisi devam eden cümledir.

* Cezm eden şart edatlarının cevap cümlesi ise başında fa ve iza-i fücâiyye bulunmadığı müddetçe irapta mahalli yoktur. إن تذاكر تنجح / إن ذاكر

طالب نجح

6- Sıla cümlesi: جاء الذي نجح / جاء الذي خلقه كريم

7- İrapta mahalli olmayan cümleye bağlı olan cümleler: حضر زيد

ولم يحضر علي

5- Mecrurat

5.1- Şibih Cümle

Car-mecrur ve zarf-mazruf ilişkisi olan cümlelerdir. Kısaca anlamı vermek için bir şeye (mutallaka) muhtaç olan cümlelerdir. Harf-i cerli olan şibih cümledeki cer harfleri üç kısma ayrılır:

1- Asli Olanlar: Bu tür harf-i cerler asli anlamlarını ifade ettikleri gibi mutlaka mutaallak isterler.

2- Zaid Olan Harf-i Cerler: Bunlar cümleye te'kid-i kelim, tahsin-i kelim ve tezyin-i kelim için gelip asli anlamlarını ifade etmediklerinden mutaallak istemezler. هل من خالقٍ غير الله

3- Zaide Benzeyen Harf-i Cerler: Bunlar da mutaallak istemezler. Bunların başında رُبُّ gelir. Genelde mübtedanın başında gelir ve onu cerreder. رَبُّ تَالٍ يَلْعَنُهُ الْقُرْآنُ

Harfi cerrin mutaallakı zahir olursa veya mahzuf olupta ef'ali âmmeden olmazsa -bu, karineyle bilinir- bu tür car-mecrura zarfi lağv denilir. Ayet ve hadislerde edebe uygun olsun diye zarfi hass denilir.

Eğer harfi cerrin mutaallakı mahzuf ve ef'ali âmmeden ise buna da zarfi mustakarr denilir. Çünkü zarfın altındaki fâil mutaallâkı mahzufeden muntekal olandır. Fâilin istikrar etmesinden bu isim verilmiştir. Ef'ali ammeler: “كان, إستقر, حصل, وجد, ثبت, لبس” dir. Bunların ismi fâilleri de kullanılır.

”هو“ dir. zarfın fâili, mutaallâkı mahzufeden müntekal olan زید حصل في الدار Zarflar müştakkat gibi amel edip fiil alırlar. Cümlemin aslı زید حصل في الدار dir.

5.2- İzafet

İzafet ikiye ayrılır. 1. Manevî izafet 2. Lafzî izafet

1. İzafet-i maneviyye: “ أن يكون المضاف غير صفة مضافة إلى معمولها ” tarifiyle muarref olandır. Muzaf eğer mamulüne muzaf olmayan (sıfat, ismi fâil, ismi meful, sıfatı müşebbehe) olursa izafeti maneviyye olur. Gerçek izafet budur. İzafeti maneviyye üçe ayrılır.

a- İzafet terkinde eğer muzafun ileyh, muzafun cinsi ve zarfı değilse o izafet “ل” manasınadır. Buna “izafetün li'l-milkiyet” de denir. غلام زید gibi.

b- Eğer muzafun ileyh, muzafın cinsi olursa, yani muzafun ileyh muzaf için haber veya sıfat olursa izafet “من” manasınadır. İzafeti beyaniye de denir.

خاتم فضة = خاتم من جنس الفضة / الخاتم فضة / هذا { خاتم فضة
م . خ . م . خ . م . صفة

c- Eğer muzafun ileyh, muzaf için zarf olursa izafet “في” manasınadır. Buna da izafet-i zarfiyye denir. نصر اليوم

İzafeti maneviyyede nekreye muzaf olduğunda tahsis ifade eder. غلام رجل gibi.

İzafeti maneviyye ile muzaf olan kelime, muzafun ileyhın marifelik derecesine göre marifelik kazanır. (marifeler: zamirler, alemler, ismi işaretler, ismi mevsuller, “ال” lı kelimeler, izafetle marife olanlardır.) bu marifelerden zamirler, alemler, ismi işaretler, ismi mevsuller muzaf olamazlar.

“غير، مثل، شبه، بيد” gibi kelimeler nekrelikte yoğunlaştıklarılarından muzaf olduklarında da marife olamazlar. Ancak iki zıt arasında gelirlerse marife olurlar. صراط اللذين انعمت عليهم غير المغضوب عليهم

2. İzafet-i lafziyye: أن يكون المضاف صفة مضافة الى معمولها tarifıyla muarref olandır. Müştak olan isimlerin (ismi fâil, ismi mef'ûl, sıfatı müşebbehe) kendi mamullerine yani fâil, naibi fâil veya mef'ûllerine muzaf olmasıdır.

بكر ضارب زيد = < ضاربٌ زيداً
زيد مؤدبٌ الخدم = < مؤدبٌ خدامه
زيد حسنٌ الوجه = < حسنٌ وجهه

İzafeti lafziyye marifelik ifade etmez. Muzafın marife olması için “ال” getirilmelidir.

Lafzî izafetlerde muzaf, müştakkattan olduğundan genelde kendinden önce bir isme sıfat olur.

İzafeti lafziyyelerde marifelikle tahsislik olmayıp sadece tahfiflik olur. Bu da müfredlerde tenvinin hazfî ile tesniye ve cemilerde ise “ن” un hazfî ile gerçekleşir.

ضاربٌ زيدٍ = < ضاربٌ زيداً
ضاربو زيدٍ = < ضاربون زيداً
ضاربا زيدٍ = < ضاربان زيداً

İzafeti lafziyye denmesi bu lafızlardaki tahfiflikten dolaydır. Yalnız “الضارب زيدٍ” caiz değildir. Çünkü “ال” la zaten tenvin düşmüştür. Onun için izafete hacet yoktur. Fakat “الضارب الرجل” caizdir. Çünkü ulemanın ittifakla caiz gördüğü “الحسن الوجه” üzerine hamlen cevaz verilmiştir. Her ikisi de muarrefun bil lam dır.

Muzafı sıfatı müşebbehe olan bütün izafetler izafeti lafziyyedir.

* Bütün dillerde harfî cerlerin kullanımı semâîdir.

mazi “أدلى، أحسن، سمع، جهد، حرى، علم، عرف، كفى، مسح، هز، ألقى، أخذ” * fiillerinden sonra semâen “ب” harfi zaid olarak gelir.

* “ند” zatta cüz’î “ك” küllî benzeyişi ifade eder. “مثل” benzerlik; “مثل” sıfatta benzerlik ifade eder.

* “أن” ve “ان” den harfi cerrin hafzi kıyasidir.

تنبيه: ولا يجوز تعلق جارين بمعنى واحد بدون العطف بفعلي واحد. نحو: "مررتُ بزيدٍ بعمري" إلا إذا كان بينهما عموم و خصوصٌ يجوز. نحو: "أكلتُ من ثمره من تفّاحه"

* Ma-i zaide “ب, عن, من” harfi cerlerinden sonra gelirse harfi cerlerin amellerini engellemez. فيما رحمة من الله لنت لهم / مما خطيأتم أغرقوا / عمّا قليل ليصبحن نادمين.

EKLER

1- Tevabi'

تابعة kelimesinin çoğuludur. Istılahta, irabta kendinden önceki ifadeden etkilenererek mu'reb olan cümle ögesidir. Beş tanedir. 1. Na't 2. Te'kit 3. Bedel 4. Atfi nesak 5. Atfi beyan

1- Na't "النعته"

النعته: وهو التابع المشتق أو المؤول به المباين للفظ متبوعه و فائدته تخصيص أو توضيح أو ذم أو مدح أو ترحم أو توكيد.

Na't: hakiki ve sebebi diye ikiye ayrılır.

a- Hakiki Sıfat: Sıfat-mevsuf terkiibinden ibarettir. Kısaca, sıfatın doğrudan mevsufu nitelemesidir. Şu on şeyin dördünde uyum gerekir.[İ'rab(merfu, mansub, mecrur), tezkîru-te'nis, ta'rifu-tenkir, müfred-tesniye-cemi] هذا كتابٌ مفيدٌ

Not: Sülâsi masdar (müştakla te'vili edilmek şartıyla) camid olmasına rağmen sıfat olabilir. Bu çeşit sıfatın tezkiri-te'nisi, müfred-tesniye ve cem'i söz konusu değil-dir. Daima müfred-müzekker gelir. هذه امرأةٌ عدلٌ / هؤلاء قضاةٌ عدلٌ

Not: Mevsuf, ğayri âkil müzekker-cemi olunca sıfatları, Müfred-müennes, cemi müennes salim ve cemi mükesser müennes de gelebilir. "كل جمع مؤنث" kaidesi mevcuttur.

هذه كتبٌ مفيدةٌ / هذه كتبٌ مفيداتٌ /// هذه أشجارٌ جديدةٌ / هذه أشجارٌ جددةٌ

Not: Mevsuf 11-99 arasındaki sayıların temyizinden sonra (yani müfred -mansub) gelirse sıfatının müfred ya da cemi gelmesi caizdir.

نجح أربعة عشر طالباً مجتهداً / نجح أربعة عشر طالباً مجتهدين.

b- Sebebi Sıfat: Sıfat, mevsufu doğrudan niteleme-yip mevsufla ilintili kelimeyi nitelerse sebebi sıfat olur.

b.1- Zamirli Sebebi Sıfat: Burada sıfat anlam olarak mâ kablini değil mâ ba'dini niteler. Ancak sıfatın nitelediği isimde sıfattan önce yer alan mevsufa râci olan bir zamir bulunur. ربنا أخرجنا من هذه القرية الظالم أهلها

موصوف صفة عائد على القرية

* Sebebi sıfat mevsufuna tarifu-tenkir ve i'rabta uyar. Yani beş şeyin ikisinde uyar. Kendinden sonraki isme (mâmulune) ise tezkîru- te,'nis te uyar.

* Kendisinden sonraki isim müfred ve tesniye olduğu zaman sıfatın müfred gelmesi vaciptir. هذا رجلٌ مجتهدٌ ابنه

* Cemi müzekker salim ve cemi müennes salim olduğu zaman efdal olan sıfatın müfred gelmesidir. هذا رجلٌ مخلصٌ محبوبه / هذا رجلٌ مجتهدٌ بناؤه

Sebebi sıfat sayı bakımından müfred gelmesi esas olmakla birlikte kendisinden sonra gelen isim cem'i teksir olursa müfred veya cemi olarak gelebilir.

هذه مدرسة مؤدّب طلابها هذه مدرسة مؤدّبون طلابها
موصوف صفة نائب الفاعل موصوف صفة نائب الفاعل

b.2- Zamirsiz Sebebi Sıfat: Bu tür sıfat, uyum bakımından hakiki sıfat gibidir. Sadece sıfatın lâfzî izafetle geldiği dikkate alınmalıdır.

ربنا أخرجنا من هذه القرية الظالمة الأهل

موصوف صفة مضاف إليه في محل رفع فاعل

هذه مدرسة مؤدّب الطلاب

م. (خ) موصوف صفة مضاف إليه في محل رفع فاعل لأن إضافة اللفظة لا يفيد التعريف

* Zamirli sebebi sıfatı fiil fail uyumuna dikkat edilmeli, zamirsiz sebebi sıfatı izafeti lafzıyyeye dikkat edilmelidir.

Sıfat üç şekilde gelir. Müfred, cümle ve şibhi cümle

Cümle olunca, mevsufa râci bir âidin bulunması vaciptir. Mevsuf üçüyle birlikte sıfatlanırsa genelde cümle sonda gelir. Bazen önde de gelebilir.

* وقال رجل مؤمن من آل فرعون يكنم إيمانه
مفرد شبه جملة جملة

c. Müfred sıfat:

Amil, müştak isimlerden ya da bunlara tevili mümkün olan kelimelerden olması gerekir. Müştaka tevili mümkün olan isimler:

c.1- İsmi işaretler: كافات الطالب هذا (أي المشار إليه)

c.2- Vasil hemzesi ile başlayan ismi mevsuller: (أي المتجهد). نجح الطالب الذي اجتهد.

c.3- Sayılar: كافات طلاباً خمسة. (أي معدودين بهذا العدد)

Not: "أي, حق, جد, كل" gibi kelimeler muzaf olarak sıfat yerinde gelirler.

هو المخلص كلُّ المخلص = أي الكامل في خلوصيته

أكرمه إكراماً حقَّ إكرامٍ

c.4- Nisbet "ي" sı bitişen isimler: رأيت رجلاً أرضرومياً : أي منسوب إلى أرضروم

c.5-Teşbihe delalet eden isimler: رأيت رجلاً أسداً : أي شجاعاً

c.6- "ذو" ve "ذات" : جاء رجل ذو علم (أي صاحب العلم)

جاءت امرأة ذات فضل (أي صاحبة فضل)

c.7- Kapalılığa delalet eden nekre "ما" sı¹³²: أكرم رجلاً ما (أي رجلاً مطلقاً غير

مقيّد بصفة ما)

c.8- Masdar: هو رجل عدلٌ (أي عادل)

Not: Mevsufun hali zahir olunca, mevsufun hazfi bazen caiz olur.

وعندهم قاصرات الطرف عينٌ (أي نساء قاصرات الطرف عين)

Bazen de sıfat malum olunca hazfi caiz olur. يأخذ كلُّ سفينةٍ غصباً (أي سفينة)

صالحه غصباً

Not: Mahz nekreden sonra gelen şibhi cümle mahzuf bir sıfata taalluk eder. هذا رجلٌ من مصر

¹³² Nekra-i Amme

Not: Sıfat ve mevsuf marife olduğunda; sıfat, mevsufun önüne geçerse artık na't olarak isimlendiril-mez. Bu durumda sıfat cümledeki yerine göre irab alır. Men'ût ise onun bedeli olur. نَجَحَ الْمُجْتَهِدُ زَيْدًا: المجتهد، فاعل. زيد،

بدل

Not: Zi'l-hâl nekre olursa halin öne geçmesi vaciptir.

Not: Mevsuf, sıfat olmaksızın malum ise, sıfatın ittibatı ve kat'ı caizdir.

الحمد لله رب العالمين: اتباعاً على الموصوف

الحمد لله رب العالمين: الحمد لله أعني رب العالمين

الحمد لله رب العالمين: الحمد لله هو رب العالمين

1. Mevsufuna tabi kılınır. 2. mahzup bir fiilin mef'ûlu yapılarak nasb edilir. 3. "هو" zamiri mübteda takdir edilerek sıfat haber yapılır.

وامرأته حمالة الخطب : وامرأته أذم حمالة الخطب

وامرأته حمالة الخطب : وامرأته هي حمالة الخطب

2- Te'kit "التوكيد"

Tekit, lâfzî ve manevî diye ikiye ayrılır. Metbûunu takrir ve tesbit eder.

a- Lafzî Te'kit: Harfin harfle, ismin isimle, fiilin fiille, cümlelerin cümleyle tekidi şeklinde olmaktadır. Faydası, dinleyenden şüpheyi izale etmektir.

لا لا أقول غير الحقّ / رأيت زيدا زيدا

وما أدراك ما يوم الدين ثمّ ما أدراك ما يوم الدين

كلا سيعلمون ثمّ كلا سيعلمون / أولى لك فأولى ثمّ أولى لك فأولى¹³³

¹³³ Te'kid-i lafzî'nin –yukarıdaki ayetlerde görüldüğü üzere- ثم gibi atıf harfleri ile gelmesi caizdir. Ancak bu harfler amelden mülgâ olup; te'kidle gelen cümlelerin de irabda mahalli yoktur. Fakat; te'kid, müfret gelirse müekked'in irabını alır.

* Merfu muttasıl ve diğer zamirlerin, merfu munfasıl zamir ile tekidi caizdir. Bu zamirlerin irabda mahalli yoktur. فعلت أنت هذا / أحببتك أنت

b- Manevi Te'kit: Müekkedin dışında belli lafızlarla yapılan te'kit çeşididir. Faydası, özellikle “عين ve نفس” kelimeleri ile, dinleyene mecaz konuşulmadığını bildirmektir.

بني الأمير المدينة = مجاز أي: بناها من أمره
بني الأمير نفسه أو عينه المدينة = حقيقة

Genelde şu kelimelerle yapılır. “عين، كلا، كلتا، جميع، عامّة، كلّ، أجمع، أكتع، أبتع، نفس، عين، كلا، كلتا، جميع، عامّة، كلّ، أجمع، أكتع، أبتع”. Son üç tanesi “أجمع”ya tabi olarak gelir. “أجمعون” hariç diğerleri izafetle gelir. Yani zamire muzaf olurlar.

فسجد الملائكة كلّهم أجمعون / سلمت على المدرسين كلّهم / سلمت على المدرسات أنفسهنّ

Önemli Not: Bu lafızların¹³⁴, marife olan müekkedden sonra gelmeleri, irabda müekkede uymaları ve müekkede raci bir zamire muzaf olmaları gerekir.

Not: “فُعلُ” vezninde gelmez. “عين ve نفس” lafızlarının asla tesniyeleri gelmez. “فُعلُ” vezninde gelirler. (رأيت المعلمين أنفسهما). “عين ve نفس” te'kidlerinin başına zaid bir harfi cerin gelmesi caizdir. جاء زيدٌ بنفسه أو بعينه

Not: “كلتا ve كلا” lafızları zamire izafetle gelirler. Bu halde tekidi manevi olurlar. Zahir isme izafe edildiklerin-de maksur ismin irabını¹³⁵ alırlar. Yine bu iki lafız zamire muzaf olup manevi tekid olduklarında tesniyeye mühlak kabul edilirler¹³⁶. كلتا¹³⁷ الجنتين أنت أكلاها / مررت بالعلمتين كلتيهما

Not: Cümle içerisinde te'kid أجمعون şeklinde gelirse bu ifade mutlaka te'kidi manevidir. Ancak أجمعين şeklinde gelirse hal veya te'kid olması caizdir. لأنّ جهنم من الجنة و الناس أجمعين = تأكيد معنوي أو حال

¹³⁴ “نفس، عين، كلا، كلتا، جميع، عامّة، كلّ، أجمع، أكتع، أبتع، أبتع”

¹³⁵ Takdiri irab

¹³⁶ Tesniye irabı alırlar

¹³⁷ مبتدأ مرفوع بضمّة مقدرة لأنها اسم مقصور بإضافة اسم ظاهر

Not: Cümle içerisinde جميعا ya da عامة şeklinde gelen ifadeler (خاصةً، كافةً) mutlaka HAL olur. Ancak zamire bitiştirğinde te'kid olur.

جاء المعلمون جميعهم/عامتهم = توكيد معنوي

جاء المدرسون جميعا/عامةً = الحال

Not: Bariz ya da müstetir raf zahirinin te'kidi, ancak söz konusu zamirin lâfzî tekidinden sonra caizdir. إذهب أنت نفسك

Not: Muttasıl, müstetir raf zamiri nefis ve ayn kelimeleri ile tekid edildiği zaman munfasıl zamir ile tekid edilmesi gerekir.¹³⁸ زيد ضرب هو (زيد ضربه أو عينه) Ancak tekid edilecek zamir merfu değil veya munfasıl bir zamir ise o halde fâsıl'a ihtiyaç yoktur. هذا أنت نفسك فعلت هذا وأتيته نفسه / أنت نفسك فعلت هذا

3- Bedel “البدل”

Bedel: vasıtasız ola-rak kastedilen تابع مقصود بالحكم بلا واصطة => البدل hükme tabi olandır.

Tevabiden olan bedel mübdelu minh'in irabını alır. Cümlede aslanan bedeldir. Mübdelu minh tavnîe (basamak) hükmündedir. Dört kısma ayrılır.

a- Bedel-i Küll Mine'l-Küll: Bedel ile mübdelü minh'in aynı olduğu durumdur. Buna bedeli mutabık ta denir. جاء عليّ أخوك.

b- Bedel-i Ba'z Mine'l-Küll: Bedel mübdelü minh'in sadece bir kısmını ifade eder. ضربت زيدًا راسه و لله على الناس حج البيت من استطاع اليه سبيلا

Tam ve gayr-i muceb olan istisnada إلا'dan sonraki ismin bedel-i ba'd mine'l-küll olarak i'rabı caizdir. ما حضر الطلاب إلا زيد.

c- Bedeli İştimal: Bedel ile mübdelü minh arasında külliyet cüzüyet ilişkisi olmayıp sadece harici bir özelliği ifade ediyorsa bedeli iştimal olur. سلب زيد ثوبه / و يسألونك عن الشهر الحرام قتال فيه.

¹³⁸ إذا أكد المضمرة المرفوعة المتصلة بالنفس والعين أكد أولاً رمنفصل

d- Bedeli Galat: Bunu fasihler kabul etmezler. Sadece konuşma esnasında yapılan hatayı düzeltmek için yeni bir ifade kullanılır. Mesela; defteri uzattığı bir nuhataba “خذ القلم” dedikten sonra “الدفتـر” demek gibidir. Buna bedeli nisyan veya bedeli idrab da denir. Aralarında küçük nüanslar vardır.

Notlar:

1- Marife, nekreden bedel olur. الى صراطٍ مستقيم صراط الله الذي

2- Nekre, marifeden bedel olur. Fakat nekrenin sıfatlanması vaciptir. بالناصية ناصية كاذبة

3- Marife, marifeden bedel olur. اهدنا الصراط المستقيم صراط الذين انعمت عليهم.

4- Nekre, nekreden bedel olur. إن للمتقين مفازاً حدائق .

5- Zahir isim sadece ğaib zamirinden bedel-i küll olabilir. ضربته زيداً .

6- Zahir isim muhatap, mütekellim zamirinden bedel olamaz. Çünkü bu iki zamir, zahir isimden daha kuvvetlidir. Bundan dolayı علمك علياً denilmesi caiz değildir. Fakat ğaib zamire gelince o zahir isim ile müsavidir.

7- Fiilin fiilden; cümlemin cümleden bedeli de caizdir.

8- Zamirin zamirden veya zamirin zahir isimden bedel olması caiz değildir.

Not: İsmi istifhamdan bedel olanların evvelinde hemze-i istifhamın bulunması vaciptir. من ذا؟ أعلیُّ أم محمد؟

SONUÇ: Bedel her zaman mübdelun minh'den marifelik ve nekrelilik yönünden bağımsızdır. Ancak daha A'raf olması veya en azından ona eşit olması misallerde kendini hissettirmektedir.

4. Atfı Beyan “عطف البيان”

Atfı beyan, gerçekte bedeli kül minel kül'dür. Fakat camid olması vasfı önemlidir. Önce geçen ismin daha ma'ruf ve meşhur bir isimle açıklanmasıdır. Bu isim, öncesinde geçen isme uyan -zatına delalet etsin

diye manen muvafık lâfzen muhalif olan- camid bir isimdir. Önceki isme tabi olmada hakiki sıfat gibidir. أقسم بالله أبو حفص عمر

Not: bedel olan kelime mübdelun minh'in yerine de kullanılabiliriyorsa bedeli küll minel küll olur. Lâfzî bir engelden dolayı yerine konulamayacak olursa sadece atfi beyan olur. Bedel olmaz.

5. Atfi Nesak “عطف النسق”

Atfi nesak, “بل, لكن, لا, أم, إما, أو, حتى, ثم, ف, و” harflerinden biriyle yapılan atıftır.

1- “و” harfi mutlak cem içindir. Yani matuf ve matuf aleyh zamana ya da başka şeylere bakılmaksızın aynı hükümde oktaktırlar. حضر زيد و عمرو

عمرو

2- “ف” harfi mutlak cem yanında tertip ve takip ifade eder. حضر زيد فعمرو

3- “ثم” ise önceki iki harfin anlamı yanında terâhî ifade eder. حضر زيد ثم عمرو

عمرو

Not: Bu üç harf çoğunlukla istinaf içindir. Atf olması için öncelikle hükümde iştirak manası aranmalıdır. Hükümde ortaklık yoksa harfi istinafiyedir.

4- “حتى”

a- Harfi cer: Gaye manasına gelirse harfi cer olur.

b- Harfî atf: Harfî atf olarak kullanılabilmesi için kendisinden sonraki isim (matuf), matufu aleyhin cüz'i âlâsı veya cüz'i ednası olması gerekir. Bu cüz'iyet hakiki olduğu gibi hükmî de olabilir.

جاء الناس حتى الأنبياء \ جاء الحجاج حتى المشاة = جزء حقيقي

الأم تحب ابنه حتى أخطاهه = جزء حكمي

c- Hatta-i ibtidaiyye: cümle-i müste'nefin başında gelirse hatta-i ibtidaiyye olur.

فما زالت القتلى تمج دماؤها \ بدجلة حتى ماء دجلة أشكل

hatta-i ibtidaiyyedir. حتى cümleyi atfetmediği için cümle başındaki حتى

* “حتى” zamiri atfetmez.

* “حتى” da tertip yoktur. “و” gibi cem’ ifade eder.

* “حتى” dan sonra fiili muzari gizli bir “أن” ile mansub olursa, buna hatta-i ta’liliyye denir.

5- “أم” : iki şeyden birini tayin veya ikisinin müsavi olduğunu ifade eden atıf harfidir.

a- Tesviye ifade eder: “أم” i atıfenin iki haber cümlesi arasında gelip bunların başına da tesviye hemzesi dahil olursa buradaki “أم” müsavat ifade eder. لن أهتمّ به سواء أبحح أم رصب / سواء عليهم أنذركم أم لم تنذرهم

* “أم”-i atıfeden önce hemze-i istifhamın gelmesi vaciptir. Bu istifham hemzesi kendisinden önce haber olan bir masdarı müteakip mübteda olması gereken bir cümlenin başında gelirse -cümleden mübteda olamaya-cağı için- bu hemze “أن” i masdariye gibi amel edip kendisinden sonrasını tevili müfrede çevirir. إنذارك و عدم عنذارك مسترٍ عليهم demek olur.

b- Ta’yin ifade eder: istifham hemzesi ile beraber geldiğinde ta’yin ifade eder. أ حضر زيد أم عمرو؟

6- “أو” İbaha ve tahyir ifade eder. İbaha, matuf veya matuf aleyhten birini yahutta herikisini birlikte seçmeyi ifade eder. إذا أردت أن تحسن لغتك فاقراً شعراً أو نثراً أى إختتر واحداً منهما أو اخترهما معاً

Tahyir ise sadece birini seçmeyi ifade eder. أختتر الشعبة الادبية او العلمية

7- “لكن” İstidrak ifade eder. Atıf harfi olabilmesi için gerekli şartlar: 1- Matufu müfret olmalı 2- Başında vav olmamalı 3- Öncesindeki cümle nefy ya da nehy cümlesi olmalı. لم أر الحادثة لكن آثارها

8- “لا” Matuftan hükmün nefyini ifade eder. Atıf harfi olması için gereken şartlar: 1- Matuf müfret olmalı 2- Öncesindeki cümle menfi olmamalı 3- Başında atıf harfi olmamalı. ينجح المتعهد لا المهمل

9- “بل”, Müfredin müfrede atfı durumunda atif harfi olur ve iki şey ifade eder:

a- Öncesindeki cümle olumlu olursa ıdrab ifade eder: الاسكندرية عاصمة مصر بل القاهرة

b- Öncesindeki cümle olumsuz ise takrir sonra muhalefet ifade eder:

لم ينجح زيد بل عمرو

Not: Matuf, matufun aleyhe sadece irabta uyar. Diğerlerinde tabi olması gerekmez. Fiilin fiile, ismin isme, fiil cümlesinin isim cümlesine, isim cümlesinin fiil cümlesine – eğer inşalık ve ihbarlıkta muvafık iseler- atıfları mümkündür. كلوا و اشربوا / سيروا في الارض فانظروا / قم فأندر

Not: Mananın meydana gelmesinde muvafakat (uyum) varsa fiilin isme ismin fiile atfı câizdir.

وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا . فَأَلْمُورِيَّاتِ قَدْحًا . فَأَلْمُعِيرَاتِ ضُبْحًا . فَأَتَرْنَ بِهِ نَقْعًا . فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعٌ

Notlar:

1- Zahir bir isim, zamir üzerine atfedilebilir. Zamir muttasıl ref zamiri olursa efdal olan zamirin lâfzî veya manevi te'kid ya da başka bir kelime ile ayrılması gerekir.

حضرتُ انا و زيدٌ \ حضروا كلهم و زيدٌ \ حضروا اليوم و زيدٌ
إذا عطف على الضمير المرفوع المتصل أكد بمنفصل إلا ان يقع فصل فيجوز تركه
ما أشركنا ولا أبأونا= < لا: فصل

2- Zamir nasb ve cer zamiri olursa fasıl gerekmez.

إذا عطف على الضمير المنحور اعيد الخافض
هذا فراق بيني وبينك / مررت بك و بزيد / رأيتك و زيداً

3- يجوز عطف شيئين بحرف واحد على معمولي على عامل واحد. -

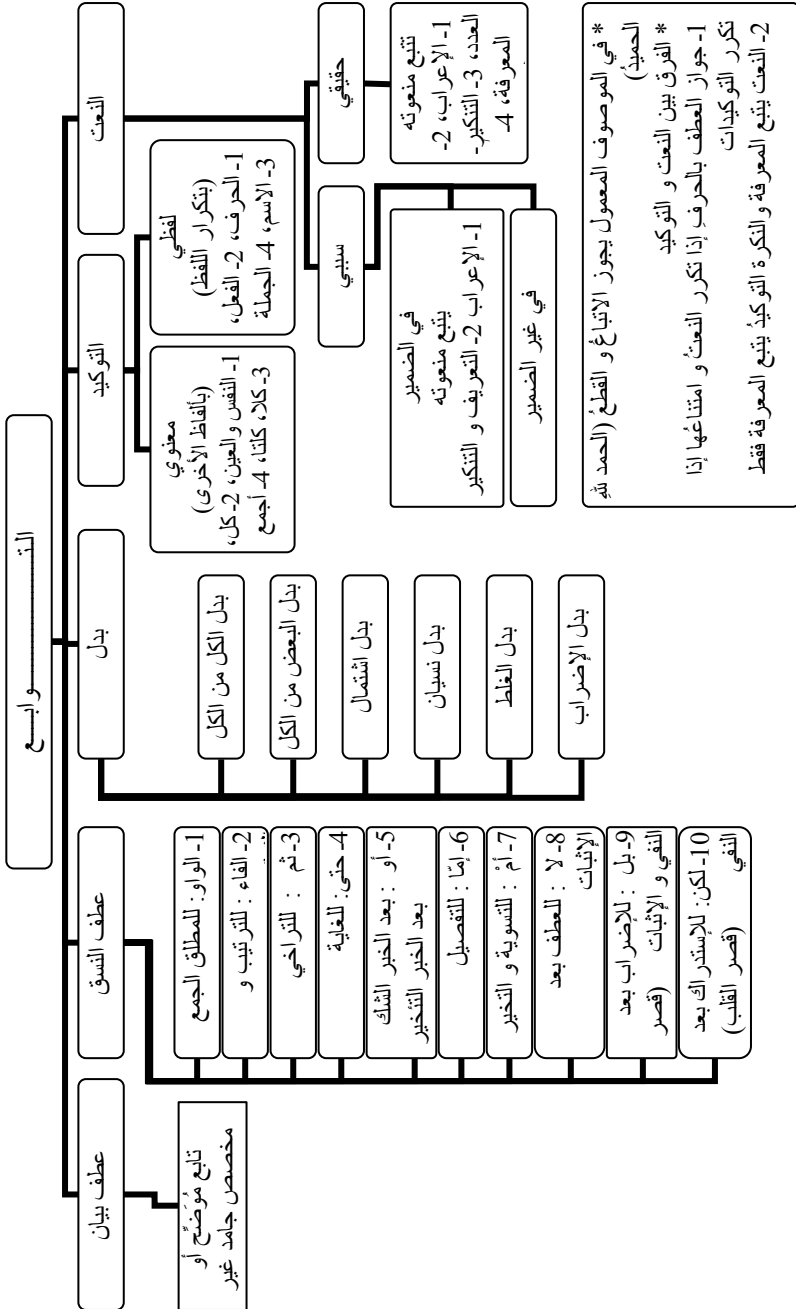
ضرب زيد عمراً و بكر خالداً

4- ولا يجوز على معمولي عاملين إلا عند تقديم الجار على رأس. -

في الدار زيداً و الحجره عمرو

5- Güncel Arapça'da muzafun ileyh gelmeden önce iki muzafın birbirine atfına da rastlanılmaktadır. Bazıları bu kullanımı doğru bir kullanım olarak görmemektedirler.

ناقش المجلسُ أنواع و أسباب المشكلات
الصواب: ناقش المجلسُ أنواع المشكلات و أسبابها

2- Gayri Munsarîf

Kendisinde 9 illetten ikisini ya da iki illet makamına kaim olan bir illeti bulunduran kelimeye denir. Hükümü, cer ve tenvini kabul etmemektir. Cerre niyabeten fethayı kabul eder. Gayri munsarîflar fiile yaklaştıkları için cer ve tenvini kabul etmezler. İsmın asli özelliklerinden olan ال ve muzaf olmayı gayri munsarîflara uygulayarak munsarîfa dönüştürebiliriz. مررتُ بالاحمرِ و احمرنا

İbni Hişam 9 illeti şu beyitte ifade etmiştir:

وزن المركَّبِ عجمة تعريفها / عدل و وصف الجمع زد تأنيثاً

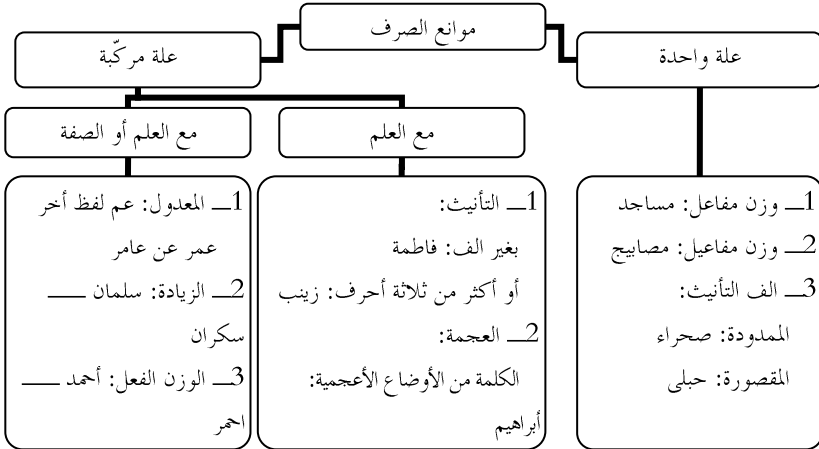
Gayri munsarîfları ifade eden bir başka şiir de şudur:

موانع الصرف تسعُ كلما اجتمعت / ثنتان منهما فما للصرف تصويم

عدل و وصف وتأنيث و معرفة / و عجمة ثم جمع ثم تركيب

والنون زائدة من قبلها الف / و وزن الفعل و هذا القول تقريب

كذلك وحدة قامت مقامهما / والجمع الفا التأنيث توجب

Te'nis: müenneslik isimde 4 türüdür: 1- Te'nis bi't-ta: طلحة، حمزة، فاطمة
 2- Te'nis bi'l-ma'na: زینب، سعال، هند، مریم، 3- Te'nis bi'l-elif-i maksure: بشری،
 صحراء، عرخاء، عمياء 4- Te'nis bi'l-elif-i memdude: تقوی، لیلی،

Not1: nin başına geldiği kelime ile marifelik kazanacağından dolayı kelimedeki alamet vasfı kaybolmayacağı için kelime munsarıfa dönüşür.

Not2- تلقاء، سماء، مولی، قری، معنی، کelimelerinin elifi müenneslik için olmadığından munsarıftırlar. اولی، اعلی، کelimeleri ise أَفْعَلُ vezninde sıfat olduğundan gayri munsarıftırlar.

Not3- Te'nis bi'l-mana olan ismin üç harften ziyade olması gerekir. Eğer kelime üç harfli ise ortasının harekeli olması gerekir. سَفَرٌ، لَطْفٌ gibi. Eğer kelime üç harfli olup ortası sakın ise munsarîf ya da gayri munsarîf olması caizdir. Ancak gayri munsarîf olması tercih edilir. هِنْدٌ-هِنْدٌ

Cem': Cem' ifadesinden burada siğa-i muntehel cumu' kastedilmektedir. مصابيح، سكارى، جوارى، مساجد، جوارى، سكارى، مصابيح gibi. Siğa-i muntehel cumu'da maksat o vezinden sonra tekrar cemi teksiri yapılamamasıdır. Sonunda tau't-te'nis bulunmamalıdır. Çünkü tau't-te'nisle birlikte müfred hükmüne gireceğinden dolayı munsarıfa dönüşür. Sonunda ى da olursa munsarıfa dönüşür. عليها ملائكة غلاظٌ شدادٌ

Ta'rif: Alem demektir. Marifeler derecelerine göre şöyle sıralanır. Zamirler, alemler, ismi işaretler, ismi mevsuller, ال'lı isimler, bunlara muzaf olanlar ve münada da nekre-i maksude olanlar. Bunlar arasında gayri munsarıflık için illet değeri taşıyanlar sadece alemlerdir. محمّدٌ، عليٌّ، زيدٌ gibi.

Mürekkeb: Terkip demektir. Arapçada üç türlü terkip vardır: 1- Terkip-i izafi: عبد الله 2- Terkip-i isnadi: Aslen fiil ve failden oluşan bir cümle iken bir kişiye ad olarak verilirse bu terkip oluşur. Cümle olduğu için irab-ı mahkidir. تأبط شرراً/جاد الحق 3- Terkip-i mezci: Biribirine karışmış girmiş demektir. İki isimden oluşur. Bu iki isim zamanla kaynaşıp tekbir

kelime gibi kullanılmaktadır. Bu terkip gayrimunsarıfta kullanılır. معدى كرب/بعلبك/حضر موت (4- 11-19 arası sayılardaki terkiye terki-i tazammuni denir.)

Ziyade: İsmın sonuna zaid elif ve nun getirilmesiyle oluşan isimlerdir. شعبان- رمضان- قحطان

Ucme: Aslen Arapça olmayıp diğer dillerden Arapçaya geçen isimlere denir. Gayrimunsarır kabul edilebilmesi için iki şart vardır. a- Geldiği dilde de alem olarak kullanılmalı, b- Üç harften fazla olmalı. Ancak لوط ابراهيم، موسى، عيسى، يعقوب، اسماعيل üç harfli olduklarından munsarıftırlar.

Vezin: Fiil demektir. Arapçada sülasi ya da gayri sülasi, mazi ya da muzari bir fiilin herhangi bir siğasından isim kullanılırsa gayri munsarıflık illeti gerçekleşmiş olur. يزيد، تعز

Adl ve Vasıf: Herhangi bir yapıdan dönüşmüş isim demektir. İkiye ayrılır:

Özel isimlerde adl: özel isimlerden فاعلُ vezninde olanlar عامرٌ- عامرٌ، زحل- زحل، زفر - زافر. siğasından dönüşmüş kabul edilir.

b- Sıfatlarda adl: Sıfatlar kendi arasında ikiye ayrılır:

b1- Sayılar: Arapçada üleştirme ve sayı kalıbı olarak kabul edilen واحدٌ واحداً—موحد، احاد/اثنين اثنين- مثنى، ثناء. فاعلٌ مفعولٌ- مفعولٌ

b2- Sıfat-ı müşebbehe فاعلُ vezninde gelip المفعولُ aslından dönüşen sıfatlardır. Arapçada sıfat-ı müşebbehe olan فاعلُ veznindeki kelimeler asla harf-i tarifsiz kullanılmazlar. Dolayısıyla harfi tarifsiz geldiklerinde harf-i tarifli yapılarından dönüşmüş kabul edilirler. وأخر متشابهات - الأخر وأخر. يابسات - الأخر/

Ancak müennes elif-i memdude ve elif-i maksure ile gelenler vasıf olarak illet konumunda ele alınarak gayrimunsarır kabul edilirler. - عطشان

عطشى/احمر- حمراء/سكران- سكرى

Not1: رحمان kelimesinin عَطَشَان de olduğu gibi فعلى vezninde müennesi yoktur. Fakat رحمان kelimesini فعلان üzerine hamlederek gayri munsarif olarak muamele görmesi sağlanmıştır. الحمل على الاكثر اولى من الحمل على الاقل.

Not2: Bu 9 illet üç farklı özellik gösterir: 1- İki illet yerine geçenler: Bunlar siğa-i muntehel cumu' ve müennes isimlerden maksur ya da memdud elif ile müennes olanlardır. 2- Sadece alemlikle birlikte ikinci illet alabilenler. Bu illetler te'nis, terkiib ve cem'dir. 3- Alemlik ya da vasıflık ile birlikte ikinci illet alabilenler: Bu illetler adl, vezin ve ziyadedir..

الزيادة	الوزن	العدل	///////
سلمان	أحمد	عمر	العلم
سكران	أحمر	أخر	الوصف

3- Sayılar

1 ve 2 sayısı: Arapçada müfret nekre isimler bir (1) sayısını içerirler. Tesniye isimler ise sonlarındaki “ان” ziyadesiyle iki (2) sayısını ifade ederler. Bu yüzden Arapçada bir ve iki sayısı sıfat olarak getirilirler.

قلنا احمل فيها من كل زوجين اثنين / و الحكم اله واحد

شهادة يبينكم إذا حضر أحدكم الموت حين الوصية اثنان / الذي خلقكم من نفس واحدة

3 ile 10 arası sayılar: 3 ile 10 arası sayıların (3 ve 10 dahil) temyizleri cemi mecrur gelir. Bu müellife göre temyiz değil muzafun ilehytir.

Temyizin müfredi müzekker ise sayı müennes gelir. سبعة كتب / ست

عنكيات

Temyizin müfredi müennes ise sayı müzekker gelir. أربع أعين / ثلاث غرف

خمس صلوات / سخرها عليهم سبع ليالٍ و ثمانية أيام

3 ile 10 arası sayılar, ma'dudunun sıfatı olurlarsa tezkir/te'nis bakımından aynı kâide (madudun tersi) geçerlidir. خمس صلوات < الصلوات

الخمس --- الغرف الثالث > ثلاث غرفٍ

8 sayısının kullanımında bazı hususlar vardır.

8 sayısı muzaf olduğunda sondaki “ي” harfi hafzedilmez.

جاء ثمانية رجالٍ رأيت ثمان بناتٍ

8 sayısı muzaf değil, sayılan da müzekker ise “ي” beraberinde “ة” ile kullanılır. جاء من الرجال ثمانية / رأيت من الرجال ثمانية.

8 sayısı muzaf değil, sayılan da müennes ise mankus isim gibi muamele görür. Yani raf ve cer halinde “ي” harfi hafzedilir.

جاءت من البنات ثمانٍ / مررت بثمانٍ / رأيت ثمانياً

“بضع” kelimesi de bu çeşit sayıların grubuna dahildir. Ma'dudunun müfredinin - tezkir/te'nis bakımından- tersi gelir. جاء بضعة رجالٍ / جاءت بضع بناتٍ

11ve 12 sayıları: bu sayıların temyizleri tezkir/te'nis bakımından sayıya mutabık gelirler. و قطعناهم اثنتي عشرة أسباطاً / إن عدّة الشهور عند الله اثنا عشر شهراً

/ فانفجرة منه اثنتا عشرة عيناً / إني رأيتُ أحد عشر كوكباً

13-19 arası sayılar: bu sayıların küçük basamağı tezkir/te'nis bakımından temyizle zıt, büyük sayı temyizle mutabık gelir. خمس عشرة

شجرة / خمسة عشر طالباً /

11-19 arası sayılar: bu sayıların temyizi müfred mansup gelir. Bu sayılarda 12'nin 2'si hariç diğerleri fetha üzere mebnidir. Çünkü terkihi ta'dâdi tazammunîdir. (bu müellif terkihi mezcî demektedir.) . 12'nin 2'si ise murebtir. Tesniyelere mülhaktır.

عليها تسعة عشر

11-19 arası sıra sayıları: bu sayılarda küçük sayı mevsufuna tezkir/te'nis bakımından uyar. 12 sayısının 2' si de dahil olmak üzere

her iki cüz'ü de fetha üzere mebnidir. / الجزء الرابع عشر / هذه هي الإمراة السابعة عشر / هذا هو الرجل الثاني عشر

20-99 arası sayılar: bunlara ukud sayılar denir. Bu sayıların onlar basamağının tezkir/ te'nisi sözkonusu değildir. Çünkü bunlar cemi müzekkeri salime mülhak kabul edilirler. Birler basamağındaki sayı 1 ve 2 olursa tezkir/te'nis bakımından temyize mutabık gelir. 3...9 sayıları olursa tezkir/te'nis bakımından temyizin tersi gelir. / تسع تسعون نعجة / اثنتان و

ستون فرقة / عشرون ركعة

100,100,100000 ila ahirih: bu sayıların temyizi tezkir/te'nis bakılmaksızın müfret-mecrur gelir. / مليون ليرة / الف ليلة / مائة رجل / فلبت فيهم الف / سنة الأ خمسین عاماً

NOT: 11-99 sayılarının temyizi müfret-mansup gelir.

NOT: Karmaşık sayılarda büyük sayılar, önceki sayının temyizi sonraki sayının adedi olabilir. / سبعون الف سنة

NOTLAR:

Üleştirme sayısı “hal” olmak üzere nasb edilir.

جاءت الطالبات موحداً / جاء الطلاب أحاداً.

Atıfsız olarak tekrarlanan üleştirme sayısı hal olan birinci sayının te'kidi olarak nasb edilir. / خرج الطلاب ثلاثة ثلاثة / خرج الطلاب أثناء أثناء

Atıf olarak tekrarlanan üleştirme sayısı hal olan birinci sayıya atfedilerek nasb edilir. / دخل الطلبة الصدق ثلاث و رباغ.

4- İsmi Tafdil

İsmi tafdil, masdardan “فَعْلٌ” vezninde türetilerek elde edilen isimdir. Kendisi ile üstünlük ve karşılaştırma yapılır. İsmi tafdilin yapılabilmesi için beş şart vardır.

Sülasi mücerret olmalıdır.

Tam ve mutasarrıf olmalıdır.

Müsbet olmalıdır.

Farklılığı kabul eden olmalıdır.

Malum olmalıdır.

Renk ve zahir ayıplardan “أعور” ismi tafdil olarak gelmez. “أفعل” vezninde sıfatı müşebbehe olur. زيد الأسود denildiğinde burada ismi tafdil anlamı değil sadece zeydin çok esmer olduğu anlamı çıkar. Eğer bu ayıp ve vasıflardan ismi tafdil getirilmek istenirse “أكبر, أحسن, أقيح, أشد” den sonra o fiillerin/isimlerin sülasi dışındaki baplarının masdarı getirilmelidir. {أحسن منه سواداً} / {سوداً} / هو أشد منه دحراجاً {دحرج}.

İsmi tafdilden sonra gelen isme “mufaddalun aleyh” denir.

İsmi tafdiller “كحل” meselesi hariç zahir failde amel etmezler. Failleri çoğunlukla istitarı vacip ile müstetir olan zamirlerdir.

Zahir failde amel edebilmesi için;

Kelam menfi olmalıdır.(faildeki ziyadeliği gidermek için)

Nefy’den sonra gelen cins ismin, ismi tafdil ile sıfatlanması gerekir.

Fail olacak ismin de önceki isimde mufaddal sonraki isimde ise mufaddalun aleyh olması gerekir.

ما رأيتُ رجلاً أحسن في عينه الكحل منه في عين زيد .

أي: رأيت كحلاً حسناً في عين زيد و ما رأيت كحلاً أحسن منه.

İsmi tafdil mef’ûlu bihi lafzen naspmez. Fakat mef’ûl harfi cerle gelirse mahalln nasb eder. هو أفقر للضيف

İsmi tafdil dört şekilde gelir.

İsmi tafdil “ال” sız ve izafetsiz gelirse müfret-müzekker ve nekre gelmesi vaciptir. Ondan sonraki mufaddalun aleyh daima “من” harfi ile mecrurdur.

العالم أعلى مقاماً من الغني / و من أصدق من الله حديثاً

İsmi tafdil “ال” lı gelirse kendisinden önceki isme müzekkerlik-müenneslik, tesniye-cemilik yönünden uyması vaciptir. Ve “من” ile kullanılmaz.

و انتم الاعلون / فرآه الاية الكبرى / هذان الاصفران / هذه الصغرى / هذا الاصغر

İsmi tafdil nekre bir isme muzaf olarak gelirse bu durumda da “من” harfi kullanılmaz. İsmi tafdilinde müfret-müzekker gelmesi vaciptir.

قال الذي فطرکم أوّل مرّة / مریم أعظم امرأة / الحمدون أعظم رجل / ولا تكونوا أوّل کافر به.

Eğer ismi tafdil marife bir kelimeye muzaf olursa ve mufaddalın, mufaddalun aleyhten ziyadeliği kastedilirse mutabakatı ve adem-i mutabakatı caizdir. Ziyadelik kastedilmezse mutabakatı vaciptir. Bu durumda da “من” kullanılmaz. اولائك هم خير البرية.

/ مریم أفضل النساء أو فضلاهنّ / غلبت الروم في أدن الارض / ولتجدتهم أحرص الناس على حياة

NOT: İsmi tafdil marife olunca şibih fiillikten çıkıp isme dönüşür. Onun için mutabakatı önemlidir.

İsmi tafdil “من” ile kullanılınca şibih fiildir. Bu durumda “من” ismi tafdilinin bir cüz’ü gibi olduğundan ona bir şey bitişmez. Mufaddal ne olursa olsun –müfret/tesniye/cemi, müzekker/müennes- farketmez. Çünkü uyuma ihtiyaç yoktur.

الهنديات أفضل من سعاد / زيد أفضل من عمر

<http://garibantavuk.wordpress.com/dr-zeki-kocaknahiv> adresinde Dr.Zeki Koçak’a şahsım ve okuyan herkes adına teşekkürlerimle.